

COMPLEMENTARY PUNISHMENTS APPLICABLE TO THE PHYSICAL PERSON IN THE NEW CRIMINAL CODE

Lecturer Ph D, Viorica-Mihaela FRÎNTU
“Constantin Brâncuși” University of Târgu-Jiu

ABSTRACT. THE COMPLEMENTARY PUNISHMENTS ARE MEANT TO COMPLETE THE REPRESSION INSTITUTED BY THE MAIN PUNISHMENT. THE COMPLEMENTARY PUNISHMENTS ARE PROVIDED BY THE LAW AND APPLIED BY THE COURT ONLY TOGETHER WITH A MAIN PUNISHMENT. AS CRIMINAL SANCTION, THE COMPLEMENTARY PUNISHMENTS MEET, ALONG WITH THE MAIN PUNISHMENTS, FUNCTIONS OF CONSTRAINT, REEDUCATION AND EXEMPLARITY. PREVENTING THE COMMISSION OF NEW OFFENCES, AS A PUNISHMENT PURPOSE, MAY BE ALSO CONDUCTED, BY APPLYING THE COMPLEMENTARY PUNISHMENTS¹. ACCORDING TO THE ART. 55 OF THE NEW CRIMINAL CODE, THE COMPLEMENTARY PUNISHMENTS APPLICABLE TO THE PHYSICAL PERSON ARE: THE PROHIBITION OF EXERCISING SOME RIGHTS, MILITARY DEGRADATION AND THE PUBLICATION OF THE CONVICTION DECISION.

KEY WORDS: NEW CRIMINAL CODE, COMPLEMENTARY PUNISHMENTS, THE PROHIBITION OF EXERCISING SOME RIGHTS, MILITARY DEGRADATION, THE PUBLICATION OF THE CONVICTION DECISION.

1. Introducere

În ceea ce privește categoriile pedepselor aplicabile persoanei fizice prevăzute în noul Cod penal², legiuitorul procedează la sistematizarea acestora folosind drept criteriu ordinea în

¹ Constantin Mitrache, Cristian Mitrache, *Drept penal român. Partea generală*, Universul Juridic Publishing House, Bucharest, 2014, p. 239.

² Legea nr. 286/2009 privind Codul penal (M. Of. nr. 510 din 24 iulie 2009) cu modificările și completările aduse prin: Legea nr. 27/2012 pentru modificarea și completarea Codului penal al României și a Legii nr. 286/2009 privind Codul penal (M. Of. nr. 180 din 20 martie 2012); Legea nr. 63/2012 pentru modificarea și completarea Codului penal al României și a Legii nr. 286/2009 privind Codul penal (M. Of. nr. 258 din 19 aprilie 2012); Legea nr. 187/2012 pentru punerea în aplicare a Legii nr. 286/2009 privind Codul penal (M. Of. nr. 757 din 12 noiembrie 2012); Legea nr. 255/2013 pentru punerea în aplicare a Legii nr. 135/2010 privind Codul de procedură penală și pentru modificarea și completarea unor acte normative care cuprind dispoziții procesual penale (M. Of. nr. 515 din 14 august 2013); Decizia Curții Constituționale nr. 265/2014 (M. Of. nr. 372 din 20 mai 2014); Decizia Curții Constituționale nr. 508/2014 (M. Of. nr. 843 din 19 noiembrie 2014); Legea nr. 159/2014 pentru abrogarea art. 276 din Legea nr. 286/2009 privind Codul penal (M. Of. nr. 887 din 5 decembrie 2014); Decizia Curții Constituționale nr. 732/2014 (M. Of. nr. 69 din 27 ianuarie 2015); Decizia Curții Constituționale nr. 11/2015 (M. Of. nr. 102 din 9 februarie 2015).

care acestea, odată aplicate, urmează să se execute. De aceea, această reglementare a categoriilor de pedeapsă începe cu pedepsele principale, continuă cu pedepsele accesorii și se încheie cu pedepsele complementare³.

Categoriile pedepselor aplicabile persoanei fizice sunt reglementate prin dispozițiile art. 53, art. 54 și art. 55 din noul Cod penal.

Potrivit art. 53 din noul Cod penal, pedepsele principale sunt: a) detențiunea pe viață; b) închisoarea; c) amenda.

Art. 53 din noul Cod penal menține aceleași pedepse principale ca cele prevăzute în art. 53 pct. 1 din Codul penal anterior⁴.

Spre deosebire de art. 53 pct. 1 lit. b) și c) din Codul penal anterior, art. 53 lit. b) și c) din noul Cod penal nu prevede în cadrul acestor texte legale și limitele generale ale amenzii și închisorii, limitele generale fiind prevăzute în art. 60 din noul Cod penal pentru pedeapsa închisorii și în art. 61 alin. (2) din noul Cod penal pentru pedeapsa amenzii⁵.

În conformitate cu art. 54 din noul Cod penal, pedeapsa accesorie constă în interzicerea exercitării unor drepturi, din momentul rămânerii definitive a hotărârii de condamnare și până la executarea sau considerarea ca executată a pedepsei privative de libertate.

Conform art. 55 din noul Cod penal, pedepsele complementare sunt: a) interzicerea exercitării unor drepturi; b) degradarea militară; c) publicarea hotărârii de condamnare.

Articolul 55 din noul Cod penal menține pedeapsa complementară a interzicerii exercitării unor drepturi și pedeapsa degradării militare și introduce o nouă pedeapsă complementară, constând în publicarea hotărârii de condamnare⁶.

Referitor la pedeapsa complementară a interzicerii exercitării unor drepturi, art. 55 lit. a) din noul Cod penal, spre deosebire de art. 53 pct. 2 lit. a) din Codul penal anterior, nu prevede limitele pedepsei complementare a interzicerii exercitării unor drepturi, aceste limite fiind stabilite în art. 66 alin. (1) din noul Cod penal⁷.

³ Mirela Gorunescu, Ionuț Andrei Barbu, Mihaela Rotaru, *Drept penal. Partea generală*, Editura Universul Juridic, București, 2014, p. 257.

⁴ Codul penal din 1968, în art. 53 pct. 1, prevedea următoarele pedepse principale aplicabile persoanei fizice:

a) detențiunea pe viață; b) închisoarea de la 15 zile la 30 de ani; c) amenda de la 100 la 50.000 lei.

⁵ Adina Vlășceanu, Alina Barbu, *Noul Cod penal comentat prin raportare la Codul penal anterior*, Editura Hamangiu, București, 2014, p. 90. În reglementarea amenzii, ca pedeapsă principală, în noul Cod penal se rețin mai multe elemente de noutate în raport cu Codul penal de la 1968. Un prim element de noutate constă în calcularea amenzii prin sistemul zilelor-amendă, care, prin mecanismul de determinare a cuantumului, asigură o mai bună individualizare a pedepsei concret aplicate atât sub aspectul proporționalității, exprimat în numărul zilelor-amendă, cât și al eficienței, prin determinarea valorii unei zile-amendă ținând seama de situația patrimonială a condamnatului. Un alt element de noutate constă în posibilitatea fie de a majora limitele speciale ale pedepsei amenzii, fie de a aplica amenda cumulativ cu pedeapsa închisorii, atunci când prin infracțiunea săvârșită s-a urmărit obținerea unui folos patrimonial. Alt element de noutate apare în reglementarea înlocuirii pedepsei amenzii cu pedeapsa închisorii ori a executării pedepsei amenzii prin prestarea unei munci în folosul comunității (A se vedea Viorel Pașca, *Drept penal. Partea generală*, Editura Universul Juridic, București, 2011, p. 405; Alexandru Boroi, *Drept penal. Partea generală*, Editura C.H. Beck, București, 2010, p. 382-383).

⁶ Adina Vlășceanu, Alina Barbu, *op. cit.*, p. 91. Codul penal din 1968, în art. 53 pct. 2, prevedea următoarele pedepse complementare aplicabile persoanei fizice: a) interzicerea unor drepturi de la 1 la 10 ani; b) degradarea militară.

⁷ Adina Vlășceanu, Alina Barbu, *op. cit.*, p. 91.

2. Aspecte generale privind pedepsele complementare

Pedepsele complementare sunt menite să completeze represiunea instituită prin pedeapsa principală. Pedepsele complementare sunt prevăzute de lege, aplicate de instanța judecătorească numai pe lângă o pedeapsă principală⁸.

Ca sancțiune penală, și pedepsele complementare îndeplinesc, alături de pedepsele principale, funcții de constrângere, de reeducare și de exemplaritate⁹.

Ca și pedepsele principale, pedepsele complementare contribuie la prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni¹⁰.

Așa cum am menționat mai sus, în art. 55 din noul Cod penal sunt prevăzute ca și pedepse complementare: a) interzicerea exercitării unor drepturi; b) degradarea militară; c) publicarea hotărârii de condamnare.

Pedepsele complementare sunt reglementate în texte distincte în Partea generală a Codului penal, iar aplicarea lor pe lângă o pedeapsă principală este prevăzută în Partea specială a Codului penal ori în legile speciale¹¹.

3. Interzicerea exercitării unor drepturi

3.1. Noțiune și caracterizare. Conținut

Este o pedeapsă restrictivă de drepturi care constă într-o interzicere temporară (de la unu la 5 ani¹²) a exercițiului anumitor drepturi ale condamnatului, ca un complement sau adaos la pedeapsa închisorii sau amenzii aplicată acestuia. Este o privare relativă care privește numai exercițiul, nu și capacitatea de a dobândi astfel de drepturi, și temporară fiindcă nu este niciodată definitivă, ci numai limitată în timp. Interzicerea exercitării unor drepturi este, în același timp, o pedeapsă determinată, legea prevăzând exact drepturile al căror exercițiu poate fi interzis, instanța de judecată urmând să determine concret dreptul sau drepturile pe care le interzice condamnatului și durata exactă a interzicerii¹³.

Pedeapsa complementară a interzicerii exercitării unor drepturi, sub aspectul conținutului, este reglementată în art. 66 din noul Cod penal. Comparând acest text cu cel al art. 64 din Codul penal anterior care prevedea drepturile ce puteau fi interzise ca pedeapsă complementară¹⁴, reținem, în principal, două elemente de noutate promovate de noua lege penală.

⁸ Constantin Mitrache, Cristian Mitrache, *op. cit.*, p. 239.

⁹ Ibidem.

¹⁰ A se vedea Costel Niculeanu, *Tratat de drept penal. Partea generală*. Vol. II, *Sancțiunile penale în noul Cod penal*, Editura SITECH, Craiova, 2013, p. 109; Constantin Mitrache, Cristian Mitrache, *op. cit.*, p. 239.

¹¹ Constantin Mitrache, Cristian Mitrache, *op. cit.*, p. 239.

¹² Potrivit Codului penal anterior, pedeapsa complementară a interzicerii unor drepturi se putea dispune pe o durată de la 1 la 10 ani.

¹³ A se vedea Costică Bulai, Bogdan N. Bulai, *Manual de drept penal. Partea generală*, Editura Universul Juridic, București, 2007, p. 315.

¹⁴ Codul penal din 1968, art. 64 - Interzicerea unor drepturi: „(1) Pedeapsa complementară a interzicerii unor drepturi constă în interzicerea unuia sau unora din următoarele drepturi: a) dreptul de a alege și de a fi ales în autoritățile publice sau în funcții electivă publice; b) dreptul de a ocupa o funcție implicând exercițiul autorității de stat; c) dreptul de a ocupa o funcție sau de a exercita o profesie ori de a desfășura o activitate, de natura aceleia care s-a folosit condamnatul pentru săvârșirea infracțiunii; d) drepturile părintești; e) dreptul de a fi tutore sau curator. (2) Interzicerea drepturilor prevăzute la lit. b) nu se poate pronunța decât pe lângă interzicerea drepturilor prevăzute la lit. a), afară de cazul când legea dispune altfel”.

Un prim element de noutate vizează reducerea limitei maxime a pedepsei complementare a interzicerii unor drepturi de la 10 la 5 ani.

Al doilea element de noutate se referă la conținutul acestei pedepse complementare, la creșterea numărului drepturilor a căror exercitare poate fi interzisă¹⁵.

Potrivit art. 66 alin. (1) din noul Cod penal, pedeapsa complementară a interzicerii exercitării unor drepturi constă în interzicerea, pe o perioadă de la unu la 5 ani, a unuia sau mai multora dintre următoarele drepturi:

a) *dreptul de a fi ales în autoritățile publice sau în orice alte funcții publice* [art. 66 alin. 1 lit. a) din noul Cod penal].

Interzicerea privește o parte din drepturile electorale, și anume interzicerea dreptului de a participa la alegeri în calitate de candidat, pentru a fi ales în autoritățile publice sau în orice altă funcție publică. Această interzicere înseamnă excluderea condamnatului de la posibilitatea de a candida la alegerile parlamentare, prezidențiale, la alegerile pentru Parlamentul European și la alegerea autorităților publice locale. De asemenea, interzicerea privește și excluderea de la depunerea candidaturii pentru o funcție publică eligibilă, cum ar fi cea de membru în Consiliul Superior al Magistraturii ori de președinte, vicepreședinte sau președinte de secție la Înalta Curte de Casație și Justiție¹⁶.

b) *dreptul de a ocupa o funcție care implică exercițiul autorității de stat* [art. 66 alin. (1) lit. b) din noul Cod penal].

Pedeapsa privește interzicerea dreptului de a ocupa funcții în aparatul de stat care implică pentru îndeplinirea lor exercițiul autorității de stat, adică dreptul de a da dispoziții obligatorii și de a controla îndeplinirea lor (de exemplu: funcția de secretar de stat, ministru, prefect). Când legea prevede interzicerea exercitării dreptului de a ocupa o funcție publică, instanța va dispune atât interzicerea exercitării dreptului de a fi ales în autoritățile publice sau în orice altă funcție publică, cât și interzicerea exercitării dreptului de a ocupa o funcție care implică exercițiul autorității de stat [art. 66 alin. (2) din noul Cod penal]. Cele două categorii de pedepse complementare prevăzute în art. 66 alin. (1) lit. a) și b) din noul Cod penal nu se pot aplica decât împreună [art. 66 alin. (3) din noul Cod penal]¹⁷.

c) *dreptul străinului de a se afla pe teritoriul României* [art. 66 alin. (1) lit. c) din noul Cod penal].

Prin *străin* înțelegem atât persoana care nu are cetățenia română (chiar dacă are cetățenia unui stat membru al U.E.), cât și apatridul¹⁸.

¹⁵ A se vedea Ilie Pascu, Petre Buneci, *Noul Cod penal, Partea generală și Codul penal, Partea generală în vigoare. Prezentare comparativă*, Ediția a II-a, revăzută și adăugită, Editura Universul Juridic, București, 2011, p. 86-87. Au fost introduse în conținutul pedepsei complementare o parte din sancțiunile care în Codul penal anterior se regăseau în materia măsurilor de siguranță, respectiv interzicerea de a se afla în anumite localități, expulzarea străinilor și interzicerea de a reveni în locuința familiei pe o perioadă determinată.

¹⁶ Constantin Mitrache, Cristian Mitrache, *op. cit.*, p. 240; A se vedea și Cristian Mitrache, Comentarii (Pedepsele complementare) în George Antoniu (coord.), Alexandru Boroi, Bogdan-Nicolae Bulai, Costică Bulai, Ștefan Daneș, Constantin Duvac, Mioara-Ketty Guiu, Constantin Mitrache, Cristian Mitrache, Ioan Molnar, Ion Ristea, Constantin Sima, Vasile Teodorescu, Ioana VasIU, Adina Vlășceanu, *Explicații preliminare ale noului Cod penal*, Vol. II (art. 53-187), Editura Universul Juridic, București, 2011, p. 55-56.

¹⁷ Constantin Mitrache, Cristian Mitrache, *op. cit.*, p. 240; A se vedea și Cristian Mitrache, Comentarii (Pedepsele complementare) în George Antoniu (coord.) și colab., *Explicații preliminare ale noului Cod penal*, vol. II, *op. cit.*, p. 56.

¹⁸ Mihail UdroiU, *Drept penal. Partea generală*, Editura C.H. Beck, București, 2014, p. 197.

Potrivit art. 66 alin. (4) din noul Cod penal, pedeapsa prevăzută în alin. (1) lit. c) nu se va dispune atunci când există motive întemeiate de a crede că viața persoanei expulzate este pusă în pericol ori că persoana va fi supusă la tortură sau la alte tratamente inumane ori degradante în statul în care urmează a fi expulzată.

d) *dreptul de a alege* [art. 66 alin. (1) lit. d) din noul Cod penal].

Unul dintre drepturile cetățenești fundamentale înscrise în Constituție este dreptul la vot, ale cărui condiții sunt detaliate în legile electorale¹⁹.

Prin aplicarea pedepsei complementare constând în interzicerea exercitării dreptului de a alege, persoana condamnată nu poate participa pe durata de timp stabilită de instanță la alegerile prezidențiale și parlamentare, nici la cele pentru desemnarea organelor administrației publice locale și a reprezentanților României în Parlamentul European²⁰.

e) *drepturile părintești* [art. 66 alin. (1) lit. e) din noul Cod penal].

Această pedeapsă complementară vizează pe condamnații care au comis infracțiuni și au calitatea de părinți. Drepturile părintești sunt prevăzute în Codul civil, care le împarte în drepturi părintești cu privire la persoana minorului și drepturi părintești cu privire la bunurile minorului. În cazul pronunțării pedepsei interzicerii exercitării drepturilor părintești, toate aceste drepturi nu mai pot fi exercitate de părintele infractor pe perioada interzicerii. Această pedeapsă complementară poate fi aplicată în cazul săvârșirii de către părinte a unor infracțiuni ce afectează grav situația minorului, cum ar fi pornografia infantilă (art. 374 noul Cod penal), incestul (art. 377 noul Cod penal), nerespectarea măsurilor privind încredințarea minorului (art. 379 noul Cod penal), împiedicarea accesului la învățământul general obligatoriu (art. 380 noul Cod penal), violul (art. 218 noul Cod penal), actul sexual cu un minor (art. 220 noul Cod penal), coruperea sexuală a minorilor (art. 221 noul Cod penal), folosirea unui minor în scop de cerșetorie (art. 215 noul Cod penal), lipsirea de libertate în mod ilegal (art. 205 noul Cod penal), exploatarea cerșetoriei (art. 214 noul Cod penal), rele tratamente aplicate minorului (art. 197 Cod penal) etc. Săvârșirea unor astfel de infracțiuni îl fac nedemn pe părintele condamnat de a-și mai exercita drepturile părintești²¹.

f) *dreptul de a fi tutore sau curator* [art. 66 alin. (1) lit. f) din noul Cod penal].

Dreptul de a fi tutore sau curator este reglementat în Codul civil, Cartea I, în Titlul al III-lea intitulat „Ocrotirea persoanei fizice”.

Interzicerea exercitării acestui drept se poate dispune împotriva persoanelor care, în exercitarea drepturilor de a fi tutore sau curator, față de minori au săvârșit infracțiuni care-i fac nedemni de a mai exercita această însărcinare. În acest sens, va pierde, de exemplu, calitatea de tutore sau curator persoana condamnată de rele tratamente aplicate minorului sau pentru actul sexual cu minorul aflat sub îngrijirea sa²².

Aplicarea acestei pedepse complementare dovedește că cel condamnat nu mai prezintă garanțiile morale necesare pentru a exercita drepturile prevăzute în Codul civil cu privire la tutelă și curatelă²³.

¹⁹ Costel Niculeanu, *op. cit.*, p. 112.

²⁰ Ibidem.

²¹ Traian Dima, *Drept penal. Partea generală*, ediția a 3-a, revăzută și adăugită, Editura Hamangiu, București, 2014, p. 510.

²² Ibidem.

²³ Ibidem.

g) *dreptul de a ocupa funcția, de a exercita profesia sau meseria ori de a desfășura activitatea de care s-a folosit pentru săvârșirea infracțiunii* [art. 66 alin. (1) lit. g) din noul Cod penal].

Interzicerea exercitării acestui drept este determinată de pericolozitatea condamnatului care s-a folosit de funcția, profesia, meseria sau de activitatea pe care o desfășura pentru a săvârși o infracțiune²⁴.

În noul Cod penal interzicerea exercitării acestui drept poate avea și o altă natură juridică, aceasta putând fi impusă de instanță ca obligație ce trebuie îndeplinită pe durata termenului de supraveghere de către persoana față de care s-a dispus amânarea aplicării pedepsei [art. 85 alin. (2) lit. j) din noul Cod penal], în sensul de a nu ocupa sau exercita funcția, profesia, meseria ori activitatea de care s-a folosit pentru comiterea infracțiunii²⁵.

h) *dreptul de a deține, purta și folosi orice categorie de arme* [art. 66 alin. (1) lit. h) din noul Cod penal].

Această pedeapsă complementară poate fi dispusă în general față de condamnații care au săvârșit infracțiuni folosind arme, indiferent dacă au avut sau nu autorizație pentru a deține astfel de arme sau față de alți condamnați periculoși pentru care instanța apreciază că deținerea unei arme ar putea favoriza comiterea de noi infracțiuni²⁶.

În noul Cod penal interzicerea exercitării acestui drept poate îmbrăca și forma unei *obligații* impuse pe perioada de supraveghere a persoanei față de care s-a dispus amânarea aplicării pedepsei, dar și ca *obligație* ce trebuie respectată de condamnatul ce a beneficiat de liberarea condiționată, în acest din urmă caz dacă obligația nu a fost aplicată în cadrul pedepsei complementare a interzicerii exercitării unor drepturi²⁷.

i) *dreptul de a conduce anumite categorii de vehicule stabilite de instanță* [art. 66 alin. (1) lit. i) din noul Cod penal].

Această pedeapsă complementară poate fi dispusă în principiu de instanță numai în cazul în care persoana condamnată posedă de permis de conducere a unui vehicul a comis o infracțiune în care a fost implicat sau folosit vehiculul pe care-l conducea, dar nu este exclusă aplicarea și în alte situații concrete. Rezultă că această pedeapsă complementară are un câmp de aplicare mai limitat, ea vizând doar persoanele care conduc diferite categorii de vehicule²⁸.

Prevăzând această pedeapsă complementară ce ar putea fi aplicată față de persoanele condamnate definitiv, ce conduc diferite categorii de vehicule, legiuitorul a urmărit să dea o mai mare eficiență pedepsei principale aplicate în cauză atunci când aceasta apare ca insuficientă pentru atingerea scopului pedepsei și reeducarea condamnatului²⁹.

Această pedeapsă complementară o regăsim în noul Cod penal și sub alte forme, cum ar fi: ca *obligație* impusă de instanță pe perioada de supraveghere a persoanei față de care s-a

²⁴ Cristian Mitrache, Comentarii (Pedepsele complementare) în George Antoniu (coord.) și colab., *Explicații preliminare ale noului Cod penal*, vol. II, *op. cit.*, p. 58.

²⁵ Cristian Mitrache, Comentarii (Pedepsele complementare) în George Antoniu (coord.) și colab., *Explicații preliminare ale noului Cod penal*, vol. II, *op. cit.*, p. 58; Constantin Mitrache, Cristian Mitrache, *op. cit.*, p. 242.

²⁶ Cristian Mitrache, Comentarii (Pedepsele complementare) în George Antoniu (coord.) și colab., *Explicații preliminare ale noului Cod penal*, vol. II, *op. cit.*, p. 58; Constantin Mitrache, Cristian Mitrache, *op. cit.*, p. 242.

²⁷ Cristian Mitrache, Comentarii (Pedepsele complementare) în George Antoniu (coord.) și colab., *Explicații preliminare ale noului Cod penal*, vol. II, *op. cit.*, p. 58.

²⁸ Traian Dima, *op. cit.*, p. 512.

²⁹ Ibidem.

dispus amânarea aplicării pedepsei ori ca *obligație* ce trebuie respectată de condamnatul care a beneficiat de liberarea condiționată, în acest din urmă caz dacă obligația nu a fost prevăzută în cadrul pedepsei complementare a interzicerii exercitării unor drepturi³⁰.

j) *dreptul de a părăsi teritoriul României* [art. 66 alin. (1) lit. j) din noul Cod penal].

Este o pedeapsă complementară care vizează în principal condamnații cetățeni români care au comis infracțiuni pe teritoriul țării sau în afara teritoriului țării. Întrucât legea nu face nicio distincție, ar rezulta că această categorie de pedeapsă complementară a interzicerii exercitării unor drepturi poate să fie aplicată oricărui condamnat indiferent de cetățenie sau dacă este apatrid. În noul Cod penal această interdicție se regăsește și sub alte forme: ca *obligație* de a cere acordul instanței pentru părăsirea teritoriului, obligație care poate fi impusă pe perioada de supraveghere sau a termenului de supraveghere persoanei față de care s-a dispus amânarea aplicării pedepsei, respectiv persoanei condamnate cu suspendarea executării pedepsei sub supraveghere și ca *obligație* ce trebuie respectată de condamnatul care a beneficiat de liberarea condiționată, în acest din urmă caz dacă obligația nu a fost aplicată în cadrul pedepsei complementare a interzicerii exercitării unor drepturi³¹.

k) *dreptul de a ocupa o funcție de conducere în cadrul unei persoane juridice de drept public* [art. 66 alin. (1) lit. k) din noul Cod penal].

Reprezintă o sancțiune suplimentară pentru condamnații care au săvârșit infracțiuni ce îi fac nedemni de a conduce unități unde au în administrare, de exemplu, fonduri publice sau au printre atribuții luarea unor decizii care pot influența societatea sau comunitatea într-un anumit sector de activitate³².

l) *dreptul de a se afla în anumite localități stabilite de instanță* [art. 66 alin. (1) lit. l) din noul Cod penal].

Pedeapsa complementară constă în interdicția impusă condamnatului de a se afla în localitatea unde a săvârșit infracțiunea sau în alte localități stabilite de instanța de judecată prin hotărârea definitivă de condamnare, datorită pericolului social pe care îl prezintă prezența lui în acele localități³³.

m) *dreptul de a se afla în anumite locuri sau la anumite manifestări sportive, culturale ori la alte adunări publice, stabilite de instanță* [art. 66 alin. (1) lit. m) din noul Cod penal].

Această pedeapsă complementară are drept scop să confere un plus de siguranță pentru ordinea publică și o restrângere a libertății de mișcare prin împiedicarea temporară a condamnaților de a fi prezenți în locurile unde se desfășoară evenimentele respective (meciuri de fotbal, concerte, mitinguri electorale etc.)³⁴.

³⁰ Ibidem. A se vedea și Cristian Mitrache, Comentarii (Pedepsele complementare) în George Antoniu (coord.) și colab., *Explicații preliminare ale noului Cod penal*, vol. II, *op. cit.*, p. 58.

³¹ Constantin Mitrache, Cristian Mitrache, *op. cit.*, p. 242-243; A se vedea și Cristian Mitrache, Comentarii (Pedepsele complementare) în George Antoniu (coord.) și colab., *Explicații preliminare ale noului Cod penal*, vol. II, *op. cit.*, p. 58-59.

³² Constantin Mitrache, Cristian Mitrache, *op. cit.*, p. 243; A se vedea și Cristian Mitrache, Comentarii (Pedepsele complementare) în George Antoniu (coord.) și colab., *Explicații preliminare ale noului Cod penal*, vol. II, *op. cit.*, p. 59.

³³ Mihail Udrouiu, *op. cit.*, p. 199.

³⁴ Constantin Mitrache, Cristian Mitrache, *op. cit.*, p. 243; A se vedea și Cristian Mitrache, Comentarii (Pedepsele complementare) în George Antoniu (coord.) și colab., *Explicații preliminare ale noului Cod penal*, vol. II, *op. cit.*, p. 59.

Apartenența la anumite grupuri culturale ori subculturale ori cu anumite preocupări în activități colective, cum ar fi manifestările sportive, meciurile de fotbal ori adunările publice prilejuite de sărbători naționale, religioase, comemorări de evenimente în anumite locuri (piețe, în apropierea monumentelor, în cimitire etc.) creează pentru persoanele „certate cu ordinea publică” prilejul de a-și manifesta pornirile și teribilismul, profitând de anonimatul oferit de mulțime, de aglomerație sau de manifestările de bucurie, nervozitate, de protestul sau încurajările grupului cu aceleași preocupări³⁵.

Interzicerea exercitării dreptului de a se afla în anumite locuri concrete, cum sunt stadioanele sau sălile de sport, concursurile de mașini, hipodrom ori alte adunări publice, cum sunt manifestările de protest, sunt de natură a elimina riscul comiterii unor fapte penale, contravenționale sau care deranjează comunitatea, avându-se în vedere conduita anterioară sau profilul psihologic al persoanei căreia i se aplică o asemenea pedeapsă. Manifestările sportive dintre echipe cunoscute cu rivalități privind palmaresul, sunt exploatare de persoane turbulente pentru a-și arăta „atașamentul radical” pentru „valorile” echipei sau ale susținătorilor³⁶.

Sanțiunea la care ne referim, ca pedeapsă complementară, nu se confundă cu alte obligații ce se impun în cadrul altor instituții juridice ca: *obligația* impusă pe perioada de supraveghere persoanei față de care s-a dispus amânarea aplicării pedepsei ori *obligația* ce trebuie respectată de condamnatul care a beneficiat de liberarea condiționată, în acest din urmă caz dacă obligația nu a fost aplicată în cadrul pedepsei complementare a interzicerii exercitării unor drepturi³⁷.

De asemenea, această sanțiune, ca pedeapsă complementară, nu se confundă cu alte sanțiuni ce au o denumire și finalitate asemănătoare, prevăzute în alte acte normative, ca de exemplu: sanțiune contravențională complementară a interzicerii accesului la unele competiții sau jocuri sportive, prevăzută în Legea nr. 4/2008 privind prevenirea și combaterea violenței cu ocazia competițiilor și a jocurilor sportive³⁸.

n) *dreptul de a comunica cu victima sau cu membri de familie ai acesteia, cu persoanele cu care a comis infracțiunea sau cu alte persoane, stabilite de instanță, ori de a se apropia de acestea* [art. 66 alin. (1) lit. n) din noul Cod penal].

Această pedeapsă complementară este menită să protejeze pe victima infracțiunii și pe familia acesteia de o eventuală răzbunare sau reproș al condamnatului. Sanțiunea are, de asemenea, rolul de a împiedica, cel puțin pentru o perioadă de timp, regrouparea foștilor participanți la săvârșirea infracțiunii sau evitarea unor reacții adverse între aceștia sau cu alte

³⁵ Ioan Chiș, *Comentariu (Pedepsele complementare)* în Ilie Pascu, Vasile Dobrinou, Traian Dima, Mihai Adrian Hotca, Costică Păun, Ioan Chiș, Mirela Gorunescu, Maxim Dobrinou, *Noul Cod penal comentat. Partea generală*, Ediția a II-a, revăzută și adăugită, Editura Universul Juridic, București, 2014, p. 426-427.

³⁶ Idem, p. 427.

³⁷ Constantin Mitrache, Cristian Mitrache, *op. cit.*, p. 243; A se vedea și Cristian Mitrache, *Comentarii (Pedepsele complementare)* în George Antoniu (coord.) și colab., *Explicații preliminare ale noului Cod penal*, vol. II, *op. cit.*, p. 59.

³⁸ Publicată în M. Of. nr. 24 din 11 ianuarie 2008 cu modificările și completările aduse prin: Legea nr. 10/2012 pentru modificarea și completarea Legii nr. 4/2008 privind prevenirea și combaterea violenței cu ocazia competițiilor și a jocurilor sportive (M. Of. nr. 21 din 11 ianuarie 2012); Legea nr. 187/2012 pentru punerea în aplicare a Legii nr. 286/2009 privind Codul penal (M. Of. nr. 757 din 12 noiembrie 2012); Legea nr. 255/2013 pentru punerea în aplicare a Legii nr. 135/2010 privind Codul de procedură penală și pentru modificarea și completarea unor acte normative care cuprind dispoziții procesual penale (M. Of. nr. 515 din 14 august 2013). Constantin Mitrache, Cristian Mitrache, *op. cit.*, p. 243.

persoane care au avut mai mult sau mai puțin legătură cu infracțiunea săvârșită sau care au participat la procesul penal (de exemplu, participanții care au colaborat cu autoritățile, judecători, procurori, avocați, martori sau alte persoane care într-un fel sau altul au participat la procesul penal)³⁹.

Atunci când se interzice exercitarea dreptului de a comunica cu victima sau cu membri de familie ai acesteia, cu persoanele cu care condamnatul a comis infracțiunea sau cu alte persoane, stabilite de instanță, ori de a se apropia de acestea, judecătorul este dator să individualizeze în concret, să descrie cât mai clar conținutul acestei pedepse, pornind de la împrejurările cauzei⁴⁰.

Această pedeapsă complementară nu se confundă cu alte obligații prevăzute în cadrul altor instituții de drept penal ca: *obligația* impusă pe perioada de supraveghere persoanei față de care s-a dispus amânarea aplicării pedepsei ori cu *obligația* ce trebuie respectată de condamnatul care a beneficiat de liberarea condiționată, în acest din urmă caz dacă obligația nu a fost aplicată în cadrul pedepsei complementare a interzicerii exercitării unor drepturi⁴¹.

o) *dreptul de a se apropia de locuința, locul de muncă, școala sau alte locuri unde victima desfășoară activități sociale, în condițiile stabilite de instanța de judecată* [art. 66 alin. (1) lit. o) din noul Cod penal].

Această pedeapsă complementară are, de asemenea, rolul, ca și precedentă, de protejare a victimei de eventualele reacții adverse ale condamnatului împiedicându-l pe acesta să recurgă la manifestări necugetate. Interzicerea mai are rolul ca măcar temporar, până se mai atenuează eventuala dorință de răzbunare a condamnatului, acesta să nu se afle în nici un fel în spațiul în care victima își desfășoară viața de zi cu zi⁴².

Instanța trebuie să individualizeze în concret conținutul acestei pedepse, ținând seama de împrejurările cauzei.

3.2. Aplicarea pedepsei complementare a interzicerii exercitării unor drepturi

Conform art. 67 din noul Cod penal, pedeapsa complementară a interzicerii exercitării unor drepturi poate fi aplicată dacă pedeapsa principală este închisoarea sau amenda și instanța constată că, față de natura și gravitatea infracțiunii, împrejurările cauzei și persoana infractorului, această pedeapsă este necesară.

Aplicarea pedepsei interzicerii exercitării unor drepturi este obligatorie când legea prevede această pedeapsă pentru infracțiunea săvârșită.

Interzicerea dreptului străinului de a se afla pe teritoriul României nu se aplică în cazul în care s-a dispus suspendarea executării pedepsei sub supraveghere.

³⁹ Constantin Mitrache, Cristian Mitrache, *op. cit.*, p. 244; A se vedea și Cristian Mitrache, Comentarii (Pedepsele complementare) în George Antoniu (coord.) și colab., *Explicații preliminare ale noului Cod penal*, vol. II, *op. cit.*, p. 59-60.

⁴⁰ Sebastian Rădulețu, Comentariu (Titlul III- Pedepsele, Capitolul III- Pedeapsa accesorie și pedepsele complementare) în Tudorel Toader, Maria-Ioana Michinici, Ruxandra Răducanu, Anda Crișu-Ciocintă, Sebastian Rădulețu, Mihai Dunea, *Noul Cod penal. Comentarii pe articole*, Editura Hamangiu, București, 2014, p. 150.

⁴¹ Constantin Mitrache, Cristian Mitrache, *op. cit.*, p. 244; A se vedea și Cristian Mitrache, Comentarii (Pedepsele complementare) în George Antoniu (coord.) și colab., *Explicații preliminare ale noului Cod penal*, vol. II, *op. cit.*, p. 60.

⁴² Constantin Mitrache, Cristian Mitrache, *op. cit.*, p. 244; Cristian Mitrache, Comentarii (Pedepsele complementare) în George Antoniu (coord.) și colab., *Explicații preliminare ale noului Cod penal*, vol. II, *op. cit.*, p. 60.

Așadar, pedeapsa complementară poate fi aplicată pe lângă pedeapsa principală a închisorii, indiferent de durata acesteia, dar și pe lângă pedeapsa principală a amenzii, indiferent de cuantumul acesteia⁴³.

În lege nu s-a prevăzut posibilitatea aplicării pedepsei complementare a interzicerii exercitării unor drepturi pe lângă pedeapsa principală a detențiunii pe viață. S-ar putea spune că aplicarea acestei pedepse complementare pe lângă detențiunea pe viață nu și-ar avea nici un rost întrucât condamnatul nu ar mai avea cum să execute o astfel de pedeapsă complementară după terminarea executării detențiunii pe viață⁴⁴.

Potrivit art. 57 din noul Cod penal, nu se aplică detențiunea pe viață dacă la data pronunțării hotărârii de condamnare inculpatul a împlinit vârsta de 65 de ani, iar în locul detențiunii pe viață i se aplică pedeapsa închisorii pe timp de 30 de ani și pedeapsa interzicerii exercitării unor drepturi pe durata ei maximă; în cazul înlocuirii detențiunii pe viață, în temeiul art. 58 din noul Cod penal, dacă cel condamnat la pedeapsa detențiunii pe viață a împlinit vârsta de 65 de ani în timpul executării pedepsei, pedeapsa detențiunii pe viață poate fi înlocuită cu pedeapsa închisorii pe timp de 30 de ani și pedeapsa interzicerii exercitării unor drepturi pe durata ei maximă, dacă a avut o bună conduită pe toată durata executării pedepsei, a îndeplinit integral obligațiile civile stabilite prin hotărârea de condamnare, afară de cazul când dovedește că nu a avut nicio posibilitate să le îndeplinească, și a făcut progrese constante și evidente în vederea reintegrării sociale. Din coroborarea celor două articole rezultă că în cazul neaplicării detențiunii pe viață și al înlocuirii detențiunii pe viață se aplică pedeapsa complementară a interzicerii exercitării unor drepturi pe o perioadă de 5 ani⁴⁵.

Aplicarea pedepsei complementare a interzicerii exercitării unor drepturi este facultativă sau obligatorie.

De regulă, aplicarea ei este facultativă, judecătorul apreciind dacă se impune sau nu o astfel de pedeapsă în funcție de criteriile indicate în textul de lege: natura și gravitatea infracțiunii, împrejurările cauzei și persoana infractorului⁴⁶. Însă, atunci când legea prevede această pedeapsă pentru infracțiunea săvârșită aplicarea ei este obligatorie.

Dispoziții privind aplicarea obligatorie a pedepsei complementare a interzicerii exercitării unor drepturi identificăm atât în partea generală a noului Cod penal, cât și în partea specială, unde acestea sunt mai numeroase, dar și în unele norme speciale de incriminare. De exemplu, în art. 57 din noul Cod penal referitor la neaplicarea detențiunii pe viață, se prevede că în locul detențiunii pe viață se aplică pedeapsa închisorii pe timp de 30 de ani și pedeapsa interzicerii exercitării unor drepturi pe durata ei maximă. În art. 58 din noul Cod penal referitor la înlocuirea detențiunii pe viață, se prevede că detențiunea pe viață poate fi înlocuită cu pedeapsa închisorii pe timp de 30 de ani și pedeapsa interzicerii exercitării unor drepturi pe durata ei maximă. În partea specială a noului Cod penal întâlnim numeroase incriminări pentru care legea prevede și aplicarea obligatorie a pedepsei complementare a interzicerii exercitării unor drepturi. De exemplu în cazul infracțiunii de omor (art. 188), omor calificat (art. 189), întreruperea cursului

⁴³ A se vedea Traian Dima, *op. cit.*, p. 516.

⁴⁴ Constantin Mitrache, Cristian Mitrache, *op. cit.*, p. 246; A se vedea și Cristian Mitrache, Comentarii (Pedepsele complementare) în George Antoniu (coord.) și colab., *Explicații preliminare ale noului Cod penal*, vol. II, *op. cit.*, p. 63.

⁴⁵ Leontin Coraș, *Pedeapsa accesorie și pedepsele complementare*, în Revista Dreptul nr. 10/2014, p. 148.

⁴⁶ Sebastian Rădulețu, Comentariu (Titlul III- Pedepsele, Capitolul III- Pedeapsa accesorie și pedepsele complementare) în Tudorel Toader și colab., *Noul Cod penal. Comentarii pe articole*, *op. cit.*, p. 152.

sarcinii (art. 201), sclavia (art. 209), trafic de persoane (art. 210), trafic de minori (art. 211), proxenetism (art. 213), viol (art. 218), agresiune sexuală (art. 219), corupere sexuală a minorilor [art. 221 alin. (2)], tâlhărie (art. 233), tâlhărie calificată (art. 234) etc.⁴⁷. Interzicerea exercitării unor drepturi ca pedeapsă complementară o întâlnim și în unele legi speciale cu dispoziții penale. De exemplu, Legea nr. 143/2000 privind prevenirea traficului și consumului ilicit de droguri⁴⁸ cuprinde mai multe incriminări unde se prevede și aplicarea în mod obligatoriu a pedepsei interzicerii exercitării unor drepturi⁴⁹.

Pedeapsa complementară a interzicerii exercitării unor drepturi poate fi aplicată pe o perioadă de la unu la 5 ani. Aceste limite nu pot fi depășite nici ca efect a cauzelor sau circumstanțelor atenuante sau agravante, dar în acest interval de la unu la 5 ani instanța are obligația să determine în concret durata pedepsei⁵⁰.

Indiferent dacă aplicarea pedepsei complementare este obligatorie sau facultativă este necesar ca pedeapsa stabilită să fie închisoarea sau amenda, neavând importanță eventuala modalitate de individualizare a executării acestora. Așadar, pedeapsa complementară va putea fi aplicată indiferent dacă instanța a hotărât executarea amenzii sau a închisorii ori a dispus amânarea aplicării pedepsei (în condițiile art. 83 din noul Cod penal), sau suspendarea executării sub supraveghere (în condițiile art. 91 din noul Cod penal). Nu trebuie confundată aplicarea pedepsei complementare a interzicerii exercitării unor drepturi cu executarea ei. Ca efect al amânării aplicării pedepsei principale, dacă nu s-a săvârșit o nouă infracțiune până la expirarea termenului de supraveghere, nu s-a dispus revocarea amânării și nu s-a descoperit o cauză de anulare, persoana în cauză nu este supusă niciunei decăderi, interdicții sau incapacități ce ar putea decurge din infracțiunea săvârșită [art. 90 alin. (1) din noul Cod penal]. În acest caz, pedeapsa complementară ajunge să se execute numai dacă se dispune revocarea măsurii amânării aplicării pedepsei principale⁵¹.

În caz de concurs de infracțiuni, instanța trebuie să aplice pedeapsa complementară a interzicerii exercitării unor drepturi pe lângă fiecare infracțiune concurentă, iar nu direct pe lângă pedeapsa rezultantă; contopirea pedepselor complementare se va face potrivit regulilor prevăzute de art. 45 din noul Cod penal⁵².

3.3. Executarea pedepsei complementare a interzicerii exercitării unor drepturi

În conformitate cu art. 68 alin. (1) din noul Cod penal, executarea pedepsei interzicerii exercitării unor drepturi începe⁵³:

⁴⁷ A se vedea Traian Dima, *op. cit.*, p. 517. Cristian Mitrache, Comentarii (Pedepsele complementare) în George Antoniu (coord.) și colab., *Explicații preliminare ale noului Cod penal*, vol. II, *op. cit.*, p. 62.

⁴⁸ Publicată în M. Of. nr. 362 din 3 august 2000, republicată în M. Of. nr. 163 din 6 martie 2014, modificată și completată prin Legea nr. 51/2014 pentru modificarea și completarea Legii nr. 143/2000 privind prevenirea și combaterea traficului și consumului ilicit de droguri, precum și pentru completarea anexei la Legea nr. 339/2005 privind regimul juridic al plantelor, substanțelor și preparatelor stupefiante și psihotrope (M. Of. nr. 322 din 5 mai 2014).

⁴⁹ Traian Dima, *op. cit.*, p. 517.

⁵⁰ Viorel Pașca, *op. cit.*, p. 415.

⁵¹ Cristian Mitrache, Comentarii (Pedepsele complementare) în George Antoniu (coord.) și colab., *Explicații preliminare ale noului Cod penal*, vol. II, *op. cit.*, p. 62-63.

⁵² Mihail Udrioiu, *op. cit.*, p. 201.

⁵³ A se vedea, Adina Vlăsceanu, Alina Barbu, *op. cit.*, p. 121.

- de la rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare la pedeapsa amenzii [art. 68 alin. (1) lit. a)], în ipoteza în care instanța a dispus condamnarea la pedeapsa amenzii și a aplicat, în temeiul art. 67 alin. (1) din noul Cod penal, pedeapsa complementară a interzicerii exercitării unor drepturi;

Nu prezintă importanță dacă pedeapsa amenzii a fost sau nu executată, interzicerea exercitării unor drepturi fiind efectivă chiar din momentul în care hotărârea este definitivă; în acest caz, persoana condamnată va executa în paralel atât pedeapsa principală, cât și cea complementară⁵⁴.

În situația în care instanța dispune înlocuirea pedepsei amenzii cu închisoarea, partea din durata pedepsei complementare a interzicerii exercitării unor drepturi neexecutată la data înlocuirii se va executa după executarea pedepsei închisorii ori după ce aceasta este considerată ca executată⁵⁵.

- de la rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare prin care s-a dispus suspendarea executării pedepsei sub supraveghere [art. 68 alin. (1) lit. b)], în ipoteza în care instanța a dispus condamnarea la pedeapsa închisorii, a aplicat pedeapsa complementară a interzicerii exercitării unor drepturi și a suspendat executarea pedepsei închisorii sub supraveghere;

Dacă se dispune suspendarea executării pedepsei sub supraveghere (a închisorii), interdicțiile aplicate prin hotărârea de condamnare (sub forma pedepsei complementare) pot să-și producă efectul imediat ce hotărârea a rămas definitivă, deoarece condamnatul este lăsat în comunitate fiindu-i suspendată doar executarea pedepsei principale a închisorii. Dispunându-se suspendarea executării pedepsei principale, condamnatul se află temporar (pe durata termenului de supraveghere a suspendării executării pedepsei) într-o situație similară cu cel condamnat care a executat pedeapsa principală⁵⁶.

Dacă se dispune revocarea suspendării executării pedepsei sub supraveghere, pentru alte motive decât săvârșirea unei noi infracțiuni, partea din durata pedepsei complementare a interzicerii exercitării unor drepturi neexecutată la data revocării se va executa după executarea pedepsei închisorii ori după ce aceasta este considerată ca executată⁵⁷.

Dacă se dispune revocarea suspendării executării pedepsei sub supraveghere în urma comiterii unei noi infracțiuni în termenul de supraveghere se va proceda la aplicarea pedepsei complementare rezultante potrivit regulilor prevăzute de art. 45 din noul Cod penal, urmând a se deduce din aceasta durata pedepsei complementare deja executate⁵⁸.

- după executarea pedepsei închisorii, după grațierea totală ori a restului de pedeapsă, după împlinirea termenului de prescripție a executării pedepsei sau după expirarea termenului de supraveghere a liberării condiționate [art. 68 alin. (1) lit. c)].

Atunci când instanța stabilește o pedeapsă complementară alături de pedeapsa închisorii cu executare, pedeapsa complementară se execută după executarea pedepsei închisorii, după grațierea totală ori a restului de pedeapsă, după împlinirea termenului de prescripție a executării pedepsei sau după expirarea termenului de supraveghere a liberării condiționate⁵⁹. Prin excepție,

⁵⁴ Mihail Udroui, *op. cit.*, p. 202.

⁵⁵ Ibidem.

⁵⁶ Constantin Mitrache, Cristian Mitrache, *op. cit.*, p. 248.

⁵⁷ Mihail Udroui, *op. cit.*, p. 202.

⁵⁸ Idem, p 202-203.

⁵⁹ Sebastian Rădulețu, Comentariu (Titlul III- Pedepsele, Capitolul III- Pedeapsa accesorie și pedepsele complementare) în Tudorel Toader și colab., *Noul Cod penal. Comentarii pe articole, op. cit.*, p. 153.

potrivit art. 68 alin. (2) din noul Cod penal, în cazul în care s-a dispus liberarea condiționată, interzicerea dreptului străinului de a se afla pe teritoriul României se execută la data liberării.

Punerea în executare a pedepsei complementare a interzicerii exercitării unor drepturi se face în conformitate cu prevederile Legii nr. 253/2013 privind executarea pedepselor, a măsurilor educative și a altor măsuri neprivative de libertate dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal⁶⁰, Capitolul IV „Executarea pedepselor complementare”, Secțiunea I „Executarea pedepselor complementare aplicabile persoanei fizice”, art. 29 și art. 30.

Art. 31 din Legea nr. 253/2013 prevede posibilitatea acordării, de către judecătorul delegat cu executarea, de permisiuni în executarea pedepsei complementare a interzicerii unor drepturi.

Nerespectarea de către condamnat a interdicțiilor dispuse prin aplicarea pedepsei complementare a interzicerii exercitării unor drepturi va conduce la săvârșirea infracțiunii de neexecutare a sancțiunilor penale, prevăzută la art. 288 alin. (1) noul Cod penal⁶¹.

4. Degradarea militară

4.1. Noțiuni și caracterizare

Prevăzută în art. 69 din noul Cod penal, degradarea militară este o pedeapsă complementară privativă de drepturi care se poate aplica numai condamnaților militari *în activitate, în rezervă sau în retragere* și care constă în pierderea gradului militar și a dreptului de a purta uniformă⁶² de la data rămânerii definitive a hotărârii de condamnare.

Potrivit art. 4 din Legea nr. 80/1995 privind statutul cadrelor militare⁶³, cadrele militare se pot afla în una dintre următoarele situații:

a) *în activitate*, când ocupă o funcție militară. Calitatea de cadru militar în activitate se menține și pe timpul cât acestea sunt eliberate din funcții pentru a urma diferite forme de pregătire în timpul serviciului, precum și atunci când sunt puse la dispoziție: în vederea încadrării sau trecerii în rezervă ori în retragere; pentru cazurile de boală stabilite prin hotărâre a Guvernului; pe timpul cât sunt în captivitate. Pot fi ofițeri, maiștri militari sau subofițeri în activitate persoanele care au cetățenie română și domiciliul în țară;

b) *în rezervă*, când nu ocupă o funcție militară, dar întrunesc condițiile prevăzute de lege pentru a fi chemate să îndeplinească serviciul militar ca rezerviști concentrați sau mobilizați, iar la nevoie, în calitate de cadre militare în activitate;

c) *în retragere*, când, potrivit legii, nu mai pot fi chemate pentru îndeplinirea serviciului militar.

Spre deosebire de interzicerea exercitării unor drepturi, care constă într-o suspendare, deci într-o restrângere a exercițiului unor anumite drepturi, dar nu în pierderea lor, degradarea militară presupune tocmai pierderea drepturilor menționate, deci este o pedeapsă privativă de drepturi⁶⁴.

⁶⁰ Publicată în M. Of. nr. 513 din 14 august 2013.

⁶¹ Constantin Mitrache, Cristian Mitrache, *op. cit.*, p. 249.

⁶² A se vedea Costică Bulai, Bogdan N. Bulai, *op. cit.*, p. 319.

⁶³ Publicată în M. Of. nr. 155 din 20 iulie 1995, cu modificările și completările ulterioare.

⁶⁴ A se vedea Costică Bulai, Bogdan N. Bulai, *op. cit.*, p. 319.

Pedeapsa complementară a degradării militare are un conținut determinat fiindcă arată precis ce drepturi pot forma obiectul ei, iar aceste drepturi sunt pierdute definitiv⁶⁵, legea neprevăzând durata pentru care se poate dispune această pedeapsă complementară. Efectele degradării militare continuă să se producă chiar și după reabilitarea condamnatului⁶⁶, fiindcă în conformitate cu prevederile art. 169 alin. (2) din noul Cod penal, reabilitarea nu are ca urmare obligația de reintegrare în funcția din care condamnatul a fost scos în urma condamnării ori de redare a gradului militar pierdut.

Există mici diferențe între modul cum este reglementată această pedeapsă complementară în noul Cod penal față de vechea reglementare, reprezentată de art. 67 Cod penal din 1968. Legea nouă precizează care este momentul de la care începe executarea acestei pedepse și, în plus, domeniul ei de aplicare a fost explicitat, fiind incluse cadrele militare din cele trei categorii menționate mai sus: în activitate, în rezervă și în retragere. Însă, în linii generale, textul art. 69 din noul Cod penal preia dispozițiile legii penale vechi⁶⁷.

4.2. Condiții de aplicare

Potrivit dispozițiilor legale (art. 69 din noul Cod penal), degradarea militară poate fi obligatorie sau facultativă.

În conformitate cu art. 69 alin. (2) din noul Cod penal, degradarea militară se aplică în mod *obligatoriu* condamnaților militari în activitate, în rezervă sau în retragere, dacă pedeapsa principală aplicată este închisoarea mai mare de 10 ani sau detențiunea pe viață.

Nu prezintă importanță forma de vinovăție cu care s-a săvârșit infracțiunea (intenție, culpă, praeterintenție).

Degradarea militară se aplică *facultativ* de instanță numai în condițiile prevăzute de art. 69 alin. (3) din noul Cod penal. În temeiul acestui text de lege, degradarea militară poate fi aplicată condamnaților militari, în rezervă sau în retragere pentru infracțiuni săvârșite cu *intenție*, dacă pedeapsa principală aplicată este închisoarea de cel puțin 5 ani și de cel mult 10 ani.

Caracterul facultativ al degradării militare decurge *ex lege*, textul (69 alin. 3 din noul Cod penal) prevăzând că degradarea militară „poate fi aplicată”⁶⁸.

Nu are importanță modalitatea intenției cu care s-a comis infracțiunea: intenție directă, indirectă sau intenție depășită⁶⁹.

⁶⁵ A se vedea Matei Basarab, *Drept penal. Partea generală*, vol. I, Ediția a III-a revăzută și adăugită, Editura LUMINA LEX, București, 2001, p. 244.

⁶⁶ A se vedea Costică Bulai, Bogdan N. Bulai, *op. cit.*, p. 319.

⁶⁷ A se vedea Sebastian Rădulețu, Comentariu (Titlul III- Pedepsele, Capitolul III- Pedepsa accesorie și pedepsele complementare) în Tudorel Toader și colab., *Noul Cod penal. Comentarii pe articole, op. cit.*, p. 154-155. Codul penal din 1968, art. 67. Degradarea militară: „(1) Pedepsa complementară a degradării militare constă în pierderea gradului și a dreptului de a purta uniformă. (2) Degradarea militară se aplică în mod obligatoriu condamnaților militari și rezerviști, dacă pedeapsa principală stabilită este închisoarea mai mare de 10 ani sau detențiunea pe viață. (3) Degradarea militară poate fi aplicată condamnaților militari și rezerviști pentru infracțiuni săvârșite cu intenție, dacă pedeapsa principală stabilită este de cel puțin 5 ani și de cel mult 10 ani”.

⁶⁸ A se vedea Nicoleta Iliescu, *Degradarea militară (Pedepsele complementare și pedepsele accesorii)*, în Vintilă Dongoroz (coord.), Siegfried Kahane, Ion Oancea, Iosif Fodor, Nicoleta Iliescu, Constantin Bulai, Rodica Mihaela Stănoiu, Victor Roșca, *Explicații teoretice ale Codului penal român. Partea generală*, vol. II, Editura Academiei RSR, București, 1970, p. 98.

⁶⁹ Cristian Mitrache, *Comentarii (Pedepsele complementare)* în George Antoniu (coord.) și colab., *Explicații preliminare ale noului Cod penal*, vol. II, *op. cit.*, p. 68.

Deoarece este condiționată de durata pedepsei închisorii aplicate, prevederea în Partea specială a infracțiunilor pentru care se aplică degradarea militară nu a mai fost necesară⁷⁰.

Aplicarea pedepsei complementare a degradării militare nu înlătură aplicarea pedepsei complementare a interzicerii exercitării unor drepturi, fiindcă sfera drepturilor ce pot fi interzise este diferită⁷¹.

4.3. Executarea pedepsei complementare a degradării militare

Degradarea militară operează imediat după rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare, reprezentând o excepție de la regula potrivit căreia pedepsele complementare se execută după ce pedeapsa principală a fost executată sau considerată ca executată. Dispunerea reabilitării judecătorești sau intervenția unei legi de dezincriminare nu are ca efect redobândirea gradului militar pierdut⁷².

Pedeapsa degradării militare se pune în executare, potrivit art. 32 din Legea nr. 253/2013 privind executarea pedepselor, a măsurilor educative și a altor măsuri neprivative de libertate dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal, prin trimiterea de către judecătorul delegat cu executarea a unei copii de pe dispozitivul hotărârii comandantului unității militare în a cărei evidență este luată persoana condamnată, respectiv centrului militar județean sau zonal de la domiciliul condamnatului.

5. Publicarea hotărârii definitive de condamnare

5.1. Noțiuni și trăsături

Dispozițiile art. 70 din noul Cod penal reglementează o nouă pedeapsă complementară, și anume publicarea hotărârii definitive de condamnare, pedeapsă complementară neprevăzută în Codul penal anterior⁷³.

Publicarea hotărârii definitive de condamnare este o pedeapsă complementară, de natură să exercite o presiune morală asupra condamnatului persoană fizică spre a-l descuraja și determina să se abțină de la săvârșirea de infracțiuni⁷⁴.

Totodată, pedeapsa va exercita o puternică influență și asupra celorlalți destinatari ai legii penale, care luând cunoștință despre condamnare vor fi tentați mai mult să se abțină de la încălcarea legii pentru a evita aplicarea unei asemenea pedepse⁷⁵.

Ca atare, pedeapsa analizată prezintă următoarele trăsături esențiale:

- a) este o pedeapsă *morală*;
- b) este de natură să realizeze atât *prevenția specială*, cât și *prevenția generală*⁷⁶.

5.2. Condiții de aplicare

Potrivit art. 70 alin. (1) din noul Cod penal, publicarea hotărârii definitive de condamnare se poate dispune când, ținând seama de natura și gravitatea infracțiunii, împrejurările cauzei și

⁷⁰ Constantin Mitrache, Cristian Mitrache, *op. cit.*, p. 250.

⁷¹ Ibidem.

⁷² Mihail Udrioiu, *op. cit.*, p. 206.

⁷³ Adina Vlășceanu, Alina Barbu, *op. cit.*, p. 123.

⁷⁴ Gheorghe Ivan, Mari-Claudia Ivan, *Drept penal. Partea generală conform noului Cod penal*, Editura C.H. Beck, București, 2013, p. 193.

⁷⁵ Ibidem.

⁷⁶ Ibidem.

persoana condamnatului, instanța apreciază că publicarea va contribui la prevenirea săvârșirii altor asemenea infracțiuni.

Aplicarea acestei pedepse este facultativă (instanța poate dispune), instanța dispunând publicarea hotărârii de condamnare numai dacă, ținând seama de criteriile stabilite de lege, respectiv de natura și gravitatea infracțiunii, împrejurările cauzei și persoana condamnatului, apreciază că va contribui la realizarea prevenției generale, dar mai ales a celei speciale⁷⁷.

Deoarece în lege nu se prevede vreo condiție legată de pedeapsa principală pe lângă care se poate aplica pedeapsa complementară a publicării hotărârii definitive de condamnare, rezultă că această pedeapsă complementară se poate aplica indiferent de natura și gravitatea pedepsei pronunțate. Publicarea hotărârii definitive de condamnare se va putea dispune așadar în cazul condamnării la pedeapsa detențiunii pe viață, în cazul condamnării la pedeapsa închisorii sau în cazul condamnării la pedeapsa amenzii. De asemenea, în lipsa unei prevederi contrare, această pedeapsă complementară se poate aplica chiar și în cazul în care, cu privire la pedeapsa principală, s-a dispus suspendarea executării sub supraveghere⁷⁸.

5.3. Executarea pedepsei

În conformitate cu art. 70 alin. (2) din noul Cod penal, hotărârea de condamnare se publică în extras, în forma stabilită de instanță, într-un cotidian local sau național, o singură dată.

Instanța de judecată poate hotărî publicarea în extras, într-o formă în care conținutul să fie explicit și pe înțelesul opiniei publice, într-o formă de expunere și de impact cât mai vizibile (pe prima pagină, cu un anumit format de tipărire, cu o anumită mărime de literă sau chenar), în cadrul paginii unui cotidian local sau național⁷⁹.

În lege nu s-a prevăzut un termen de punere în aplicare a pedepsei complementare a publicării hotărârii definitive de condamnare, ceea ce înseamnă că executarea ei se poate face imediat după rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare⁸⁰.

Potrivit art. 70 alin. (3) din noul Cod penal, publicarea hotărârii definitive de condamnare se face pe cheltuiala persoanei condamnate, fără a se dezvălui identitatea altor persoane.

Pedeapsa complementară trebuie să vizeze exclusiv persoana față de care a fost aplicată, identitatea victimei neputând fi dezvăluită. Nu va fi dezvăluită nici identitatea altor participanți dacă față de aceștia nu s-a dispus aplicarea pedepsei complementare a publicării hotărârii definitive de condamnare⁸¹.

Punerea în executare pedepsei complementare a publicării hotărârii de condamnare se face potrivit art. 33 din Legea nr. 253/2013 privind executarea pedepselor, a măsurilor educative și a altor măsuri neprivative de libertate dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal.

⁷⁷ Idem, p. 194.

⁷⁸ Cristian Mitrache, Comentarii (Pedepsele complementare) în George Antoniu (coord.) și colab., *Explicații preliminare ale noului Cod penal*, vol. II, *op. cit.*, p. 69.

⁷⁹ Ioan Chiș, Comentariu (Pedepsele complementare) în Ilie Pascu și colab., *Noul Cod penal comentat. Partea generală*, *op. cit.* p. 441.

⁸⁰ Cristian Mitrache, Comentarii (Pedepsele complementare) în George Antoniu (coord.) și colab., *Explicații preliminare ale noului Cod penal*, vol. II, *op. cit.*, p. 70. Potrivit art. 12 alin. (2) din Legea nr. 187/2012, pedeapsa complementară prevăzută la art. 55 lit. c) din noul Cod penal – publicarea hotărârii de condamnare – nu se aplică în cazul infracțiunilor comise anterior intrării în vigoare a acestuia.

⁸¹ Cristian Mitrache, Comentarii (Pedepsele complementare) în George Antoniu (coord.) și colab., *Explicații preliminare ale noului Cod penal*, vol. II, *op. cit.*, p. 70; Constantin Mitrache, Cristian Mitrache, *op. cit.*, p. 250.

Dacă persoana condamnată refuză să achite costurile publicării într-un termen de 30 de zile sau eventual într-un termen suplimentar de alte 15 zile, judecătorul delegat cu executarea va sesiza organul de urmărire penală competent cu privire la săvârșirea infracțiunii de *neexecutare a sancțiunilor penale* prevăzută la art. 288 alin (1) noul Cod penal⁸².

Bibliografie :

- *Legea nr. 286/2009 privind Codul penal* (M. Of. nr. 510 din 24 iulie 2009) cu modificările și completările aduse prin: *Legea nr. 27/2012 pentru modificarea și completarea Codului penal al României și a Legii nr. 286/2009 privind Codul penal* (M. Of. nr. 180 din 20 martie 2012); *Legea nr. 63/2012 pentru modificarea și completarea Codului penal al României și a Legii nr. 286/2009 privind Codul penal* (M. Of. nr. 258 din 19 aprilie 2012); *Legea nr. 187/2012 pentru punerea în aplicare a Legii nr. 286/2009 privind Codul penal* (M. Of. nr. 757 din 12 noiembrie 2012); *Legea nr. 255/2013 pentru punerea în aplicare a Legii nr. 135/2010 privind Codul de procedură penală și pentru modificarea și completarea unor acte normative care cuprind dispoziții procesual penale* (M. Of. nr. 515 din 14 august 2013); *Decizia Curții Constituționale nr. 265/2014* (M. Of. nr. 372 din 20 mai 2014); *Decizia Curții Constituționale nr. 508/2014* (M. Of. nr. 843 din 19 noiembrie 2014); *Legea nr. 159/2014 pentru abrogarea art. 276 din Legea nr. 286/2009 privind Codul penal* (M. Of. nr. 887 din 5 decembrie 2014); *Decizia Curții Constituționale nr. 732/2014* (M. Of. nr. 69 din 27 ianuarie 2015); *Decizia Curții Constituționale nr. 11/2015* (M. Of. nr. 102 din 9 februarie 2015);

- *Legea nr. 253/2013 privind executarea pedepselor, a măsurilor educative și a altor măsuri neprivative de libertate dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal* (M. Of. nr. 513 din 14 august 2013);

- *Legea nr. 4/2008 privind prevenirea și combaterea violenței cu ocazia competițiilor și a jocurilor sportive* (M. Of. nr. 24 din 11 ianuarie 2008) cu modificările și completările aduse prin: *Legea nr. 10/2012 pentru modificarea și completarea Legii nr. 4/2008 privind prevenirea și combaterea violenței cu ocazia competițiilor și a jocurilor sportive* (M. Of. nr. 21 din 11 ianuarie 2012); *Legea nr. 187/2012 pentru punerea în aplicare a Legii nr. 286/2009 privind Codul penal* (M. Of. nr. 757 din 12 noiembrie 2012); *Legea nr. 255/2013 pentru punerea în aplicare a Legii nr. 135/2010 privind Codul de procedură penală și pentru modificarea și completarea unor acte normative care cuprind dispoziții procesual penale* (M. Of. nr. 515 din 14 august 2013);

- *Legea nr. 143/2000 privind prevenirea traficului și consumului ilicit de droguri*, publicată în M. Of. nr. 362 din 3 august 2000, republicată în M. Of. nr. 163 din 6 martie 2014, modificată și completată prin *Legea nr. 51/2014 pentru modificarea și completarea Legii nr. 143/2000 privind prevenirea și combaterea traficului și consumului ilicit de droguri, precum și pentru completarea anexei la Legea nr. 339/2005 privind regimul juridic al plantelor, substanțelor și preparatelor stupefiante și psihotrope* (M. Of. nr. 322 din 5 mai 2014);

- *Legea nr. 80/1995 privind statutul cadrelor militare* (M. Of. nr. 155 din 20 iulie 1995), cu modificările și completările ulterioare;

- Antoniu George (coord.), Boroi Alexandru, Bulai Bogdan-Nicolae, Bulai Costică, Daneș Ștefan, Duvac Constantin, Guiu Mioara-Ketty, Mitache Constantin, Mitache Cristian, Molnar

⁸² Constantin Mitache, Cristian Mitache, *op. cit.*, p. 250-251.

- Ioan, Ristea Ion, Sima Constantin, Teodorescu Vasile, VasIU Ioana, Vlășceanu Adina, *Explicații preliminare ale noului Cod penal*, Vol. II (art. 53-187), Editura Universul Juridic, București, 2011;
- Basarab Matei, *Drept penal. Partea generală*, vol. I, Ediția a III-a revăzută și adăugită, Editura LUMINA LEX, București, 2001;
 - BoroI Alexandru, *Drept penal. Partea generală*, Editura C.H. Beck, București, 2010;
 - Bulai Costică, Bulai Bogdan N., *Manual de drept penal. Partea generală*, Editura Universul Juridic, București, 2007;
 - Coraș Leontin, *Pedeapsa accesorie și pedepsele complementare*, în Revista Dreptul nr. 10/2014;
 - Dima Traian, *Drept penal. Partea generală*, ediția a 3-a, revăzută și adăugită, Editura Hamangiu, București, 2014;
 - Dongoroz Vintilă (coord.), Kahane Siegfried, Oancea Ion, Fodor Iosif, Iliescu Nicoleta, Bulai Constantin, Stănoiu Rodica Mihaela, Roșca Victor, *Explicații teoretice ale Codului penal român. Partea generală*, vol. II, Editura Academiei RSR, București, 1970;
 - Gorunescu Mirela, Barbu Ionuț Andrei, Rotaru Mihaela, *Drept penal. Partea generală*, Editura Universul Juridic, București, 2014;
 - Ivan Gheorghe, Ivan Mari-Claudia, *Drept penal. Partea generală conform noului Cod penal*, Editura C.H. Beck, București, 2013;
 - Mitrache Constantin, Mitrache Cristian, *Drept penal român. Partea generală*, Editura Universul Juridic, București, 2014;
 - Niculeanu Costel, *Tratat de drept penal. Partea generală. Vol. II, Sancțiunile penale în noul Cod penal*, Editura SITECH, Craiova, 2013;
 - Pascu Ilie, Buneci Petre, *Noul Cod penal, Partea generală și Codul penal, Partea generală în vigoare. Prezentare comparativă*, Ediția a II-a, revăzută și adăugită, Editura Universul Juridic, București, 2011;
 - Pascu Ilie, Dobrinoiu Vasile, Dima Traian, Hotca Mihai Adrian, Păun Costică, Chiș Ioan, Gorunescu Mirela, Dobrinoiu Maxim, *Noul Cod penal comentat. Partea generală*, Ediția a II-a, revăzută și adăugită, Editura Universul Juridic, București, 2014;
 - Pașca Viorel, *Drept penal, Partea generală*, Editura Universul Juridic, București, 2011;
 - Toader Tudorel, Michinici Maria-Ioana, Răducanu Ruxandra, Crișu-Ciocîntă Anda, Rădulețu Sebastian, Dunea Mihai, *Noul Cod penal. Comentarii pe articole*, Editura Hamangiu, București, 2014;
 - Udriou Mihail, *Drept penal. Partea generală*, Editura C.H. Beck, București, 2014;
 - Vlășceanu Adina, Barbu Alina, *Noul Cod penal comentat prin raportare la Codul penal anterior*, Editura Hamangiu, București, 2014.

RELATIONSHIP BETWEEN LAW AND SOCIAL JUSTICE

Scientific researcher III, Ph D, Sevastian BLENDEA
“Constantin Brâncuși” University of Târgu-Jiu

ABSTRACT. IT IS TRUE THAT REGULATORY STABILITY AND FOREMOST THE LEGISLATIVE, AND UNIFORM APPLICATION OF LEGAL RULES AND REGULATIONS, CONTRIBUTE TO A CONSIDERABLE EXTENT TO THE STABILITY AND FUNCTIONALITY OF OF A SOCIETY, BUT THE PREMISE IS ONLY NECESSARY, BUT NOT SUFFICIENT CONDITION FOR ACHIEVING SOCIAL JUSTICE BECAUSE, AT ONE TIME, A LEGAL NORM RIGHT OR CORRECT IN TERMS OF LEGAL AND LEGISLATIVE INEQUITIES AND INJUSTICES CAN GENERATE BECAUSE OF ITS APPLICATION BY THE COURTS OR "AGENTS" LAW (PRIMARILY JUDGES).

KEY WORDS: SOCIAL JUSTICE, RETRIBUTIVE JUSTICE, JUSTICE REPARATIVE COMMUTATIVE JUSTICE, JUSTICE "JUDICIAL" LEGAL JUSTICE, RESTORATIVE JUSTICE.

Raporturile dintre drept și justiție, precum și interferențele și conexiunile lor reciproce, au preocupat deopotrivă pe juriști și sociologi, fiind analizate atât în termenii organizării și funcționării pe baze legale și legitime a instituțiilor și organizațiilor sociale, cât și în cei ai realizării dreptății, echității și justiției în societate. Ceea ce a interesat, în primul rând, în legătură cu relațiile dintre dreptul unei societăți și realizarea ideii de justiție, a fost de a stabili dacă reglementările juridice sunt întotdeauna drepte și juste și dacă dreptul este echivalent, parțial sau total, cu justiția înțeleasă ca dreptate socială.

Pornind de la premisa că dreptul reprezintă nucleul principal al ordinii sociale și normative, majoritatea autorilor sunt de acord că stabilitatea și funcționalitatea unei societăți depinde, în mare măsură, de stabilitatea normativă, în primul rând legislativă, ca și de aplicarea uniformă și constantă a regulilor și prescripțiilor juridice la nivelul instituțiilor, grupurilor sociale și indivizilor. Cu toate acestea, atât stabilitatea normativă, cât și aplicarea uniformă a regulilor juridice într-o societate reprezintă doar premisa necesară, dar nu suficientă, pentru realizarea justiției sociale, întrucât, la un moment dat norma juridică poate să fie dreaptă sau corectă din punct de vedere juridico-legislativ, ea poate genera inechități și nedreptăți datorate modului său de aplicare, de către instanțele sau "agenții" dreptului (în primul rând judecătoria).

Plecând de aici și suprasolicitând virtuțile instrumentale și moralizatoare ale legislației, unii autori au fost tentați să considere că dreptul este echivalent cu justiția socială, reprezentând o formă "sui-generis" de adaptare a justiției morale la diferite exigențe și împrejurări sociale, adaptare ce presupune totuși utilizarea constrângerii publice în cadrul procesului judiciar. Teza privind echivalarea dreptului cu justiția și considerarea ideii de justiție ca fiind rațiunea ultimă a dreptului, a apărut în lucrările unor filosofi, moraliști și juriști antici (ex. Ulpian) și a continuat

să fie susținută și în epoca modernă (ex. François Génys). Adepții tezei de mai sus, au considerat că dreptul trebuie să asigure în orice societate ceea ce este just, corect și echitabil, astfel încât fiecare individ să se bucure de dreptul său în conformitate cu faptele, meritele și contribuția adusă binelui comun.

De-a lungul vremii, au existat însă și autori, care, relevând rolul dreptului ca principalul garant al ordinii sociale și normative și al respectării drepturilor și libertăților individuale, au considerat că ideea de drept nu este, de regulă, identică cu cea de justiție. Ca adept al acestui punct de vedere, Mircea Djuvara a considerat că justiția socială se caracterizează printr-o serie de elemente raționale (cum ar fi: egalitatea părților, natura rațională și logică a justiției, ideea de echitate și de proporționalitate în distribuirea justiției) și de fapt (concretizate în stabilirea și aplicarea uniformă a legilor). Pentru că dreptul nu poate realiza în totalitate aceste elemente raționale și de fapt ale justiției sociale, el nu poate fi niciodată, și în același timp, just, corect și echitabil pentru toți indivizii. Acest aspect ca și faptul că nicio societate dreaptă sau justă nu va fi mai eficientă și funcțională decât una nedreaptă sau inequitabilă din punct de vedere juridico-legislativ, ne conduce la ideea relativității criteriilor în funcție de care sunt definite noțiunile de drept și justiție socială.

Teoria și practica dreptului consideră că pot fi evidențiate mai multe tipuri sau modalități de realizare a justiției sociale:

a) *justiția retributivă (distributivă)*, întemeiată pe garantarea și realizarea drepturilor și obligațiilor indivizilor în conformitate cu anumite limite stabilite de legiuitor, astfel încât fiecare individ să primească ceea ce i se cuvine, în funcție de prestația sa în cadrul grupului, colectivității sau societății din care face parte. De regulă, justiția retributivă, se referă la "egalitatea proporțională stabilită de legiuitor ținând seama de ceea ce datorează colectivitatea, respectiv statul membrilor săi"; [1]

b) *justiția reparativă (corectivă)*, care vizează o anumită egalitate între drepturile și obligațiile indivizilor, astfel încât fiecare individ să nu primească sau să datoreze nici mai mult, nici mai puțin decât ceilalți. Acest tip de justiție socială este conceput ca fiind un fel de "egalitate" între ceea ce oferă și ceea ce primesc indivizii, între actele și faptele lor și urmările acestora. În funcție de modul de realizare, justiția reparativă poate fi:

1. *justiția comutativă*, care se referă la raportul de echivalență între indivizi, atunci când aceștia își stabilesc ei înșiși, raporturile dintre ei, în diferite împrejurări determinate de comportamentul lor;

2. *justiția "judiciară"*, care face apel la intervenția agentului juridic (judecătorul) în caz de dispută sau neînțelegere între indivizi în legătură cu drepturile și obligațiile lor;

Unii autori [2] consideră că există și o anumită *justiție legală*, care se fundamentează pe obligațiile juridice ale indivizilor față de colectivitate (în speță față de stat), acesta putând pretinde executarea efectivă a acestor obligații, apelând în caz de nevoie la constrângere.

Relativ recent, mai ales în materie penală, se vorbește tot mai mult de un nou tip de justiție și anume *justiția restaurativă*, întemeiată pe drepturile victimei unui delict cât și negocierea și reparația prejudiciului cauzat altcuiva.

Faptul că sub aspectul relațiilor dintre membrii ei, societatea cuprinde atât identitate de interese, cât și conflict de interese, a generat definiții diferite ale justiției sociale și totodată imposibilitatea elaborării unei teorii generale privind justiția socială. Cât privește însă funcționarea justiției sociale majoritatea autorilor sunt de acord că la baza existenței și

garanțării acesteia stau anumite principii. În opinia lui John Rawls, de pildă, astfel de principii ar fi următoarele:

a) justiția este o virtute a instituțiilor sociale, după cum adevărul este o virtute a oricărei teorii științifice;

b) orice individ posedă o inviolabilitate bazată pe justiție pe care nu o poate anula nici chiar invocarea protejării binelui societății;

c) justiția nu trebuie să permită niciodată ca sacrificiile unei minorități să fie contrabalansate de avantajele majorității;

d) o nedreptate este tolerabilă numai atunci când este necesar să se evite o nedreptate și mai mare. [3] Opinia dominantă este aceea că justiția socială trebuie să asigure exercitarea neângrădită de către indivizi a drepturilor și obligațiilor lor fundamentale, ceea ce presupune legalitatea și legitimitatea actului de justiție.

Conceptul de legalitate este intim legat de cel de legiferare și de legislație, motiv pentru care ele sunt uneori confundate între ele, deși se referă la activități diferite. Dacă legiferarea include activitatea de elaborare a legilor și actelor normative, legislația este rezultatul legiferării și face obiectul legalității.

Legalitatea reprezintă un principiu fundamental al oricărui sistem juridic și presupune respectarea legilor și a actelor normative de către toate instituțiile și organizațiile statale și nonstatale, de către toți "agenții" dreptului abilitați să aplice legislația, precum și de către toți membrii societății. Ea reprezintă, totodată, principala garanție pentru protecția socială și juridică a indivizilor și grupurilor sociale față de potențialele abuzuri și manifestări birocratice care pot leza statutul și drepturile indivizilor. Subiectele de drept acceptă și recunosc legalitatea normelor juridice, aderând și conformându-se acestora.

Atunci când adeziunea subiectelor de drept se manifestă față de ansamblul normelor existente într-un sistem juridic, legalitatea regulilor antrenează prezumția legitimității acestora. Pe această bază, o serie de puncte de vedere exprimate în literatura juridică consideră că o normă juridică va fi în mod necesar validă și efectivă fie în funcție de criteriul legalității (validitate formală), fie în funcție de cel al legitimității (validitate informală) exprimat prin gradul de adeziune al subiectelor de drept față de normele juridice.

Pe de altă parte, efectivitatea și funcționalitatea unui sistem juridic nu se reduce la simpla adeziune față de ansamblul de norme și prescripții juridice, ci presupune identificarea unor reguli "secundare" și a unor consecințe "secundare" ce decurg din aplicarea regulilor "primare" la nivelul diferiților indivizi și grupuri sociale. Drept urmare, în aprecierea validității legale și legitime a normelor juridice, concretizată în gradul de adeziune manifestată față de ele, trebuie analizate cele trei elemente componente care participă pe "scena" socială: a) primul include pe cei desemnați oficial să elaboreze normele (*legislatorul*); b) al doilea se referă la cei care realizează aplicarea și respectarea normelor (*judcătorul*); c) al treilea include indivizii cărora le sunt aplicate normele și modul cum reacționează față de ele (*actorii sociali*).

Cât privește legislatorul, majoritatea autorilor sunt de acord că definirea, clasificarea și interpretarea normelor juridice se întemeiază, deopotrivă, pe două principii, cel al *raționalității* și cel al *suveranității* legislatorului.[4] Legislatorul este considerat ca personificarea sistemului juridic, iar raționalitatea lui are o triplă ipostază:

a) în plan lingvistic și tehnic, legislatorul este un "utilizator rațional" al limbajului natural și un "creator rațional" al limbajului juridic, formulând prescripțiile normative într-o manieră precisă și univocă, dar accesibile înțelesului majorității indivizilor;

b) în plan axiologic, legislatorul promovează un set omogen de valori care permit articularea și armonizarea lor într-un sistem coerent de prescripții și norme juridice. El trebuie, totodată, să respecte regula justiției conform căreia prin aceste norme trebuie să fie aplicat un tratament identic tuturor indivizilor care sunt implicați în situații esențiale asemănătoare;

c) în plan praxeologic, legislatorul elaborează normele într-o manieră rațională, evitând pe cât posibil apariția unor lacune, antinomii sau ambiguități.

În legătură cu cel de-al doilea principiu, al suveranității legislatorului, se consideră că dreptul nu există, cu titlul de regulă obligatorie, decât în momentul în care statul, prin organele sale calificate (legislative) îl traduce în norme și prescripții codificate și sistematizate într-o manieră explicită sau implicită, directă sau indirectă. Prin urmare, în sens larg, legislatorul poate fi asimilat statului suveran, stat considerat a fi creatorul suprem al regulilor de drept. De aceea, supremația legislatorului implică o dublă ipostază:

a) supremație externă în raport cu orice altă autoritate juridică statală sau nonstatală din acea societate;

b) supremație internă în raport cu organele autorizate ale altor organisme publice sau private înglobate în stat (societate). În consecință, criteriul unic de validare al dreptului îl reprezintă conformitatea acestuia atât cu voința legislatorului recunoscut și acceptat ca suprem într-o societate, cât și cu norma considerată ca supremă în ordinea juridică respectivă (care este, de regulă, constituția).

Legislatorul apelează la sprijinul judecătorului pentru aplicarea și interpretarea textelor de lege și pentru realizarea justiției sociale.

Cel de-al doilea element component care participă pe "scena" socială, respectiv judecătorul, apare în cadrul sistemului juridic ca fiind "personajul" cel mai tipic, având menirea de a aplica legea și de a realiza justiția, prin garantarea legalității și legitimității soluțiilor pronunțate în situațiile conflictuale sau contencioase dintre indivizi, grupuri și instituții sociale. El este un fel de "intermediar" între autorul regulii de drept (legislatorul) și actorii sociali care se supun (voluntar sau constrânși) regulii, având rolul de a interpreta și aplica textul de lege în cadrul unui mecanism social organizat, definit de procesul judiciar. Această poziție specială a judecătorului derivă din faptul că, pe de o parte el este delegat să aplice în mod profesionist legea, iar pe de altă parte el este obligat să-și motiveze deciziile sale părților implicate în proces, altfel spus să justifice atât temeinicia (justețea lor în raport cu norma), cât și legalitatea (în raport cu respectarea drepturilor și libertăților indivizilor). Așadar, există două ipostaze în care se plasează judecătorul:

a) în măsura în care el se impune părților prin temeinicia și legalitatea soluțiilor adoptate, el acționează în virtutea autorității legale și legitime cu care a fost investit;

b) în măsura în care aplică legea și pronunță soluții în "sensul" și "spiritul" acesteia, el este raționalist întrucât încearcă să pună în concordanță drepturile și obligațiile reciproce ale indivizilor, dar orientându-le în favoarea unora sau altora. Această combinație de "autoritate" și de "raționalitate", care poate opera într-o măsură variabilă, pare să reprezinte trăsătura cea mai constantă a activității sale jurisdicționale.

Despre actorii sociali se poate spune că aceștia sunt reprezentați de indivizii sau grupurile sociale cărora le sunt adresate regulile și care le pot accepta, suporta și respecta sau, dimpotrivă, le pot încălca sau transgresa. Prin urmare, pot exista indivizi care recunosc atât legalitatea, cât și legitimitatea regulilor, ceea ce asigură consensul și adeziunea lor (de cele mai multe ori voluntară și nu constrânsă), dar și indivizi care nu recunosc nici legalitatea și nici legitimitatea regulilor, fiind, în consecință, nonconformiști, devianți sau chiar delincvenți. Manifestarea comportamentelor conformiste și neconformiste din orice societate, este determinată, în mare măsură, de existența unor modalități diferite de cunoaștere, receptare și acceptare a normelor juridice de către indivizi, inefectivității normelor dreptului, precum și efectelor "secundare" nedorite pe care ele le generează fie prin lipsa de validitate și eficiență, fie prin absența legalității și legitimității lor.

Stabilind existența unei corelații funcționale între dreptul unei societăți și justiția acesteia, literatura de specialitate a evidențiat faptul că, în anumite momente, pot apărea o serie de neconcordanțe și nepotriviri funcționale între momentul elaborării și promulgării normelor juridice, pe de o parte, și cel al aplicării lor efective la nivelul indivizilor și grupurilor sociale. Aceste neconcordanțe, datorate unor cauze multiple, pot determina stări de inefectivitate și ineficiență a normelor dreptului, ca și stări de injustiție și nedreptate socială, dintre care cele mai frecvente sunt următoarele:

1. *Absența sau retragerea temporală și spațială a dreptului din anumite situații în care ar trebui să existe.*

Inefectivitatea și ineficiența dreptului în anumite momente și contexte sociale poate îmbrăca forma ipotetică a *nondreptului*,[5] ceea ce presupune absența sau retragerea dreptului într-un număr de cazuri și raporturi sociale pe ar fi trebuit normal să le reglementeze. Nondreptul nu trebuie identificat nici cu "antidreptul" sau dreptul injust, nici cu "subdreptul" aparținând unor subculturi sau grupuri sociale, marginale. Principalele forme de manifestare a nondreptului sunt reprezentate de "autolimitarea" și "autoneutralizarea" regulilor juridice.

Autolimitarea dreptului, poate fi atât spațială cât și temporală, în societate putând apărea spații sau locuri în care dreptul fie că nu există, fie că este limitat în acțiunea sa. De exemplu, posibilitatea aplicării unor sancțiuni juridice diferențiate în funcție de caracterul public sau privat al locului în care s-a comis un delict sau existența anumitor perioade de timp, mai lungi sau mai scurte, în care acțiunea dreptului este sensibil limitată (sărbători legale) etc.

Autoneutralizarea dreptului, intervine atunci când, datorită propriilor sale exigențe, dreptul se anihilează pe sine însuși, pierzându-și o mare parte din forța de aplicare. Este vorba de acele situații procesuale care includ proceduri îndelungate, greoaie și rigide de probațiune, ceea ce conduce, de multe ori, la imposibilitatea stabilirii adevărului judiciar în timp util, în vederea restabilirii ordinii sociale prejudiciate, reparării pagubelor și sancționării vinovaților.

2. *Neconcordanța apărută între modelul normativ, rolurile și așteptările indivizilor.*

Normele și regulile de drept prescriu, de fapt, anumite roluri pe care indivizii trebuie să le îndeplinească în diferitele situații în conformitate cu statutul lor social. Pentru acest motiv validitatea și eficiența acestor reguli depind, în mare măsură, de gradul de similitudine sau de concordanța între: a) modelul normativ și interesele, aspirațiile și idealurile sociale și individuale; b) rolurile prescrise de norme și cele efectiv jucate; c) nevoile și interesele indivizilor care joacă aceste roluri.[6]

Validitatea regulii de drept, concretizată în forța ei obligatorie, include două aspecte: a) primul se referă la eficiența din punctul de vedere al însăși regulii de drept, al felului prin care se impune, determinând supunerea voluntară sau forțată a celor cărora se adresează; b) cel de-al doilea se referă la eficiența regulii de drept în raport cu scopurile și funcțiile sale sociale. Lipsa de validitate și eficiență se datorează atât unor cauze intrinseci, aparținând însăși dreptului, cât și extrinseci, de natură economică, morală sau spirituală.

În unele situații, legile sau actele normative elaborate, deși întrunesc condițiile de tehnică legislativă, ignoră sau neglijează schimbările rapide ce se produc în diferitele domenii ale vieții sociale. De regulă, deși asemenea legi urmăresc finalități nobile, ele sunt insuficient fundamentate din punctul de vedere al finalității legislative, imprecise ca formulare juridică și insuficient protejate de eventuale violări.

În alte cazuri, o lege bine realizată din punctul de vedere al construcției juridice nu ține seama de „așteptările” opiniei publice, care nu se lasă condusă sau dominată printr-un act normativ, manifestând o rezistență față de aplicarea ei.

O situație mai aparte care atestă nefuncționalitatea unor legi și acte normative se referă la noțiunea de drept „nejust” sau legi nedrepte. Pornind de la faptul că orice regulă de drept, fie că stabilește o normă de conduită, fie că enunță un principiu de drept, are ca finalitate apărarea ordinii și solidarității sociale, și realizarea binelui comun, majoritatea opiniilor exprimate în literatura juridică consideră că legile care nu îndeplinesc aceste finalități sunt „nedrepte” sau „nejuste”. Pentru acest motiv, orice lege care contravine principiilor de dreptate și justiție socială este lipsită de valoare și forță obligatorie. Față de legile nedrepte, soluțiile preconizate presupun adoptarea și manifestarea unor forme de rezistență legitime (pasive sau manifeste) din partea opiniei publice, precum și instituirea unui sistem de garanții preventive, constând din exercitarea controlului constituționalității legilor și restitutive, destinate să oprească efectele negative ale legii și despăgubirea indivizilor ale căror drepturi și interese au fost lezate.

BIBLIOGRAFIE

- [1] Ioan Ceterchi, Ion Craiovan, *Introducere în teoria generală a dreptului*, Ed. All, București, 1994.
- [2] Jean Dabin, *Théorie générale du droit*, Paris, 1969.
- [3] John Rawls, *A Theory of Justice*, cap. II, Oxford University Press, 1972.
- [4] François Ost, Michel van de Kerchove, *Jalons pour une théorie critique du droit*, Bruxelles, 1987.
- [5] Jean Carbonnier, *Ipoteza nondreptului*, în *Sociologia franceză contemporană* (Antologie de Ion Aluș și Ion Drăgan), Ed. Politică, București, 1971.
- [6] Madelaine Grawitz, *De l'utilisation en droit de notions sociologiques*, în "L'Année sociologique", 1966.

CONSIDERATIONS UPON MOSHE IDEL’S BOOK MIRCEA ELIADE, DE LA MAGIE LA MIT

Lecturer PhD., Maria Camelia DICU
“Constantin Brâncuși” University of Târgu-Jiu

ABSTRACT. THE PRESENT STUDY BRINGS TO THE FOREFRONT MOSHE IDEL’S BOOK, MIRCEA ELIADE, DE LA MAGIE LA MIT (MIRCEA ELIADE, FROM MAGIC TO MYTH). THE BOOK REPRESENTS AN INTROSPECTION OF THE MOST IMPORTANT MOMENTS IN ELIADE’S CREATION. THE AUTHOR EMPHASIZES THE FACT THAT THERE WAS A CLOSE CONNECTION AMONG HIS PHILOSOPHICAL WORK, HIS LITERARY WORK AND HIS PERSONAL LIFE. THE BOOK ALSO SURPRISES US THROUGH LESS KNOWN ASPECTS OF ELIADE’S LIFE, HIS IMPLICATION WITH THE IRON GUARD, WHICH MOSHE IDEL ATTEMPTS AT EXPLAINING IT SCIENTIFICALLY.

KEY WORDS: MAGIC, MYTH, PHILOSOPHY, LITERARY CREATION, PERSONAL LIFE.

Moshe Idel s-a născut în 1947, la Piatra Neamț. În prezent, este profesor de gândire iudaică la Universitatea Ebraică din Ierusalim și cercetător la Institutul Shalom Hartman. Este doctor în filozofie, specializarea Cabala. În 1999 a obținut premiul Israel Prize pentru excelență în domeniul gândirii iudaice. A desfășurat o bogată activitate publicistică, din care 5 (exclusiv cea care face obiectul acestei recenzii) la Editura Polirom.

Cartea despre care se face vorbire, ”Mircea Eliade, De la magie la mit” debutează cu 3 moto-uri ale unor personaje de marcă din cultura românească. Primul îi aparține lui Eugen Ionesco, ”Eu sunt cel care deține cheia evenimentelor. Am un sistem de interpretare infailibil.” Următoarele două îi aparțin lui Mircea Eliade, ”Cine spune că trecutul e mort e un idiot. Uite-l aici, lângă noi, viu și mustător” și ”Creierul meu însetat de mister, de corespondențe oculte, de sensuri cosmice” și fac trecerea la subiectul cărții.

În *Prefață*, autorul Moshe Idel vorbește despre prima întâlnire cu cărțile lui Mircea Eliade în 1964, 1965 pe când încerca să-și perfecționeze limba engleză, citind ”cărți scrise într-un stil ușor, care să mă și intereseze întrucâtva”, cum spune chiar autorul. O vreme, atras fiind de gândirea iudaică, autorul a uitat de Eliade, întorcându-se la el în 1970, pe când își elabora teza de doctorat. A descoperit atunci că Mircea Eliade fusese prieten cu Mihail Sebastian, dramaturgul lui preferat. La o lună de la moartea lui Mircea Eliade, Moshe Idel s-a hotărât să investigheze subiectul pentru a obține confirmări cu privire la niște zvonuri ce se vehiculau în legătură cu poziția lui de extremă dreapta. Fratele lui Mihail Sebastian cu care s-a întâlnit la Paris, a confirmat aceste zvonuri potrivit cărora Mircea Eliade era afiliat Gărzii de Fier. Idel și-a continuat cercetarea prin discuții cu Leon Volovici, Ian P. Culianu, profesorul Doniger. Căderea

regimului comunist în România, i-a facilitat o cercetare amplă asupra trecutului iudaic de aici. Publicațiile facilitate de căderea regimul comunist, dar și o serie de discuții și conferințe l-au ajutat pe Idel să-și cristalizeze ideile asupra lui Eliade, Sebastian, dar asupra altor personalități marcante ale culturii românești precum Eugen Ionesco, Constantin Noica, Emil Cioran, Mircea Vulcănescu sau ”profesorul” lui Eliade, Nae Ionescu, dar și contemporanul mai vârstnic al lui Eliade, Lucian Blaga. În demersul său, lecturi extinse ale unor autori minori, dar și alții cu o contribuție majoră i-au fost de asemenea alături. Moshe Idel dorește să sublinieze că majoritatea studiilor despre Mircea Eliade se bazează pe studii târzii ale autorului, fără a lua în calcul aparițiile din România. Ori autorul, tocmai acest lucru dorește să-l evidențieze, analiza lui bazându-se pe scrierile românești. Cartea a apărut în limba engleză în 2013, Editura Peter Lang, Germania.

Cartea este structurată în 8 capitole, *Sacrul camuflat în percepia de sine a lui Eliade în literatura și studiile sale științifice, Androgin, totalitate și reintegrare, Tanatologii: apoteoze și triumfuri ale morții, Timp, istorie și iudaism antitetic, Eliade și Cabala, O ”umbră” printre rinoceri, Eliade, Garda de Fier și câțiva strigoi, Eliade ca gânditor român, Introducere și Observații finale*, în care autorul parcă dirijează o orchestră de muzică simfonică (Guga, 230).

În cartea sa „Mircea Eliade, de la magie la mit”, Moshe Idel nu încearcă să apere, să explice sau să recreeze un nou Mircea Eliade; ci pur și simplu încearcă să înțeleagă cele două etape ce prezintă interes în viața filosofului: magie și mit. Aceste două cuvinte reprezintă rădăcina a tot ceea ce cuprinde înțelegerea lui Mircea Eliade: viața sa personală, cercetarea științifică și creația literară. Magia și mitul unesc cele trei capitole din totul unitar numit Mircea Eliade.

Moshe Idel dorește să sublinieze în primul capitol, *Sacrul camuflat în percepia de sine a lui Eliade în literatura și studiile sale științifice, (The profane: a disguise to the sacred)* faptul că Eliade a fost influențat în creația sa de două abordări, lucru care se poate observa atât în opera sa științifică, cât și în viața personală: tânărul Eliade s-a cufundat în lumea ritualurilor și tehnicilor religioase, pe când Eliade matur s-a concentrat pe simboluri și mituri, cele două orientări reprezentând, de fapt, diferite abordări ale religiei și vieții. Prin studiile sale aprofundate asupra religiei, Eliade și-a câștigat un loc de netăgăduit în înțelegerea religiei. Astfel autorul studiului vorbește despre eforturile lui Mircea Eliade de a explora sacrul și profanul în contextul viziunii sale asupra universului: o materie fluidă, în opinia filosofului, în care sacrul și profanul se întâlnesc. Îl citez aici pe Mircea Eliade, care afirmă: „[...] dar importanta creație religioasă a lumii occidentale moderne. E vorba de ultima etapă a desacralizării. Procesul prezintă un interes considerabil pentru savantul, specialist în istoria religiilor; el ilustrează, într-adevăr, camuflarea perfectă a ‘sacrului’, mai precis identificarea sa cu ‘profanul’¹.

Teoria camuflajului reprezintă de fapt un mod de a explica sacrul prin evenimentele obișnuite ale cotidianului. Acest mod inedit de gândire i-a servit lui Eliade drept ghid în studiile asupra religiei. Moshe Idel oferă cititorului o idee asupra modului în care poate fi înțeles conceptul de camuflaj și anume prin conștientizarea multitudinii de simboluri prezente în viața lui Eliade. Astfel, autorul susține că există o strânsă legătură între toate aspectele vieții sale: personale, ficțiune, cercetare științifică; iar sacrul camuflat devine un leit-motive întâlnit în toate aspectele majore ale vieții filosofului.

¹Mircea Eliade, *Cuvânt înainte în Istoria credințelor și ideilor religioase*, Vol. I, Chișinău, Universitas, 1992 p. XI

Moshe Idel susține, de asemenea ideea că Eliade nu a dorit niciodată să ofere vreo explicație despre ceea ce este considerată esența cercetărilor sale; Idel lămurește cititorul că esența teoriei camuflajului poate fi cel mai bine explicată prin creația literară a filosofului Eliade.

În capitolul următor, *Androgin, totalitate și reintegrare (Androgyny, totality and death)*, Moshe Idel (Guga, 232-233) arată interesul lui Mircea Eliade în androginși spune că nu este de mirare interesul său, având în vedere părerea asupra sa sacrului. Autorul reușește să creeze o imagine articulată asupra androginului din punctul de vedere al lui Eliade prin confruntarea teoriilor lui Jung și Platon: androginul simbolizează perfecțiunea, totalitatea, simbolul a două jumătăți acum separate. Acesta este momentul în care Idel dezvăluie cititorului termenul „arhaic”, iar prin acesta, intenția lui Eliade ce a constituit baza studiilor sale - aceea de a se întoarce la elementele primordiale ce simbolizează fenomenul spiritual. În ceea ce privește androginul, Idel observă o legătură între punctele de vedere ale lui Platon și Eliade, dar și influența Zoharului². Autorul remarcă unele contradicții între imaginea perpetuată de Zohar³ și modul în care Eliade îl interpretează. Eliade a încercat să demonstreze că Adam era o ființă androgină, iar modul în care Eliade exprimă diverse opinii asupra acestui concept diferă de locul unde și-a întreprins demersul, în țară sau înafara granițelor ei. Eliade a văzut în androgin, un arhetip asemănător perfecțiunii și reintegrării; Eliade credea într-o ordine haotică, iar ideea de purificare și împlinire îi trezește interesul pentru moarte. Filosoful nu vede sfârșitul prin moarte, ci mai degrabă o poartă deschisă spre începutul unei experiențe spirituale noi și diferită, susține Idel (Guga, 234). Eliade credea în semne/ semne zodiacale, dar și în destin. Punctul acesta de vedere i-a influențat abordarea conceptului morții, aspect care se reflectă în creația sa literară. Astfel, explică Idel, pentru personajele lui Eliade, moartea devine o chestiune de destin, este zugrăvită ca și o experiență de catarsis⁴. Pe de altă parte, menționează Idel, demonstrează faptul

²The Zohar is a collection of commentaries on the Torah, intended to guide people who have already achieved high spiritual degrees to the root (origin) of their souls.

The Zohar contains all the spiritual states that people experience as their souls evolve. At the end of the process, the souls achieve what Kabbalah refers to as “the end of correction,” the highest level of spiritual wholeness.

To those without spiritual attainment, The Zohar reads like a collection of allegories and legends that can be interpreted and perceived differently by each individual. But to those with spiritual attainment, i.e. Kabbalists, The Zohar is a practical guide to inner actions that one performs in order to discover deeper, higher states of perception and sensation. The Zohar reveals a new perspective on life: that all the troubles and suffering we experience are intended to make us realize our own imperfections. To rise to the perception of the complete reality, we need to prefer the internal to the external, to find opportunities to incorporate the wisdom of Kabbalah into our lives. When we do that, we will rise, like Rabbi Hya, to a higher spiritual state, to the reality we truly do exist in. In that state we will be like all the Kabbalists before us, and discover the reality where all the souls are united in their perfect state.

According to all Kabbalists, and as the beginning of the book writes, The Zohar was written by Rabbi Shimon Bar Yochai (Rashbi), who lived in the 2nd and 3rd centuries CE. There are views in scholastic circles stating that The Zohar was written in the 11th century by Kabbalist Rabbi Moshe de Leon. This view was contradicted by Rabbi Moshe de Leon himself, who said that the book was written by Rashbi.

The Zohar was kept hidden for 900 years, between the 2nd and the 11th centuries CE, since those who possessed its wisdom understood that at the time, people did not need it and would misunderstand its contents.

(Kabbalah, www.Kabbalh.info.Kabbalh Education Center)

³ Eliade susține că Yoharul reprezintă teosofia ebraică, o doctrină mistică al cărui scop este cunoașterea și descrierea operei misterioase ale divinității. Zoharul și Kabbaliști îl numesc pe D-zeu – En-Sof, Infinitul, *Istoria credințelor și ideilor religioase*, p.179

⁴1. Purificare a spiritului cu ajutorul artei prin participare intensă la fenomenul artistic. 2. (În psihanaliză) Efect terapeutic obținut prin descărcarea unei trăiri refulate.

că viața personală a lui Eliade se confundă cu cea a personajelor sale, unele fiind chiar „împrumutate” din istoria personală a lui Eliade (idem, 234). Prin personajele sale, Eliade a întrevăzut moartea ca pe un mod de dobândi totalitatea. Ajuns în acest punct, Moshe Idel subliniază faptul că în moarte există o conotație de sacrificiu, putând justifica alăturarea lui Mircea Eliade Gărzii de Fier. Punctul de vedere al lui Eliade asupra morții poate avea multe semnificații, dar niciodată nu este privită ca sfârșit sau amenințare (Guga, 235).

De departe cele mai interesante capitole ale cărții lui Moshe Idel sunt *Mircea Eliade și Kabbala și Eliade și Garda de Fier*. În primul capitol amintit anterior, *EliadeșiKabbalah*, Moshe Idel analizează în profunzimeconexiunile filosofului cu Kabbalah⁵. Dar ce este Kabbalah?

What Is Kabbalah?

Kabbalah has been clouded in confusion, legend, myth, and misrepresentation because authentic Kabbalah has been hidden for thousands of years... until today.

Although its origins are rooted in deep antiquity, from the time of ancient Babylon, the wisdom of Kabbalah has remained virtually hidden from humanity since it appeared more than four thousand years ago. To this very day, only a few know what Kabbalah really is.

For millennia, humanity was offered a wide variety of things under the name “Kabbalah”: spells, curses, and even miracles - all except for the method of Kabbalah itself. For over four thousand years, common understanding of Kabbalah has been cluttered with misconceptions and misinterpretations.

Therefore, first and foremost, the wisdom of Kabbalah needs to be made clear. Kabbalist Yehuda Ashlag (Baal HaSulam) provides the following definition in his article "The Essence of the Wisdom of Kabbalah":

This wisdom is no more and no less than a sequence of roots, which hang down by way of cause and effect, in fixed, determined rules, interweaving to a single, exalted goal described as, “the revelation of His Godliness to His creatures in this world.”

In simpler words, there is an upper, all-inclusive force, or “the Creator,” controlling everything in reality. All the world’s forces descend from this comprehensive force. Some of these forces are familiar to us, such as gravity or electricity, while there are forces of a higher order that act while remaining hidden to us.

*Kabbalah holds the map or the knowledge of how these hidden forces are structured, and the laws by which they influence us. It teaches us (through books such as *The Zohar* and other means) how to develop a sense of these forces, and finally, discover their only purpose – to bring us to the revelation of the Creator, the all-inclusive law of nature, while living in this world⁶.*

⁵ Reprezintă o creație a misticii esoterice evreiești. Termenul este tradus de Eliade „tradiție”. Ea face parte din istoria ideilor din Europa sec. XIV-XIX (Eliade: 177). În 1842, evreii au fost expulzați din Spania, iar una dintre consecințe, subliniază Eliade a fost, transformarea Kabbalei. Astfel “moartea, pocăința și renașterea sunt cele trei mari evenimente susceptibile să înalțe omul către o unire beatifică cu Dumnezeu”, (Eliade, 181).

⁶www.Kabbalh.info. Kabbalh Education Center

Cu alte cuvinte, Kabbal a fost învăluită în confuzie, legendă, mit și denaturare deoarece Kabbal autentică a fost bine ascunsă. Originile sale se pierd în negura vremurilor, înțelepciunea Kabbalei a rămas ascunsă timp de mai bine de 4 milenii. Kabbalah se transmite sub forma raționamentelor cauză-efect, ca reguli ce descriu „revelația lui D-zeu asupra creațiilor sale în lume”. Deci, există o forță atotputernică care deține controlul asupra tot ceea ce este pe pământ. Kabbalah este păstrătoarea hărții sau a cunoștințelor despre modul cum sunt structurate aceste forțe. Ne învață prin cărți precum Zoharul să dezvoltăm un simț al acestor forțe, forța atotcuprinzătoare a naturii. Revenind la studiul lui Moshe Idel, acesta spune că legătura dintre Eliade și Kabbalah reprezintă rodul cercetărilor lui, deși nu a avut acces direct la aceste învățături, ci prin intermediul altor români iluștri, Nae Ionescu sau Marcel Avramescu (Guga, 237). Idel sugerează că Eliade are o atitudine mai pozitivă față de Kabbalah, în comparație cu alte expresii ale Iudaismului⁷, care poate fi rezultatul faptului că descoperis în Kabbalah corespondentul religiei cosmice, o religie rurală, strâns legată de viața în natură. Moshe Idel dezvoltă lucruri uimitoare despre, de exemplu, cuvântul „magic” care într-un fel aduce informația din trecut (Guga, 237) și care oferă o explicație la întrebarea „de ce Eliade era atât de interesat de ceea ce era mai puțin evident și în redescoperirea „arhaicului”. Viziunea sa cosmică era expresia universului primordial cu toate religiile arhaice, ceea ce oferă o explicație asupra interesului său în totalitate și androgenie. Tot în acest capitol Idel manifestă neînțelegere față de obsesia lui Eliade de țaranul român, păstrător al creștinismului cosmic, dar apreciază loialitatea pe care o dovedește autorul român față de propriile credințe.

În capitolul *Eliade și Garda de fier și câțiva strigoi*, Idel se apropie de unul dintre cele mai controversate și sensibile subiecte. Deși subiectul este mai degrabă politic, Idel încearcă să meargă pe urmele lui Eliade ca și cercetător al istoriei religiilor, Garda de fier fiind percepută ca mișcare religioasă. Este un capitol de care Eliade prefera să nu-și amintească, dar Idel arată că asemenea greșeli nu se uită ușor. Adepții lui Eliade au încercat să mușamalizeze acest lucru, iar lui Idel îi revine din nou meritul de a privi viața lui Eliade cu ochii unui cercetător, prin simboluri și semne, și nu cu privirea rece a politicii. Prin urmare, Idel nu-l numește pe Eliade anti-semit, ci este mai degrabă preocupat de a dezvoltă alte aspecte privitoare la viața autorului român, care îl ajută pe cititor să înțeleagă implicarea lui Mircea Eliade strict din punct de vedere spiritual și academic. Cum intenționează Idel să facă aceasta? Îndreptându-și atenția spre Ion Moța, o figură emblematică a Gărzii de Fier, pe de-o parte, iar pe de altă parte o influență covârșitoare asupra lui Mircea Eliade. Idel îl previne oarecum pe cititor asupra lui Ion Moța, spunând că este uimitor pentru cititor faptul că, deși un intelectual, Ion Moța manifesta o inexplicabilă teamă de evrei, care în cele din urmă l-a transformat într-un anti-semit convins. Moshe Idel pare contrariat și de faptul că Eliade este pur și simplu orbit de semnificația spirituală a Gărzii de Fier⁸. Chiar dacă la un moment dat, Eliade a afirmat că entuziasmul său s-a risipit

⁷ În capitolul anterior, *Timp, istorie și iudaism antitetic*, Moshe Idel susține că Eliade s-a apropiat de iudaism într-un fel oarecum violent, argumentând că elitele au dus la un iudaism monoteist, ide ce îl deranja pe Eliade prin aceea că, credea el, timpul este legat de istorie. Idel, pe de altă parte dorește să demonstreze că istoria nu a fost niciodată principala caracteristică a culturii iudaice, ce poate fi privită ca un amestec de elemente istorice și arhaice. (Guga, 236)

⁸ Legiunea Arhanghelul Mihail, sau pe scurt Mișcarea Legionară (ML), a avut drept cauze ale apariției sale crearea României Mari și modificarea condițiilor politice și economice atât interne cât și internaționale, odată cu terminarea primului război mondial.

atunci când a devenit conștient de atrocitățile comise, Idel afirmă că este dificil să crezi că era ignorant. (Guga, 240)

Principalul scop al Gărzii de Fier era eliminarea evreilor, din nou un atentat împotriva omenirii, dar Eliade a fost din nou orbit de punctul de vedere exprimat de Nae Ionescu, care afirma că eliminarea evreilor nu ar fi o crimă împotriva lor, ci o favoare (Guga, 240). În acest moment cititorul, cu ajutorul lui Idel devine conștient de adevărata semnificație a Gărzii de Fier, care risipește orice semnificație spirituală ar fi avut la început; precum și admirația sa pentru Corneliu Zelea Codreanu, creatorul Gărzii de Fier. Însă pentru a îndepărta orice suspiciune asupra intențiilor lui Eliade, Idel utilizează fragmente de scrisori și alte documente, demonstrând improbabilitatea legăturii filosofului român și membrii Gărzii de Fier (Guga, 241). Și mai înfricoșătoare devine perspectiva Gărzii de Fier prin afirmația lui Ion Moța, care sugera că Garda de Fier este asemănătoare vampirilor, care nu-și pot găsi pacea și liniștea, până nu redresează ce alții au distrus (Guga, 241). Eliade scrie un articol, ne informează Idel, prin care se declară de acord cu asemănările dintre Garda de Fier și vampiri.

Idel expune mai apoi eventuale legături spirituale pe care Eliade le-ar putea avea cu Garda de Fier, prin interesul său față de moarte, spiritul de sacrificiu și dragostea lui față de România. Idel sugerează că atitudinea autorului român este pur academică și științifică, pe când Garda de Fier a transformat aceste teme în ura profunda împotriva evreilor. Pare uimitor pentru cititorul pus în temă de orientarea lui Eliade, este greu de crezut ca o personalitate remarcabilă să fie tolerant al violenței și extremismului.

Cartea lui Idel a demonstrat legătura dintre aspectele legate de Eliade, academic, personal și literar. Astfel *Domnișoara Cristina*, în lumina părerii lui Moța, capătă o nouă semnificație, prin obsesia Domnișoarei Cristina, un vampir, de a stabili o legătură cu un bărbat, în ciuda faptului că trăiesc în dimensiuni diferite, iar romanul dintr-o fantezie devine o metaforă sângeroasă (Guga, 241). În ciuda tuturor acestor dovezi, Idel este contrariat că Eliade niciodată nu a recunoscut fățiș implicarea sa și că acest fapt este o realitate pe care filosoful dorește să o dea uitării (ibidem).

Moshe Idel concluzionează că Garda de Fier a jucat un rol în istoria religiilor, susține că obsesiile și temerile iraționale pot duce la crime și acte extreme. Cu toate acestea, Mircea Eliade rămâne, fără îndoială una dintre personalitățile marcante ale vieții culturale românești, dar Idel nu ne aduce un fața ochilor un Eliade fără pată, ci un om, care, la un moment dat, ar putea face și greșeli. Idel, în încheiere, îl lasă pe cititor cu un semn de întrebare: Eliade și-a împlinit destinul sau a fost înfrânt de ideile pe care credea că le cunoaște?⁹

La începutul anilor '20, tinerii studenți și adolescenți priveau cu admirație la eroismul părinților, bunicilor, fraților mai mari sau al rudelor apropiate, care luptaseră în război și realizaseră Marea Unire. Totodată, în școli, dar mai ales în familie, se făcea o bună educație religioasă, astfel încât cel puțin 30% din tineret era cu adevărat credincios, creștin-practicant. Se putea observa că în multe familii spiritul naționalist, al iubirii de țară, era puternic dezvoltat. Nici nu se putea altfel din moment ce părinții își făcuseră cu prisosință datoria în război. Așa că o bună parte din tineret s-a simțit obligată față de neam și Dumnezeu să respecte sacrificiul românilor din timpul primei conflagrații mondiale. Cum? Prin menținerea și dezvoltarea României Mari. Prin înlăturarea cauzelor interne care puteau duce la slăbirea fragedei unități naționale. Prin pregătirea de a înfrunta noile pericole externe ce băteau la granițele țării, în mod special a pericolului comunist ce venea din proaspăta Uniune Sovietică. www.miscarea-legionara.net

⁹ Ariana Guga, *Beyond Magic and Myth with Mircea Eliade and Moshe Idel*, *Journal for the Studz of Religions and Ideologies*, vol, 13, issue 38 (Summer 2014)

Bibliografie:

Ariana Guga, *Beyond Magic and Myth with Mircea Eliade and Moshe Idel*, Journal for the Study of Religions and Ideologies, vol, 13, issue 38 (Summer 2014), jurnal online

Moshe Idel, *Mircea Eliade, From Magic to Myth*, Editura Peter Lang, 2013 www.googlebooks.com

Mircea Eliade, *Istoria credințelor și ideilor religioase*, Vol. I, Chișinău, Universitas, 1992

Mircea Eliade, *Istoria credințelor și ideilor religioase*, Vol. III, Chișinău, Universitas, 1992

POWER AND DOMINATION IN DEMOCRACY

Researcher assist., PhD. C., Nicolai MĂNESCU
“Constantin Brâncuși” University of Târgu-Jiu

ABSTRACT. THE PRESENT PAPER AIMS TO HIGHLIGHT, IN SHORT, THAT ANY CONTRACTUAL SOCIETY, REGARDLESS OF POLITICAL REGIME, IS CHARACTERIZED BY THE SINE QUA NON EXISTENCE OF POWER. THE DOMINATION IS, ALSO, A CHARACTERISTIC OF ALL POLITICAL REGIMES, THE DIFFERENCE BEING GIVEN BY THE INTENSITY OF THE EXERCISE OF STATE POWER, WHICH CAN BE AN IMPORTANT PARAMETER IN MAKING A CLEAR DISTINCTION BETWEEN DEMOCRATIC AND NON-DEMOCRATIC REGIMES. DEPENDING ON THE DYNAMICS OF THIS PARAMETER, THE DOMINATION FAVORS AN UNEQUAL DISTRIBUTION OF RESOURCES. MAX WEBER SUPPORTS THE IDEA THAT DOMINEERING ACTION CAN BE LEGITIMIZED. BUT, "TO DOMINATE MEANS TO EXERT A CONSTRAINT ON THE BEHAVIOR OF OTHERS." IN DEMOCRACY, COERCION IS JUSTIFIED AS NECESSARY, THE DOMINATION BEING BASED, IN THIS CASE, BY ITS LEGAL AUTHORITY. THE LEGITIMACY OF POWER IS AN IMPLICIT RESULT OF THE RECOGNITION OF MODERATION AND JUSTNESS OF THE DOMINATOR VECTOR. THE MAINTAINING OF THE STATUS QUO IS ONLY POSSIBLE BY RENOUNCE OF THE EXTREME FORMS AND MEANS OF DOMINATION.

KEY WORDS: POWER, DOMINATION, DEMOCRACY, COERCION, LEGITIMACY, AUTHORITY, POLYARCHIES.

Un regim democratic se caracterizează prin libertatea de a înființa organizații sau de a adera la ele, libertatea de exprimare, dreptul la vot, dreptul conducătorilor politici de a concura pentru putere în stat, surse alternative de informare, alegeri libere și echitabile.

John Locke, considerat întemeietorul *empirismului matur* dar și al *liberalismului politic*, clarifică, în al său tratat despre cârmuite (*Al doilea tratat despre cârmuire*), că puterea politică este un drept de a face legi, prevăzute cu pedepse și de a le pune în aplicare. Ca atare, implicit, exercitarea puterii de stat, o putere politică instituționalizată, se poate face numai conform unor reguli stabilite după care dominații să poată fi conduși iar dominanții să poată conduce. Autorul exclude, de la început, arbitrarul, abuzivul sau bunul plac al autorităților în a face legea. Mai mult, nimeni nu este exceptat de la lege, subliniază în mod evident autorul. Supremația legii este principiul care exprimă această universală orientare după reguli bine stabilite. Prin *radicalismul lui democratic*, *John Locke* stabilește nu numai că „guvernarea are nevoie de consimțământul popular pentru a putea să-și exercite puterea dar ea poate fi și răsturnată ca urmare a abuzurilor și arbitrarității celor care o exercită, atunci când acest consimțământ dispare.” [1]

În antiteză, puterea despotică presupune pierderea dreptului, iar tirania, susține Locke, este o „exercitare a puterii dincolo de drept. Tirania reprezintă exercitarea puterii la care nimeni nu are dreptul. Oriunde încetează legea, ia naștere tirania. Nicăieri nu trebuie opusă forța, ci doar în cazul forței nedrepte și nelegitime.” [2]

Guvernarea într-o democrație autentică nu poate exista în afara asigurării autorității și legitimității puterii. Orice derapaj brutal în executarea puterii de stat, îndreptat împotriva individului și drepturilor lui fundamentale, duce inevitabil la despotism sau tiranie. Regimul democratic, în atare situații, nu este de neschimbat tocmai pentru că el nu mai respectă principiile fundamentale călăuzitoare și dezirabile la care cetățenii au achesat, asigurând legitimitatea guvernării. „Guvernământul, «un rău necesar» are menirea de a asigura respectarea drepturilor, dar el exercită constrângeri asupra oamenilor, «controlând» viețile lor particulare. Menirea guvernului este aceea de a apăra individul, de a-i proteja drepturile naturale; dacă el se întoarce împotriva individului, supunerea nu mai este legitimă, iar guvernământul nu mai reprezintă un rău necesar, ci unul «intolerabil». Nesupunerea este justificată atunci când guvernământul și-a abandonat menirea, iar acțiunile de înlocuire a guvernământului intolerabil cu altul, care să protejeze cetățenii, sunt legitime.” [3]

Supunerea consimțită sau servitutea voluntară dispare odată cu acțiunile puterii de îngrădire a libertăților, de promovare a inechităților clientelare, a spiritului distructiv de nedreptate.

Pentru *Alexis de Tocqueville*, democrația este un stat social și nu o simplă formă de guvernământ. Democrația este marcată de egalitatea condițiilor dar aceasta nu semnifică egalitatea situațiilor economice și sociale. Există, deci, bogați și săraci.

Statele democratice au o pasiune pentru egalitate, *Tocqueville* remarcând în acest sens trei forme de manifestare a egalității:

- ✓ egalitatea în fața legii, fără de privilegii;
- ✓ egalitatea de șanse, meritocrație;
- ✓ egalitatea în considerarea liberului acces în ierarhia socială.

Sentimentul egalității influențează întreaga societate și transformă profund relațiile interumane. Această pasiune pentru egalitate animă schimbarea socială. Societatea în care inegalitățile nu vin de la originea socială, dă putere claselor de mijloc. Americanii, spune *Tocqueville*, se nasc egali înainte de a deveni. În Franța însă, tranziția de la aristocrația vechiului regim la democrație s-a făcut mult prea lent și dificil.

Anthony Giddens, în lucrarea sa „*Constituirea societății*”, tratează conceptul de putere în legătură cu dominația. Din această perspectivă, „fenomenele de dominație nu sunt în mod necesar hegemonice și nici univoce. Ele trebuie resituate într-un context de interacțiuni care pune accentul pe practicile agenților și pe comportamente, nu doar economice ci și politice.” [4]

Evident, există o legătură între acțiunea umană și structura socială. În acest sens, „puterea este legată de dominație în măsura în care se bazează pe utilizarea, într-un context interacționar, a unor resurse ce provin dintr-un mod de dominare și, prin aplicarea lor, sunt reconstituite, în acest mod, în conformitate cu dualitatea structurii. Interacțiunea capătă trei dimensiuni date de putere, comunicare și sancțiunile normative. Proprietățile lor țin de *dominare*, *semnificare* și de *legitimare*.” [5]

Anthony Giddens propune un model de analiză relațional despre putere prin legăturile pe care aceasta le întreține cu nivelul structural al dominației. Autorul vede dominația ca „distribuție

inegală de resurse și nu este interesat de raporturile generate între actori. Schema se bazează pe raporturile dintre *putere, structură și dominație*.” [6]

Max Weber, mai apropiat de timpurile noastre, propune o distincție între putere și dominare. Dominarea este definită de autor ca o „caracteristică a organizațiilor umane din diverse sfere ale vieții sociale (muncă, familie, aparat politic și administrativ, etc.)” [7]

El consideră că acțiunea dominatoare poate fi legitimată.

Autoritatea legală (birocratică) presupune în democrație o supunere rațională în virtutea poziției într-un sistem ierarhic recunoscut. Acesta face apel la lege, la normă. Așadar, dominația sa se bazează, în acest caz, pe autoritatea sa legală.

Dominația poate fi considerată „*însuși fundamentul vieții în societate, pentru că, prin definiție, a domina înseamnă a exercita o constrângere asupra comportamentului celorlalți*. În acest sens, viața socială este reglată de sumarea inconștientă de către individ a constrângerilor care facilitează menținerea ordinii ce conferă stabilitate ca funcție principală a dominației în societate. Dominația funcționează la nivel politic prin impunerea ordinii legislative, prin constrângerea la respectarea și aplicarea textelor de lege la nivelul tuturor cetățenilor. Capacitatea de a gestiona ordinea internă a unei colectivități, de a legifera, de a judeca, de a pedepsi și de a governa, cu alte cuvinte *puterea politică*, este miza luptelor politice, opunând elitele statale și cetățenii.” [8]

Pierre Bourdieu tratează dominanța în legătură cu capacitatea de exercitare a unei forțe economice, precum și prin acumularea unui capital simbolic, menit a susține poziția aferentă câmpului sau spațiului social pe care un anumit actor îl domină. Dominanța are loc prin intermediul relațiilor economice care se formează între producătorii de bunuri, între cei care au un loc determinat pe piață și cei care vor să ocupe unul. Opoziția dintre câmpurile formate în spațiul social declanșează nevoia de poziție în structura raporturilor de forță. Acestea definesc câmpul de producție și capitalul de care dispune un agent în lupta pentru echivalarea șanselor obiective de profit cu un actor dominant. După *Pierre Bourdieu*, „un mod de a contesta puterea dominanților este întoarcerea la originile creației lor, la izvoare, prin repropulsarea pe piață a formelor pe care chiar ei le-au impus. Puterea de care dispun dominanții este mereu încercată prin presiunile noilor veniți pe piață. Demersurile de a ocupa un câmp dominant determină probleme sociale, care sunt relații sociale. Ele se definesc în confruntarea dintre două grupuri, două sisteme de interese și de teze antagoniste. A fi parte activă în democrație înseamnă a primi lupta, o luptă deschisă pentru a domina.” [9] Dar, cu asumarea riscului de a fi și a rămâne dominat. Cei care rămân pasivi și nu primesc lupta sau sunt rezervați rămânând în expectativă față de sistemul concurențial, dur și neiertător, vor pierde lupta fără a se confrunța cu adversarul.

După *Sophie Duchesne*, a fi cetățean înseamnă „*a-ți asuma legăturile cu concetățenii*”. Altfel spus, izolarea duce la eșuare în mod lamentabil, *statul minimal* neimplicându-se în salvarea celui care nu dorește să existe pe piață. Statul liberal este un stat al celor puternici, nu este un stat social ci unul al elitelor în care concurența pieței și lupta pentru existență sunt asemenea legilor naturale ce guvernează biocenozele. Definiția dată de Duchesne pune mai degrabă accentul pe rolul civic al individului în cadrul sistemului social, în care își asumă răspunderea cetățeniei prin legăturile pe care le menține cu națiunea și mai puțin a rolului jucat ca element constitutiv cu drepturi și obligații pe care statul desemnat de el ar trebui să le aibă în vedere. În această situație, drepturile sunt minimale, tind către zero, iar obligațiile cresc continuu către plus infinit. Are loc chiar o răsturnare a ierarhiei obligațiilor, primordialitatea revenind în

principal achitării contribuțiilor pecuniare către stat. A fi cetățean onorabil în democrație înseamnă a nu fi un rău platnic. „În societatea modernă apare problema cetățeniei sub forma apartenenței între modelul național și cel individual. Națiunea, văzută ca o apartenență naturală, este un suflet, un principiu spiritual. Dorința de a trăi împreună, presupune și voința de a continua punerea în valoare a moștenirii pe care am primit-o indiviză, după cum consideră Ernest Renan.” [10]

Societatea democrată modernă impune un nou model de viață și de cetățean, egoist și individualist, care prin existența sa în spațiul social nu aparține acestuia dar se extinde și influențează direct societatea. Dominația este una a capitalului văzut sau nevăzut. Omul modern a înlocuit pe „a fi” cu „a avea” într-un galop existențial care este echivalent cu ratarea și consumarea vieții dintr-o singură răsufflare. Interacțiunile sociale nu pun față în față oameni ai comunității, ci indivizi unici, încordați și singuri. Asocierea este una strict a interesului de grup, unde se urmărește profitul. Legăturile efective, afective și morale, se degradează. Cine are sentimente și face uz de acestea este sortit să părăsească sistemul concurențial, o asumare benevolă a dominației. De cele mai multe ori, o excludere sau o retragere din sistem este echivalentă cu o condamnare la privațiuni pe care legea nu le prevede ca sancțiuni, dar le tolerează. În unele cazuri apar la indivizi sau grupurile mici, precum familia, angoasa, teama datorate izolării și lipsei mijloacelor de subzistență și chiar suicidul. „Noul model nu privește cetățeanul prin legătura sa cu națiunea, cu forma unui sistem politic, chiar pune în evidență o anumită distanță față de politică, ceea ce ne conduce la precizarea sensului unei neapartenențe cetățenești, trimite mai puțin la raportul individului cu puterea și mai curând la relațiile pe care acesta le întreține sau nu cu concetățenii săi.” [11]

Așa după cum *Sophie Duchesne* ne radiografiază situația prezentă, aceasta nu ezită să enunțe direct fenomenul și faptul că ne aflăm în situația unui stat abandon, un stat neputincios, care lasă impresia fantomatică că domină pe un teren arid, lipsit de obiectul dominației care sunt cetățenii, asemenea statului care a uitat să îi mai reprezinte.

Autoarea, director coordonator al unui grup de cercetare privind democrațiile din Europa, nu se ferește să folosească termenul de „*criză a democrației*”. [12]

Gilles Ferréol își pune întrebarea pe drept cuvânt, luând în considerare tensiunea care se formează prin interferența celor două modele, unul ideal și altul real:

„Acest cetățean destul de blazat, prea puțin informat cu privire la drepturile și îndatoririle sale, pe scurt, situat departe de jocul politic, este oare simptomul unei crize contemporane?” [13]

Îndepărtarea cetățeanului de propria națiune și de stat, emigrarea, șomajul, lipsa unei protecții sociale reale conduc la marginalizare și refuz, la o scădere severă a gradului de implicare în viața socială și politică. Într-o astfel de democrație poporul nu poate avea sau deține puterea, nici chiar simbolic.

În acest sens, *Giovanni Sartori* este și el la timpul întrebărilor retorice:

„Cât de suveran mai este un popor suveran care habar nu are de politică? Din nimic, ce se poate naște? La drept vorbind, „*ex nihilo nihil fit*”. Sau, altfel spus, din nimic se naște haosul.” [14]

Autorul vorbește despre rolul și amestecul televiziunii în politică, în întregul proces electoral și despre influența majoră pe care aceasta o are în formarea opiniei publice în favoarea statului. Este o astfel de propagandă de partid menită să formeze convingerile favorabile puterii democratice.(?) Acesta semnalează tendința din *mass media* spre o vehementă „*opinie teledirijată*” menită să reducă pe „*homo sapiens*” la un „*homo videns*.” Blocarea capacităților

raționale și de discernământ ale lui “homo sapiens”, a rațiunii sau gândirii, este calea sigură spre imbecilizare. Giovanni Sartori susține că nu putem vorbi de educație, chiar civică, când televiziunea mai mult distruge decât transmite în materie de cunoaștere și înțelegere. „*Opinia teledirijată* se axează pe rolul și amestecul televiziunii în politică, în întreg procesul electoral. Lumea devine populată de un “eu” nevrotic, virtual, înstrăinat de sine, de viața socială și politică, despre care își formează o imagine deformată. Televiziune sărăcește drastic informarea și formarea fiind un pericol real la adresa culturii reale scrise.” [15]

Societatea se construiește în virtutea unei culturi politice, cel puțin pe baza unei mentalități cu privire la stăpânire și supunere, la respectul unor ierarhii, norme și reguli sau libertăți. În lipsa acestora, autoritatea dispare. Puterea de stat este lipsită de mijloace dar și de elementele componente asupra cărora ar trebui să-și exercite puterea. În atare condiții, dominația nu mai există pentru că statul este ilegal, nu pentru că nu ar fi fost desemnat în urma unor alegeri libere și corecte ci pentru că acțiunea lui este erodată de factori mai mult externi iar indivizii rămân apatici la orice fel de acțiune a acelor care ar trebui să le reprezinte interesele.

Modelul pieței în competiție, dezvoltat de practica liberală, poate fi susținut de abordarea lui *Herbert Spencer*, în care „libertatea absolută determină competiția. În acest caz, rolul statului este de a regla acțiunile individuale constitutive ale pieței și nu de a sprijini sau domina piața liberă.” [16]

John Keane are și el o părere critică la adresa liberalismului și practicii liberale în societatea democrată modernă în materie de comunicare. Autorul consideră că „deși, statul liberal vorbește despre nevoia de o piață liberă a comunicațiilor, nu încurajează această tendință, duce o politică duplicitară, chiar manifestă un *atașament profund neoconservator față de autoritarismul politic și cultural.*” [17]

Negocierea colectivă a deciziei dă o nouă perspectivă înțelegerii sensului de exercitare a puterii politice. Gestionarea acțiunii colective se poate face fără intervenția obligatorie a statului, implicarea instituțiilor și a actorilor care nu aparțin sferei guvernului, implicarea rețelelor de actori autohtoni, mai ales a societății civile, a mediului de afaceri. În acest sens, asocierea democratică bazată pe o deliberare publică, în sfera opțiunilor colective sau de grup, a unor cetățeni egali și liberi, configurează un concept discursiv al *democrației deliberative* pe care sociologul german *Jürgen Habermas* îl consideră baza unei noi teorii normative a democrației. În acest fel, relația dintre cetățean și stat dispare treptat, cetățenii, înstrăinați de procesul politic, nemaifiind interesați în mod activ și direct de obținerea garanțiilor publice ale statului democrat care rămâne astfel responsabil în viitorul apropiat doar de darea și aplicarea legilor într-un sistem social ce va avea ca prioritate apărarea ordinii și stabilității statului democrat modern. O altfel de înțelegere a felului de exercitare a puterii în societatea democrată de azi este existența și manifestarea ei într-un *sistem pluralist-poliarhic*.

Robert A. Dahl a reluat, în 1989, ideea mai veche a *poliarhiei*, propunând înțelegerea acesteia ca un *proces de democratizare și liberalizare a instituțiilor politice ale statelor-națiune și ca tip distinct de ordine politică ce diferă substanțial de sistemele politice nedemocratice*.

Poliarhia, în concepția lui Dahl, este mai mult decât atât, „*un sistem de drepturi politice și de instituții necesare procesului democratic pe un larg teritoriu, dar și un regim politic în care puterea politică este delegată, există un control al acesteia și drepturile fundamentale ale cetățenilor sunt protejate.*” [18]

În definirea acestei forme de guvernământ, politologul american pune accentul pe pluralismul intereselor grupurilor și organizațiilor, pe competiția lor și pe șansa lor de a exercita puterea sau de a o influența. Puterea poliarchică ar fi, astfel, exercitată nu de către popor sau de către o categorie socială dominantă, ci de elite și lideri concurenți, care, însă, împărtășesc aceleași opinii asupra proceselor fundamentale și practicilor politice esențiale, sunt aleși de partidele politice și, deci, indirect, de către popor prin intermediul procesului electoral bazat pe concurență. Acest specific este dat de accesul liber la putere al tuturor grupurilor sociale, din necesitatea identificării și selectării, printr-un proces democratic, a celor mai eficiente inițiative pentru organizarea și conducerea societății. În acest fel, democrația nu ar mai trebui privită drept cultivare a unei egalități politice din motive etice. Ea ar trebui să ofere doar egalitatea șanselor, făcând posibilă competiția. Statele moderne sunt alcătuite *poliarhice*, cu multiple centre de putere, care au sporit importanța participării generale la actul de conducere.

După *Alexis de Tocqueville*, pericolele democrației rămân :

Individualismul

- individualismul care nu se confundă cu egoismul;
- fiecare cetățean este preocupat de propria persoană, familie cerc de prieteni, sferă de activitate;
- nimeni nu mai este interesat de viața politică;
- individualismul ia forma unei abstenențe.

Despotismul

- puterea este concentrată și deținută de un grup restrâns de persoane;
- statul (transnațional n.n.) astfel format ocupă toate pârghiile de putere, chiar dacă aparent există separația puterilor în stat;
- indivizii devin ușor manevrabili și dependenți față de stat.

Tirania majorității

- tirania poate fi morală, intelectuală sau de opinie publică;
- nimeni nu se dorește diferit de ideile oficiale;
- refuzul de a dori să fie diferit de ceilalți;
- prin egalitatea cetățenilor apare riscul pierderii propriei libertăți.

Democrația este specifică statului în care sunt respectate drepturile cetățenilor și egalitatea în drepturi. Este guvernarea poporului, prin popor și pentru popor și în care poporul își exercită propria sa suveranitate. Cel puțin teoretic, conceptul răspunde nevoilor de stat ale unei societăți moderne. Pentru că principiul egalității încurajează, în același timp, autonomia personală și o nouă formă de dependență și despotism, marea provocare devine atunci când se caută îmbinarea spiritului egalității cu cel al libertății. Egalitatea, susține geniul profetic românesc, poetul și publicistul *Mihai Eminescu*, nu există decât în matematică. Aprofundând conceptul, *Tocqueville* notează că *egalitatea* „produce în realitate două tendințe: prima îi conduce pe oameni către independență și-i poate împinge dintr-o dată către anarhie; cealaltă îi conduce pe un drum mai lung și mai tainic, dar mai sigur, către *servitute*.” [19] *Tocqueville* nu sesizează însă, la momentul vizitei sale în America, ceea ce se poate foarte greu bănui: libertatea ca tendință absolutistă duce, în aceeași măsură, la servitute. De data aceasta o *servitute voluntară* în care individul izolat și marginalizat de stat, aflat în dificultate și panică, într-o permanentă goană după mijloace de subzistență, își oferă ultimul dar și poate cel mai de preț bun al său, care

este libertatea. Ceea ce șochează și în același timp traumatizează până la disperare, este că libertatea lui în acest moment nu mai are nicio valoare.

Libertatea politică cere adesea sacrificii și perseverență, în timp ce egalitatea promite o iluzorie împlinire pe termen scurt. Pasiunea pentru egalitate devine astfel dominantă și în același timp presantă în regimurile democratice. Cred, susține cu putere autorul, „că popoarele democratice au o înclinație naturală pentru libertate. Lăsate în voia lor, ele vor căuta libertatea, o vor îndrăgi și vor regreta orice le îndepărtează de ea. Pentru egalitate însă, pasiunea lor este arzătoare, nesățioasă, nesfârșită, invincibilă. Popoarele democratice vor egalitate în libertate iar dacă n-o pot obține, ele o vor în continuare în sclavie.” [20] Astfel, este posibil să apară un nou *Leviatan*, în fapt, o nouă formă de despotism democratic, descris de Tocqueville în câteva memorabile pagini din volumul II (cartea IV, cap. VI-VII) din lucrarea sa tradusă în românește cu titlul *„Despre democrație în America”*. Natura noului tip de despotism este radical diferită de tirania epocilor trecute. Despotismul democratic nu este unul crud sau violent. Puterea sa este, dimpotrivă, una blândă, benevolă dar sigură. Mai mult, ea este una nesfârșită și fără ieșire. Noul Leviatan nu urmărește să pedepsească. El se mulțumește să domine și să supravegheze permanent subiecții exercițiului de putere în stat. Date fiind toate aceste defecte, cum poate fi corectată democrația, care este departe de a fi un sistem perfect ?! Surprinzător, Tocqueville are și un răspuns: *remediul este... mai multă democrație.*

NOTE BIBLIOGRAFICE

- [1] John Locke, *Al doilea tratat despre cârmuire*, Editura Nemira, București, 1999, p.52 ; 65
- [2] John Locke, *Al doilea tratat...*, p. 179-182
- [3] Adrian Gorun, *Gândirea politică și ideea de libertate – Repere fundamentale*, Editura Bibliotheca, Târgoviște, 2006, p. 40
- [4] Gilles Ferréol, Guy Jucquois, *Dicționarul alterității și al relațiilor interetnice*, Editura Polirom, Iași, 2005, p.544
- [5] Raymond Boudon, *Tratat de sociologie*, Editura Humanitas, București, 1997, p. 243-244
- [6] Gilles Ferréol, Guy Jucquois, *Dicționarul alterității...* (despre *Anthony Giddens*), p. 245
- [7] Max Weber, *Economy and Society*, vol.I, Bedminster, N.Y.,1968, p. 228
- [8] Max Weber, *Economy and...*, p. 222-225
- [9] Pierre Bourdieu, *The forms of capital*, Duchesne, 1997, p.217
- [10] Gilles Ferréol, Guy Jucquois, *Dicționarul alterității...*, p.110-111
- [11] Sophie Duchesne, *L'enquête et ses méthodes : les entretiens collectifs, Citoyenneté à la Française*, Nathan collection, Paris, Presses de Sciences Po, 1997, p.113
- [12] A se vedea Sophie Duchesne, *La Démocratie en crise,* ” in Rue Saint Guillaume - Revue de l'association des anciens élèves de Sciences Po, n°146, mars 2007, Paris, 2007, p. 34-35
- [13] Gilles Ferréol, Guy Jucquois, *Dicționarul alterității...*, p.111
- [14] Giovanni Sartori, *Homo Videns. Imbecilizarea prin televiziune și post-gândirea*, Editura Humanitas, București, 2005, p.144
- [15] Giovanni Sartori, *Homo Videns...*, p.22-25;113
- [16] Raymond Boudon, *Tratat de sociologie...*, p.258
- [17] John Keane, *Mass media și democrația*, Editura Institutul European, 2000, p.97

[18] Ștefan Stănciugelu, Introducere la ediția românească a lucrării *Puterea* de Keith Dowding, Editura Du Style", București, 1998, p.18-19

[19] Alexis de Tocqueville, *Despre democrație în America*, vol.I, Editura Humanitas, București, 1992, p.239

[20] Alexis De Tocqueville, *Despre democrație în America*, Humanitas, Bucharest, 2005, p.96

THE SPECIFIC OF SOCIOLOGY PROBLEMS SOCIAL

Scientific researcher III, Ph D, Sevastian BLENDEA

“Constantin Brâncuși” University of Târgu-Jiu

ABSTRACT. FOR EVERY SOCIAL PROBLEM INVOLVING A DIRECT OR POTENTIAL THREAT TO THE FUNCTIONING OF A SOCIETY, SOCIOLOGISTS HAVE UNDERSTOOD GRADUALLY THAT TO BE TRULY USEFUL AND TO ACQUIRE A STATUS WIDELY RECOGNIZED IN ALL THE OTHER SCIENCES, SOCIOLOGY SHOULD BECOME A "PHILOSOPHY OF PRACTICAL SOCIAL ACTION" CAPABLE NOT ONLY THEORIZE ON SOCIAL LIFE, BUT ALSO TO ADDRESS SPECIFIC SOCIAL PROBLEMS IMPOSED BY COEXISTENCE IN SOCIETY, INCLUDING VIOLENCE, CRIME, JUVENILE DELINQUENCY, ALCOHOLISM, PROSTITUTION, POVERTY, UNEMPLOYMENT, ETC. ON THIS BASIS, IT ESTABLISHED A CLOSE CONNECTION BETWEEN SOCIOLOGY AND SOCIAL PROBLEMS, DEFENDING A SPECIFIC FIELD OF SOCIOLOGICAL KNOWLEDGE CALLED THE SOCIOLOGY OF SOCIAL ISSUES. THIS AREA IS CONSIDERED BY SOME SOCIOLOGISTS AS A "MARGINAL" AREA AND BY OTHERS AS A USEFUL FIELD AND ALSO PARTICULARLY INTERESTING AND STIMULATING FOR SOCIOLOGICAL KNOWLEDGE.

KEY WORDS: SOCIAL PROBLEMS, SOCIAL ORDER, SOCIAL DISORGANIZATION, SOCIAL CHANGE, SOCIAL CONFLICTS.

1. INTRODUCERE

Sociologia problemelor sociale ca și sociologia devianței sunt creații tipic americane, care au răspuns necesităților de teoretizare și soluționare practică a multiplelor probleme impuse de stilul de viață american: nivel înalt al aspirațiilor și frustrărilor, grupuri sociale și etnice eterogene, sincretism cultural, tendințe de nonconformism, rate ridicate de criminalitate etc. Dacă sociologia europeană s-a centrat, cu prioritate, pe problematici cu caracter teoretic, sociologia americană s-a orientat către o direcție, nemijlocit pragmatică, impusă de necesitatea soluționării practice a problemelor dificile determinate de procesele de modernizare (industrializare și urbanizare) și de integrare a emigranților în societatea americană.

Având în vedere că unii sociologi identifică, încă, sociologia problemelor sociale cu sociologia devianței, întrucât o parte din tematicile lor sunt identice, trebuie precizat că sfera sociologiei problemelor sociale este mai largă, decât cea a sociologiei devianței, tot așa cum domeniul sociologiei devianței este mai cuprinzător, decât cel al sociologiei criminalității sau al sociologiei delincvenței juvenile. Un act de devianță, de pildă, dacă are consecințe grave pentru societate, poate constitui o "problemă socială", dar nu orice problemă socială are o natură deviantă. Ca disciplină, sociologia problemelor sociale are ca obiect nu numai devianța, ci orice aspect problematic care pune în conflict o stare socială cu normele și valorile existente, orice fenomen care afectează indivizii și structurile sociale. Fiind o ramură distinctă a cunoașterii

sociologice cu caracter general, sociologia problemelor sociale este capabilă să producă teoretizări și evaluări nu numai la nivelul abordării unei singure probleme sociale, ci al tuturor tipurilor de probleme sociale. De fapt, geneza sociologiei problemelor sociale a avut loc, o dată cu conștientizarea faptului că marea majoritate a problemelor sociale au caractere comune, motiv pentru care nu mai trebuie tratate sectorial, ci dintr-o perspectivă comună și unitară.

Geneza acestei noi discipline a avut o serie de consecințe pozitive și negative asupra sociologiei ca știință [1]. Consecințele pozitive, se referă la faptul că sociologii preocupați de studiul problemelor sociale au adus contribuții practice nemijlocite, făcând din sociologie o știință mai relevantă și mai utilă pentru societate. Sub aspect negativ, preocupările sociologiei pentru soluționarea problemelor sociale concrete, au condus la pierderea interesului acestei științe pentru chestiunile teoretice.

Sociologia problemelor sociale a fost și continuă să fie o disciplină destul de controversată. Astfel, dacă pentru o serie de autori chiar noțiunea de problemă socială are un caracter echivoc, confuz și "ideologic" întrucât implică un punct de vedere elaborat din exterior, identificabil, adeseori, cu politica oficială a statului, în virtutea căreia orice contrazice sau intră în conflict cu ordinea socială și normativă a sistemului politic reprezintă o problemă socială care trebuie eliminată, pentru alți autori, definirea și încercarea de rezolvare a problemelor sociale reprezintă o activitate extrem de benefică pentru societate și pentru dezvoltarea sociologiei ca știință, întrucât permite acesteia contactul direct cu realitățile sociale și cu problemele cu care se confruntă membrii societății. Pentru acești autori, sociologul nu trebuie să se identifice cu politica oficială, ci trebuie să adopte un punct de vedere elaborat "din interior", echivalent cu optica grupurilor implicate, în mod direct într-o serie de probleme sociale.

2. PROBLEMELE SOCIALE. DEFINIȚII ȘI CLASIFICĂRI

Majoritatea sociologilor sunt de acord cu faptul că problemele sociale sunt condiții sau stări sociale indezirabile și dăunătoare pentru societate, care afectează exigențele ei de ordine, împiedică schimbarea socială și au un impact negativ asupra existenței, securității și bunăstării membrilor societății. James W. Coleman și Donald R. Cressey au apreciat că o definiție sociologică mai precisă a problemelor sociale ar putea fi următoarea: "*o problemă socială există atunci când apare o diferență considerabilă între idealurile unei societăți și realizările ei de fapt. Problemele sociale sunt create de incapacitatea de a bloca decalajul între modul în care doresc oamenii să fie lucrurile și modul în care sunt lucrurile în mod real*" [2]. Raportat la această definiție, sărăcia este o problemă socială, întrucât contrazice idealurile de bunăstare socială ale tuturor cetățenilor. Potrivit acestui punct de vedere, activitatea sociologilor și altor experți în studiul problemelor sociale s-ar putea concretiza în măsurarea decalajelor dintre aspirații și realizări, dar pentru că societatea contemporană nu posedă un singur sistem de valori și idealuri, sociologii trebuie să decidă care dintre aceste valori și idealuri pot servi ca norme pentru a putea califica o anumită condiție ca fiind sau nu o problemă socială.

Condițiile sau stările sociale indezirabile și dăunătoare pentru societate pot exista de multă vreme în cadrul acesteia, fără a putea fi percepute ca atare, ele devenind probleme sociale atunci când sunt conștientizate și percepute de un număr semnificativ de oameni și atunci când apare o schimbare în valorile, atitudinile sau interesele unei categorii mari de populație [3].

Multiplele probleme sociale cu care s-a confruntat în decursul timpului și se confruntă, în continuare orice societate, sunt definite în funcție de normele, valorile și interesele diferitelor

grupuri sociale. Este dificil de dat o definiție unitară a unei probleme sociale, care să fie acceptată în mod unanim, deoarece cadrele de referință și contextele normative ale diverselor societăți, grupuri și chiar ale indivizilor sunt extrem de variate și de diferite între ele. Evaluarea problemelor sociale, este plasată, în majoritatea cazurilor, în imperiul normelor și valorilor sociale, iar aceste norme și valori sunt relative, atât în raport cu circumstanțele istorice, cât și cu condițiile mediului social și chiar național. Cadrele de referință ale oricărui evaluator al unei probleme sociale, implică, mai degrabă, criterii cu caracter definițional, decât criterii care se referă la natura intrinsecă a unei probleme sociale [4]. De aceea, orice problemă socială trebuie să fie definită în funcție de mai multe criterii și cadre de referință, în așa fel încât ceea ce pentru unele grupuri sociale constituie o problemă, pentru alte grupuri constituie o soluție. De exemplu, infracționalitatea sau criminalitatea, reprezintă o importantă problemă socială, dar din perspectiva unor grupuri de infractori ea nu reprezintă o problemă, ci o soluție – aceea a dobândirii de bunuri pe căi ilicite.

Marea varietate a definițiilor, nu exclude faptul că definirea problemelor sociale implică și o serie de elemente comune. Din această perspectivă, următoarele definiții ale problemelor sociale par mai reprezentative:

a) din punct de vedere conceptual, problema socială este un termen dependent de un context, care este utilizat pentru a desemna orice condiție nocivă (dăunătoare) pentru societate, sau orice formă de nedreptate (ilegalitate) care implică cauze, definiții, consecințe și soluții sociale posibile [5];

b) o condiție care este definită de un număr considerabil de persoane ca o deviere de la normele care ar trebui respectate [6];

c) un aspect al societății care provoacă îngrijorarea populației și care necesită schimbarea socială [7];

d) o condiție care captează atenția publică, generează preocupări și controverse publice și, care poate conduce în anumite cazuri la acțiune colectivă [8];

e) o discrepanță considerabilă între standardele (normele) unei societăți și realizările ei reale [9];

f) un obstacol care se prezintă acțiunii sau înțelegerii dorite, ori o dificultate percepută care nu este rezolvată sau controlată rapid prin procedee normale; o întrerupere a mersului normal sau convențional al lucrurilor [10].

Din aceste definiții, o parte pare relativ clară, deoarece oferă posibilitatea intuirii esenței oricărei probleme cu caracter social. Totuși, nu toate aceste definiții sunt acceptate de către sociologi.

Întrucât gama problemelor sociale este la fel de largă ca și dificultățile întregii existențe umane, devine imposibil de realizat o listare exhaustivă a problemelor sociale. Într-o clasificare sumară, putem evidenția totuși tipurile de probleme sociale mai importante:

- probleme care au impact asupra nivelului de trai al membrilor societății (de exemplu, sărăcia, șomajul, inegalitatea socială, etc.);

- probleme care pun în pericol valorile ocrotite de lege (violența, criminalitatea delincvența juvenilă, etc.);

- probleme care au impact asupra mediului natural (poluarea, degradarea mediului, industrializarea și urbanizarea necontrolată etc);

- probleme care au efect asupra stării de sănătate a individului și colectivităților umane (suprapopularea, bolile incurabile, etc.);
- probleme care au un impact internațional (războaiele, conflictele zonale, terorismul de stat, etc.).

3. EXPLICAȚIA NATURII, CONȚINUTULUI ȘI GENEZEI PROBLEMELOR SOCIALE

Pentru o abordare cât mai riguroasă a naturii, conținutului și genezei problemelor sociale, sociologia problemelor sociale utilizează o serie de concepte explicative, dintre care mai reprezentative sunt următoarele:

3.1. Schimbarea socială

Emile Durkheim a considerat că schimbarea socială reprezintă cauza principală a generalizării anomiei în societate, iar Max Weber a apreciat schimbarea socială ca un proces care însoțește inevitabil nașterea capitalismului ca sistem social și politic. Procesul de schimbare socială implică trecerea de la un anumit mod de organizare la altul, de la o ordine socială la alta, de la anumite stiluri de viață la altele. Odată cu tranziția de la societățile tradiționale la cele moderne s-a amplificat și sfera problemelor sociale în domeniul organizării structurilor sociale, obiceiurilor, normelor, valorilor și modelelor de conduită. Conceptul de schimbare socială include toate modificările, transformările sau evoluțiile care perturbă structurile sociale și afectează normele, valorile, stilurile de viață și modelele de conduită, determinând amplificarea problemelor sociale

3.2. Modernizarea socială

Dacă inițial noțiunea de modernizare viza modificările antrenate de procesele de industrializare, urbanizare și generalizare a tehnologiilor moderne, în decursul timpului, ea fost adoptată ca un concept de bază pentru a desemna schimbările structurale, culturale și ecologice determinate de procesele de planificare. Generând modificări la nivelul structurilor, instituțiilor și comportamentelor, modernizarea amplifică problemele cu care se confruntă societatea. Astfel, în procesul de modernizare, culturile devin mai eterogene, oamenii devin mai ancorați în viitor decât în prezent, relațiile sociale devin mai formale, se extinde procesul de birocratizare, slăbesc formele tradiționale de autoritate, cresc inegalitatea socială și formele de exploatare sau discriminare a indivizilor, se amplifică procesele de mobilitate socială, se accentuează stratificarea socială, iar societatea se polarizează între două extreme (între bogați și săraci). Societatea postindustrială, considerată de către o serie de teoreticieni, drept cel mai avansat stadiu al modernizării, face ca munca să devină mai ușoară și mai eficientă, dar cu sacrificarea identității personale a producătorului și amplificarea sentimentelor sale de alienare. Problemele sociale generate de noua civilizație postindustrială se referă la creșterea procentului de sinucideri, creșterea vertiginoasă a alcoolismului, răspândirea depresiei nervoase, a vandalismului și criminalității, etc.

3.3. Decalajul cultural

Conceptul de decalaj cultural se referă la schimbările sociale produse de societățile industriale moderne în cadrul cărora, prin progresele științei și tehnologiei, cultura materială se dezvoltă mai rapid decât cultura nonmaterială (instituțiile și mentalitățile). Acest concept are în vedere acele schimbări care afectează echilibrul și integrarea unei anumite culturi, datorită decalajului existent între diferitele ei componente. Este vorba despre faptul că unele elemente se

schimbă mai rapid decât altele, iar interdependența, care trebuie să caracterizeze întreaga cultură, solicită, în mod inepuizabil și schimbarea acestora din urmă. În acest sens, sociologul american William Ogburn nota că "*acolo unde, printr-o anumită descoperire sau invenție, se schimbă, mai întâi o parte a culturii ... există frecvent o întârziere în schimbările produse în partea dependentă a culturii*" [11]. Prin urmare, schimbările diferitelor instituții sau mentalități nu reușesc să mai țină pasul cu schimbările tehnologice, ceea ce produce un decalaj la nivelul întregii culturi. Câtă vreme aceste instituții și mentalități sunt încă tributare, în mare măsură, vechii ordini sociale, un asemenea decalaj reprezintă o sursă constantă de anomie și implicit, de probleme sociale.

3.4. Conflictul social

În opinia sociologilor raliți paradigmei conflictului, nicio societate nu este caracterizată de consens sau acord în ceea ce privește normele și valorile sociale sau definițiile asupra conduitelor adecvate sau inadecvate. În consecință, problemele sociale rezultă din conflictul de interese care apare ca urmare a faptului că indivizii care ocupă pozițiile de putere în structura socială încearcă să le impună celorlalți membri ai societății propriile lor repere normative și definiții cu privire la ceea ce este adecvat sau inadecvat. În conformitate cu teoria conflictului, soluția față de problemele sociale impuse de o ordine inegalitară o reprezintă dislocarea ordinii sociale. Pornind de la cele patru noțiuni menționate anterior, s-au conturat mai multe perspective interpretative, care își propun diferite moduri de identificare și evaluare a cauzelor apariției problemelor sociale.

4. ISTORIA “NATURALĂ” A PROBLEMELOR SOCIALE

De precizat că orice problemă socială implică existența a două elemente fundamentale:

a) o condiție *obiectivă*, care se referă la conținutul ei real, măsurabil în funcție de dificultățile implicate de problema respectivă. De exemplu, avortul ca problemă socială, poate fi evaluat în raport cu reglementările legale, cuantificat în funcție de populația care recurge la practici avortive sau în funcție de condițiile în care se practică;

b) o preocupare *subiectivă*, care constă în îngrijorarea pe care problema respectivă o provoacă unui număr semnificativ de persoane.

În cursul timpului, ambele elemente se schimbă, întrucât orice problemă socială este supusă proceselor de schimbare socială. De pildă, dacă anterior anului 1989 în România, interdicția avortului constituia o problemă socială, în prezent liberalizarea avortului reprezintă o asemenea problemă.

Condițiile obiective sunt necesare, dar nu și suficiente, pentru a putea constitui o problemă socială. Chiar dacă în două țări diferite pot exista aceleași condiții obiective, o problemă socială poate exista numai într-o țară nu și în cealaltă. Luând același exemplu al avortului, în timp ce în alte țări avortul era considerat un act legal, nesancționat penal, în România perioadei totalitare el era apreciat ca o faptă infracțională, sancționată de legea penală. O condiție obiectivă indezirabilă nu poate deveni o problemă socială, decât dacă implică, în mod obligatoriu, preocupările publicului larg. În situația în care anumite condiții obiective nu sunt definite ca probleme de către grupurile sociale implicate în ele, acestea nu sunt probleme pentru membrii acestor grupuri, ci numai pentru cei care privesc lucrurile din afară. Pentru că orice problemă socială implică conflicte între diferite sisteme de valori și credințe, sociologii trebuie să studieze nu numai conținutul obiectiv al problemelor sociale (condițiile lor obiective) ci și

sistemele de valori în funcție de care oamenii apreciază aceste condiții ca fiind sau nu probleme sociale.

În opinia lui Rose Ciallombardo și James Henslin, toate problemele sociale au o “istorie naturală”, adică o anumită ordine de apariție și de dezvoltare, în funcție de anumite stadii sau etape [12]. Un stadiu anticipează pe următorul și orice nou stadiu conține noi elemente față de cel precedent. De aceea, orice problemă socială este o realitate dinamică, în continuă mișcare și dezvoltare.

Istoria naturală a problemelor sociale este definită de următoarele stadii:

a) *stadiul conștientizării:*

Apariția unei probleme sociale intervine o dată cu conștientizarea de către un număr semnificativ de oameni, a existenței unei condiții obiective cu caracter negativ care a devenit extrem de acută, afectând normele și valorile colective. Ceea ce este caracteristic acestui stadiu este conștiința opiniei publice că ceva trebuie făcut cu problema respectivă, fără ca această conștientizare să fie suficient de cristalizată pentru a putea determina definiții sau programe de ameliorare riguroase.

b) *stadiul reacțiilor oficiale cu privire la rezolvarea problemei respective:*

Conștientizarea nocivității unei probleme sociale este urmată aproape întotdeauna, de numeroase dezbateri asupra celor mai potrivite mijloace de rezolvare a problemei respective. Aceste dezbateri angajează, pe de o parte, reacțiile opiniei publice, iar pe de altă parte, reacțiile oficialităților. În dezbaterea publică pentru găsirea de soluții de rezolvare a unei probleme, intră în joc numeroase conflicte de interese, astfel încât soluțiile propuse de unele persoane sau grupuri nu sunt acceptabile pentru alte persoane sau grupuri. În timp ce produsul tipic al primului stadiu, cel al conștientizării problemei îl reprezintă conștiința opiniei publice ca și a unor persoane oficiale că ceva trebuie făcut în legătură cu problema respectivă, produsul caracteristic al acestui stadiu (al reacțiilor oficiale) îl reprezintă întrebarea ce trebuie făcut în acest sens?

c) *stadiul reacțiilor față de răspunsul oficial:*

Deseori, chiar răspunsul oficial în legătură cu rezolvarea problemei sociale, devine, el însuși, o problemă socială, determinând noi reacții din partea opiniei publice.

d) *stadiul reformei (al dezvoltării unor politici alternative):*

Ca stadiu final al istoriei naturale a unei probleme sociale, acest stadiu implică mobilizarea autorităților și a unor grupuri special constituite, cu scopul de a elabora politici și acțiuni de ameliorare sau soluționare. Eforturile menționate urmează dezbaterilor, definițiilor și propunerilor opiniei publice. Raportat la stadiile anterioare, acest stadiu este unul al acțiunii publice și private, în cursul căruia se trece de la conștientizarea faptului că ceva trebuie făcut pentru rezolvarea problemei la ideea că acest lucru trebuie făcut în mod special. Acțiunea de ameliorare sau soluționare a problemei sociale este publică (susținută de diferite instituții ale puterii de stat și special create în acest sens) și privată (întreprinsă de către diferite asociații sau organizații nonguvernamentale).

Trebuie precizat că stadiile menționate reprezintă rodul unor teoretizări făcute de sociologii occidentali, iar aceste teoretizări nu se aplică decât parțial altor realități, respectiv problemelor sociale cu care se confruntă România de azi, de exemplu.

5. FUNCȚII ȘI DISFUNCȚII ALE PROBLEMELOR SOCIALE

Noțiunea de problemă socială implică o serie de controverse în legătură cu caracterul ei dezirabil sau nedezirabil, funcțional sau nefuncțional. Ceea ce unii indivizi consideră că este o condiție dăunătoare sau indezirabilă, alți indivizi o vor aprecia ca fiind benefică pentru societate. De exemplu, mulți consideră că prostituția reprezintă o problemă socială, care trebuie eliminată, în timp ce alții apreciază că prostituția reprezintă o instituție importantă, care trebuie protejată și nu eliminată din societate. Prin urmare, ea nu are un rol disfuncțional, ci, dimpotrivă, unul funcțional, motiv pentru care nu reprezintă o problemă, ci chiar o soluție față de alte probleme (cum ar fi, de exemplu, absența educației sociale a adolescenților). Tot la fel, creșterea numărului de avorturi reprezintă, prin efectele demografice pe care le antrenează, o problemă socială, dar poate reprezenta și o soluție față de dificultățile economice cu care sunt nevoite să se confrunte cuplurile căsătorite. Rezultă că interpretarea unei probleme sociale, implică perspective diferite, chiar conflictuale între ele: ceea ce unii consideră ca o problemă socială, alții o apreciază ca soluție. Acesta este motivul pentru care, în definirea sau evaluarea problemelor sociale trebuie dat un răspuns la două întrebări principale:

- a) cine definește problema socială respectivă?
- b) ce criterii sunt utilizate în această definiție?

Trebuie precizat că în definirea unei probleme sociale intervin: opinia publică, ziariștii, oamenii politici și sociologii – fiecare perspectivă interpretativă utilizând în acest sens, o serie de criterii.

6. SURSE DE CONȘTIENTIZARE A IMPORTANȚEI SAU GRAVITĂȚII PROBLEMEI SOCIALE

Atât pentru recunoașterea sau definirea unei probleme sociale cât și pentru identificarea priorităților în ceea ce privește soluționarea ei, nu există nicio procedură oficială, unanim recunoscută. Principalele surse de conștientizare a importanței sau gravității unor probleme sociale sunt următoarele:

a) *literatura*-unele opere literare, aduc în atenția opiniei publice anumite probleme sociale cum sunt: sărăcia, șomajul, criminalitatea, delincvența juvenilă, prostituția, consumul de droguri, etc.;

b) *presa* (mass-media în general)-unele articole publicate, mai cu seamă, în cotidienele de mare tiraj sau anumite emisiuni centreează atenția publicului asupra unor probleme sociale de actualitate, mobilizându-l pentru soluționarea sau prevenirea lor;

c) *mișcările de protest și demonstrațiile* în favoarea obținerii sau afirmării unor drepturi (protestele și manifestările organizate de sindicate ori asociații profesionale, mișcările femeilor, pensionarilor, studenților, etc.);

d) *conflictele sociale*-care atrag atenția asupra importanței sau gravității unor probleme sociale;

e) *unele accidente, catastrofe naturale sau evenimente dramatice*-care subliniază gravitatea unor probleme sociale;

f) *sondajele de opinie*, organizate de către instituțiile sau oficiile specializate-evidențiază care sunt cele mai frecvente preocupări ale oamenilor în legătură cu gravitatea sau intensitatea manifestărilor anumitor probleme sociale și care sunt cele mai importante probleme sociale la un moment dat;

g) *studiile sociologice*-care reprezintă evaluări făcute, cu mijloace științifice, a unor probleme sociale distincte.

7. PLURALITATEA PERSPECTIVELOR DE ABORDARE ȘI INTERPRETARE A PROBLEMELOR SOCIALE

Marea diversitate a perspectivelor de abordare și interpretare a problemelor sociale, respectiv incapacitatea de a aduce la un numitor comun toate perspectivele de interpretare a problemelor sociale, este determinată, de fapt, de existența a trei dificultăți principale:

a) *natura pluralistă, multidimensională a problemelor sociale*, care face imposibilă listarea lor exhaustivă. Paul Baker și Louis Anderson au menționat, în acest sens, o listă impresionantă de probleme sociale, fără a le epuiza însă. [13].

b) *diversitatea perspectivelor de înțelegere, analiză și interpretare a naturii problemelor sociale*. Trebuie evidențiat că problemele sociale nu sunt studiate numai de sociologi, ci și de către alți specialiști (economisti, psihologi, juriști, etc.) fiecare dintre aceștia contribuind cu o perspectivă distinctă la analiza problemelor sociale. Fiecare expert sau specialist utilizează o perspectivă interpretativă proprie, care determină o dispersare a eforturilor teoretice și practice în ceea ce privește abordarea unitară a problemelor sociale.

c) *multitudinea sistemelor de valori, convingeri și credințe*, care împiedică o analiză obiectivă și științifică, a esenței și naturii problemelor sociale. Pentru că atât specialiștii cât și oamenii în general se raportează la modele normative diferite și aflate în conflict între ele, una și aceeași situație poate fi privită fie ca problemă, fie ca soluție.

8. CONCLUZII

Sociologii specializați în domeniul sociologiei problemelor sociale caută diferite căi și soluții de conciliere, pentru a ajunge la o definiție și interpretare relativ unitară a naturii acestor probleme și pentru o unificare teoretică a perspectivelor în acest domeniu. Sociologii raliați tradiției fenomenologice consideră că cea mai potrivită definiție a unei probleme sociale este cea dată de public și, mai ales, de acea categorie de public implicată direct în problema respectivă. Definierea homosexualității, de exemplu, nu poate fi făcută dinafară, ci de către homosexualii înșiși. Punctul de vedere al sociologilor fenomenologi a fost criticat de către sociologii aparținând altor orientări teoretice, care au arătat că definițiile elaborate de către public, sunt supuse erorilor și distorsiunilor simțului comun, că publicul poate fi rău informat sau neorientat și că în condițiile în care problemele sociale sunt definite de către membrii obișnuiți ai societății și nu de către specialiști consacrați, care utilizează criterii științifice riguroase, statutul problemelor sociale ca domeniu specializat este îndoielnic [14].

Pe de altă parte, presupunerea implicită sau explicită, prezentă în concepția unor sociologi empiriști că eliminarea problemelor sociale reprezintă scopul fundamental al sociologiei, aruncă dubii asupra caracterului științific al sociologiei problemelor sociale.

Controversele între sociologi există și în legătură cu ideea unei sociologii “libere de valori” sau a unei sociologii angajate. Se poate conchide, deci, că nu există criterii suficiente de clare și de adecvate pentru a defini și interpreta natura și esența problemelor sociale. Punctele de vedere ale publicului fiind subiective, sunt lipsite de rigoare științifică, iar cele ale experților, cu toate că vizează obiectivitatea, sunt deseori, marginale în raport cu dezbaterile și preocupările publice. Scepticismul legat de domeniul sociologiei problemelor sociale, nu a împiedicat, însă,

dezvoltarea preocupărilor științifice în acest domeniu, contribuția importantă a acesteia la investigarea unor probleme cu care se confruntă întreaga societate, de multe ori neconștientizate de publicul profan.

BIBLIOGRAFIE

- [1] Mirande Alfred M., *The Age of Crisis: Deviance, Disorganization, and Societal Problems*, New York, Evanston, San Francisco, London, Harper and Row Publishers, 1975, p.1-2;
- [2] Coleman James W., Cressey Donald R., *Social Problems*, fourth Edit, New York, Harper, 1990, p. 3-6;
- [3] Jamrozik Adam, Nocella Luisa, *The Sociology of Social Problems. Theoretical Perspectives and Methods of Intervention*, Cambridge University Press, 1998, p. 7;
- [4] Ciallombardo Rose, *Contemporary Social Issues, A Reader*, Santa Barbara, California, Hamilton Publishing Company, 1975, p. 1;
- [5] Sociofile 1/74, California, Los Angeles, Lybrary of U.C.L.A. 1974;
- [6] Fuller Richard C., Myers Richard R., *The Natural History of A Social Problem*, în “American Sociological Review”, 1941, p.320-328;
- [7] Henslin James M., *Social Problems*, New Jersey, Prentice-Hall, Englewood Cliffs, 1990, p.4;
- [8] Bassis Michael S., Gelles Richard J., Levine Ann, *Social Problems*, New York, Harcourt Brace Jovanovich, 1982, p. 11;
- [9] Merton Robert K., *Social Problems and Sociological Theory*, în Robert K. Merton, Robert A Nisbet (Eds.), *Contemporary Social Problems*, New York, Harcourt Brace and World, 1966, p.775-824;
- [10] Nisbet Robert A., *The Study of Social Problems*, în Robert K. Merton, Robert A. Nisbet, 1966, p.3;
- [11] Ogburn William F., *Social Change*, New York, Dell, 1966, p. 138;
- [12] Ciallombardo Rose, *Contemporary Social Issues, A Reader*, Santa Barbara, California, Hamilton Publishing Company, 1975, p. 6-11;
- [13] Baker Paul J., Anderson Louis, *Social Problems. A Critical Thinking Approach*, Belmont, California, Wandsworth Publishing Company, 1987, p. 6-7;
- [14] Mirande Alfred M., *The Age of Crisis: Deviance, Disorganization, and Societal Problems*, New York, Evanston, San Francisco, London, Harper and Row Publishers, 1975, p.3.

THE MODERN THEORY OF CONFLICT AND THE SOCIOLOGICAL VOLUNTARISM THEORY DOMINATION AND VOLUNTARY SERVITUDE -BRIEF CONSIDERATIONS-

Researcher Assist., PhD C., Nicolaie MĂNESCU
“Constantin Brâncuși” University of Târgu-Jiu

ABSTRACT. THIS ARTICLE MAKES A BRIEF PRESENTATION OF THE MODERN THEORY OF CONFLICT AND THE VOLUNTARISM SOCIOLOGICAL THEORY FROM A INEDITED PERSPECTIVE, IN CORRELATION WITH TWO CONCEPTS CONCERNING THE EXERCISING OF STATE POWER: THE DOMINATION AND THE VOLUNTARY SERVITUDE. THE SOCIAL CONFLICT IS DETERMINED BY DOMINATION AND THE VOLUNTARY SERVITUDE IS A FORM OF PASSIVE MANIFESTATION OF THE SOCIAL WILL. IN THE SOCIOLOGICAL RESEARCH APPROACH THE TWO NOTIONS ARE CONSIDERED VARIABLE AND ANALYZED IN TERMS OF INTERDEPENDENCE, DETERMINATION AND THEIR DYNAMICS. IN THE MODERN THEORY OF CONFLICT, THE CONFLICT IS ONE OF THE MAIN DETERMINANTS OF CHANGE PRODUCED BY THE VECTOR AND THE INTENSITY OF DOMINATION. THE SOCIOLOGICAL VOLUNTARISM THEORY PRESENTS THE SOCIETY AS BEING BASED ON THE WILL. BETWEEN THESE TWO THEORIES AND SOCIOLOGICAL ORIENTATIONS, AT THE INTERFERENCE BETWEEN CONFLICT AND THE WILL OF OBEDIENCE, THE AUTHOR PROPOSES A NEW APPROACH AND A NEW THEORY: THE THEORY OF VOLUNTARY SERVITUDE.

KEY WORDS: THEORY, CONFLICT, VOLUNTARISM, POWER, DOMINATION, VOLUNTARY SERVITUDE, SOCIOLOGICAL RESEARCH.

I. Abordarea sociologică a dominației în teoria modernă a conflictului

I.1. Despre conflict în postmodernism și calea spre o nouă paradigmă

Sociologia poate fi considerată ca o abordare pragmatică și științifică a studiului comunităților și grupurile umane, care poate fi tratată și din perspectiva relației dintre puterea de stat și societate.

Fundamentul empiric al cercetării îl constituie *observația*. Dacă un lucru nu este observabil ori efectele acestuia nu sunt observabile, atunci nu poate constitui obiectul cunoașterii științifice în mod direct. „Datele științei sunt fenomene și obiecte empirice. Ele există ca atare în lumea reală.” [1] Cercetarea empirică este totdeauna precedată de cea teoretică, teoria constituind punctul de plecare în demersul practic de cercetare.

Teoria se referă la relațiile dintre lucrurile pe care le observăm. De pildă, în cazul demersului nostru de cercetare, putem observa existența diferențelor de putere dintre diferitele grupuri și clase sociale sau dintre acestea și puterea de stat. Vom încerca să găsim răspunsuri la o

serie de întrebări legate de acest fenomen social și politic. Interesează în ce context se manifestă relația de putere dintre stat și societate, care este fluxul și refluxul acțiunii puterii și care sunt elementele care determină suportabilitatea sau, în sens contrar, insuportabilitatea care generează revolta, ce raporturi se nasc între puterea de stat și grupurile sociale, ce relație există între dominație și servitute. Suntem, de asemenea, interesați de felul cum influențează servitutea voluntară evoluția fenomenului dominației, stabilitatea sau instabilitatea puterii de stat, a instituțiilor și structurilor statului. Orice cercetare științifică se fundamentează pe cunoștințe anterioare acumulate și care se regăsesc în teorie. Cercetarea sociologică pornește de la teorie, se desfășoară în mod practic și revine cu elemente noi, inovatoare, la teorie, contribuind astfel la dezvoltarea cunoașterii.

Teoria reprezintă un set de relații logice ce se stabilesc între elemente inter-relaționale și care explică ce se întâmplă cu acestea în condițiile specifice date.

Paradigma se naște prin identificarea premiselor ontologice, epistemologice și metodologice ale cercetării. Cercetătorul poate fi ghidat, în demersul său științific, numai din perspectiva teoretică la care aderă. Problematika teoretică este legată în cazul nostru de manifestarea sau acțiunea socială a dominației și servitutei voluntare și se încadrează, în cea mai mare parte, în parametrii teoriei funcționaliste și a conflictului dintre stat și societate dar și a schimbării sociale, pe larg abordată de teoreticianul *Ralf Dahrendorf* și sociologii americani *C. Wright Mills* și *Randall Collins*. Potrivit lui Dahrendorf, capitalismul, în măsura în care în prezent se mai poate vorbi de o societate capitalistă, a suferit schimbări majore în ultimele decenii față de cum era prezentat și perceput la începuturile dezvoltării teoriei cu privire la conflictul de clasă. Se poate spune că, acum, ne aflăm sub influența directă a unui nou sistem de organizare socială specific capitalismului dar care nu se identifică cu acesta. Capitalismul postmodernist sau *postcapitalismul* abandonează vechea structură de clasă generatoare de lupte sociale și conflicte și construiește o nouă structură de clasă diferită și diversă, care presupune un sistem fluid și atenuant al relațiilor de putere de tip globalist. Interesează, în acest sens, felul în care se exercită puterea în noua societate postcapitalistă. Sociologul german vorbește despre un sistem mult mai complex al inegalității și despre instituționalizarea conflictului de clasă în sfera de responsabilitate a statului cât și în cea economică. Teoria conflictului dezvăluie un adevăr incontestabil și anume că, fiecare societate ajunsă pe o anumită treaptă a evoluției, indiferent de forma ei de manifestare, va face obiectul procesului de schimbare. În acest punct, teoria conflictului cunoaște sensibile asemănări cu teoria determinismului social.

I.2. Puterea elitelor și teoria conflictului în postmodernism

Teoria conflictului susține că puterea este la fel de importantă ca și împărțirea acelorasi valori pentru menținerea societății. Conflictul este unul din principalii determinanți ai schimbării. O astfel de teorie intră în categoria macrosociologiei și sociologiei politice, unitatea de analiză fiind societatea în ansamblul ei dar și puterea, fapt ce permite, prin explicarea *pattern*-urilor sociale de dimensiuni mari, comparația unor societăți diferite sau a aceleiași societăți în perioade istorice diferite. În acest ultim caz, ne interesează, insistând asupra deosebirilor dar și asemănarilor, perioada în care societatea românească a fost marcată de regimul totalitar comunist și cea prezentă, a postcomunismului, considerată, după unele analize, un interludiu al democrației neconsolidată încă și nu o democrație autentică. Pornind de la aceste controverse, se justifică preocupările noastre privind cercetarea sociologică, teoretică și practică, a exercitării

puterii de stat în cadrul enunțat, al dominației și servituții voluntare. Suntem interesați, astfel, de a descoperi cât de departe sau aproape ne găsim de momentul rupturii și desprinderii de vechiul regim totalitar comunist, după un sfert de secol de exercitare a prerogativelor de putere ale noului stat democrat.

Teoreticianul german Ralf Dahrendorf și sociologii americani Charles Wright Mills și Randall Collins subliniază importanța conflictului în schimbarea socială determinată de vectorul și intensitatea dominației cât și de răspunsul la aceasta a societății considerată drept țintă a acțiunilor de dominare ale puterii. Perspectiva conflictului se orientează spre ideea că societatea este alcătuită din grupuri diferite care luptă ca să dobândească o parte mai mare din resursele limitate ale societății care pot fi bani, valori, putere sau prestigiu. În lumea reală, susține Dahrendorf, oamenii și grupurile sociale luptă pentru putere și bunăstare. „*O astfel de luptă constituie sursa schimbării. Dacă am inventa instituții de canalizare a luptei, am putea controla chiar procesele de schimbare. Aceasta cu atât mai mult cu cât schimbarea incontrollabilă, care este revoluția, distruge mai mult decât realizează.*” [2]

O astfel de instituție, propusă de noi, îndrăznim să credem, este *servitutea voluntară*. Ea dă sens și valoare unei societăți, are un caracter negentropic și poate fi, în permanență, un barometru valoros care ne indică unde anume se găsește societatea în raportul de dominație cu puterea.

La întrebarea: „De ce societatea ia forma pe care o are?”, teoria conflictuală încearcă să răspundă și să explice că acest fapt se datorează conflictului de interese dintre grupurile sociale iar societatea ia forma rezultatului acestui conflict dintre grupurile antagoniste. Conflictul este asemenea unei forțe care canalizează societatea într-o direcție sau alta. Servitutea voluntară nu numai că preîntâmpină conflictul dar îl și poate înlocui realizând o stabilitate și un echilibru social de lungă durată propice dezvoltării materiale și spirituale. Civilizațiile umane cele mai avansate și stabile sunt cele care promovează munca în colectiv, limitează individualismul și egoismul, indivizii conștientizează necesitatea propășirii întregii societăți, de unde și caracteristica specifică de atașament față de putere dată de servitutea voluntară.

În acest sens, există și vor exista „*neînțelegeri și conflicte, în orice moment, în sistemul social*” însă, intensitatea lor poate fi atenuată și ținută sub control. Ordinea socială este considerată ca un rezultat al constrângerii aplicate de grupul elitist aflat la putere dar servitutea înțeleasă ca necesitate și bună rânduială poate înlocui constrângerea sau cel puțin să o limiteze în așa măsură încât aceasta să nu genereze stări de revoltă socială. Puterea de stat, chiar și în aceste condiții noi propuse, nu își diminuează rolul de conducere și continuă să fie un factor important al ordinii sociale. Astfel, teoria conflictului devine și a consensului, cele două atitudini reflectând aspectele de manifestare a societății în relația cu puterea, *antikratismul* și *filokratismul* în relația de dominație și exercitare a puterii de stat. Aici intervine elementul de noutate pe care nu îl găsim la Dahrendorf și nici la alți teoreticieni ai conflictului. Conceptul introdus în ecuația de putere și dominație este cel al *servituții voluntare*, o variabilă indirectă, un determinant al voinței sociale ce influențează echilibrul social și contribuie la consolidarea structurilor de putere. Nu trebuie neglijate diferitele tipuri de servituți, în special cea manifestată ca răspuns și efect al constrângerii ce poate întreține starea de revoltă. Teoria conflictului este centrată pe conflictul dintre societate și puterea de stat, recunoaște conflictele de interese și forța care ține societatea laolaltă, în ciuda acestor tensiuni, dar nu identifică care sunt forțele centripete sociale care țin societatea strâns unită în jurul puterii. Cu atât mai puțin, nu este remarcată importanța servituții

voluntare ca manifestare dezirabilă care poate să contribuie la echilibrul social și stabilitatea puterii de stat. Dahrendorf este de părere că inegalitatea socială dintre bogați și săraci, un rezultat al acumulărilor de venituri pe seama sărăcirii celorlalți, rămâne în permanență o sursă de conflict. Bogăția dă putere și puterea dă bogăție. „*Distribuirea diferențiată a autorității* (ce urmează distribuirii puterii n.n.) *devine invariabil un factor determinant al conflictelor sociale sistemice.*” Autoritatea, susține teoreticianul, este un criteriu de formare a clasei, este legată de pozițiile sociale și nu de indivizi. Subordonarea și supraordonarea sunt produse de așteptare specificate de societate iar în cazul în care aceste roluri nu sunt respectate sunt impuse sancțiuni. Societatea este împărțită în clasa deținătoare a puterii, care comandă, și clasa care se supune celor care dețin puterea. Dominația și servitutea apar ca rezultat al acestui raport. Conflictul social trebuie să se refere la situații de luptă a intereselor între cei deținători ai puterii sau ai autorității și cei fără putere și dominație. Conflictul este la *Dahrendorf* o sursă generatoare inevitabil de schimbare socială și în același timp o cale de dezvoltare. Teoria conflictelor are multe din abordările problematice ale *funcționalismului structural* fiind legată de această teorie prin ideile sale despre sisteme, funcții și roluri. În general, teoria are puține asemănări cu marxismul. În plus, teoria conflictului are nevoie doar de o perspectivă macrosociologică. Sensul schimbării comportă o anumită orientare în favoarea și în interesul celor puternici. Conflictul cere schimbarea. Se poate vorbi de un conflict specific unei noi forme de exploatare de tip modern care asigură mult mai bine supremația puterii globale.

The Power Elite (Puterea Elitei) este o carte scrisă de sociologul *C. Wright Mills*, în cuprinsul căreia acesta atrage atenția asupra intereselor comune ale liderilor militari, corporatiști și politici și sugerează că cetățeanul obișnuit este un subiect social relativ lipsit de putere, dominat, supus și manipulat de către aceste entități. Membrii elitei globaliste a puterii dezvoltă conștiința de clasă dominantă și o comunitate de interese oligarhice în contradicție cu restul societății și a lumii. Autorul descrie mijloacele de putere contemporane ca ierarhii de stat controlate militar și financiar de marile societăți corporatiste. Supremația financiară dispune de corpul militar care, chiar dacă reprezintă o putere, rămâne o anexă a marilor corporații internaționale. Conflictul militar și războiul armat și economic reprezintă în prezent cea mai mare sursă profitabilă de afaceri. Sistemul bancar internațional împrumută necesarul de lichidități celor care investesc în războaie și urmăresc realizarea profitului. Viața socială devine o sursă pasivă supusă unei severe dominații fiind determinată și ghidată de noile elite ale puterii. Mills critică teoria echilibrului, care constituie o bază teoretică importantă a ideologiei americane contemporane, în ceea ce privește economia și rolul statului. Conform teoriei echilibrului, puterea de stat și economia sunt ținute în echilibru de interese concurente. Mills identifică o serie întreagă de inadvertențe ale acestei teorii. Echilibrul de putere ar trebui să implice egalitatea de putere, un fapt social inexistent. Echilibrul de putere al unei clase elitiste înseamnă pentru celelalte un dezechilibru de putere. Miezul interior al elitei puterii este format din vârfurile clasei elitiste care se împarte în cel puțin două părți/partide și care se succed la putere inversându-și între ele rolurile de factori de decizie și treptele decizionale în același sistem de putere ierarhic. În acest fel se menține structura de putere a elitei dominante. Odată cu extinderea, diversificarea și modernizarea mijloacelor de persuasiune cunoscute sub numele de "*înșelăciune în masă*", opinia publică a devenit ținta unor eforturi intense de monitorizare, manipulare, influențare și intimidare.

Pentru *Max Weber*, statul și economia, deopotrivă, creează condițiile favorabile pentru conflict. Un loc central în sistemul sociologic al lui Weber îl ocupă conceptele de *legitimare* și *legitimitate*. Potrivit acestuia, toate sistemele de opresiune trebuie să fie legitime în scopul de a funcționa. În termeni weberieni, *statul* este cel care exercită un monopol asupra utilizării legitime a forței în interiorul unui teritoriu geografic specific. Statele naționale sunt organizate în jurul utilizării *legitime* a puterii. Puterea poate fi înțeleasă în termeni de legitimitate. Dacă *puterea* este definită ca fiind capacitatea de a determina pe oameni să facă ceea ce se vrea și le este impus de cei puternici, atunci *legitimitatea* este definită în funcție de dorința oamenilor de a face, aparent, ce vor, deși, ceea ce fac le este impus. Există o idee îndusă mulțimilor că puterea îi reprezintă și le slujește interesele. Între legitimitate și servitutea voluntară se naște un raport direct de interdependență. Legitimitatea asigură voluntarismul servituții iar servitutea voluntară asigură și conservă legitimitatea, în fapt *status quo*-ul în exercitarea puterii. Pentru ca orice sistem de dominație să fie viabil, condiția principală este ca oamenii să creadă în el și în cei care se găsesc la putere. Dacă oamenii nu cred în autoritatea de stat, ei vor fi obligați să creadă prin folosirea puterii constrângătoare. Utilizarea puterii coercitive presupune un nivel ridicat de mecanisme de control social, cum ar fi *monitorizarea și forța*, pentru a putea urmări dacă oamenii se conformează normelor și reglementărilor iar dacă nu se supun de bună voie, să fie forțați să o facă. Pentru a menține un sistem de dominație care nu se bazează pe legitimitate este nevoie de eforturi și costuri foarte mari, tehnologie modernă, forțe și mijloace de acțiune. Societatea poate răspunde pe moment din teamă, ca reacție la teroare, dar, pe termen lung, utilizarea mijloacelor de coerciție duce la un rezultat contrar obiectivului dorit și se încheie printr-o atitudine de refuz a supunerii, nesupunere civică și revoltă. Servitutea voluntară poate fi, în acest sens, o cheie de aur a sistemului de putere, de preservare a structurilor de putere în stat.

În 1974, sociologul american *Randall Collins* a publicat lucrarea intitulată „*Conflict Sociology*” (Sociologia conflictului). Scopul cărții a fost de a reuni toate propunerile formale și ipotezele pe care sociologia le-a acumulat despre conflictul social. Rezultatul final este un studiu care conține sute și sute de astfel de declarații. Această carte reprezintă cel mai sistematic efort întreprins vreodată pentru a explica științific teoria conflictelor. Autorul insistă asupra a patru puncte principale în sociologia conflictului:

„1. *Distribuția inegală a resurselor limitate produce un potențial conflict între cei care dețin puterea și cei care nu o pot controla;*

Liniile de bază ale celor trei tipuri de resurse limitate sunt date de Weber:

- *resurse economice*, care pot fi înțelese, în sens larg, ca toate condițiile materiale;
- *resurse de putere*, care sunt cel mai bine înțelese ca poziții sociale în cadrul rețelelor de organizare a controlului său;
- *statutul sau resurse culturale*, pe care Collins le înțelege ca fiind controlul asupra ritualurilor care produc solidaritate și simboluri de grup.

2. *Potențialele conflicte devin conflicte reale în măsura în care grupurile opuse se mobilizează.* Există cel puțin două domenii principale de mobilizare: în primul rând cea *emoțională*, *morală* și *mobilizarea simbolică*. Primul ingredient ține de ritualurile colective. Acesta este unul dintre principalele contribuții ale lui Collins la teoria conflictului. Grupurile nu au nevoie doar de bunuri materiale pentru a duce o luptă, ci și de anumite stări emoționale și simbolice.

Émile Durkheim apreciază cu rafinament că atunci când « *vom deveni capabili de sentimente, comportamentul de care suntem incapabili va fi posibil când vom pleca de la resursele noastre individuale* ». [3]

3. *Generează conflicte ulterioare conflictului.* În scopul de a activa un potențial conflict, părțile trebuie să aibă un sentiment de corectitudine morală. Ca rezultat, conflictele extrem mobilizate tind să aibă părți care se angajează în „*schimbul ritual de atrocități*». Acest lucru este, după cum spune Collins, negativ față de solidaritatea socială.

4. *Conflictele se diferențiază în funcție de resursele pentru mobilizare ce sunt utilizate.* Așa cum există două părți principale de mobilizare a conflictului, există două fronturi în cazul în care demobilizarea are loc. Pentru conflicte intense, pe termen scurt, resursele emoționale tind să fie importante, dar pe termen lung resursele materiale sunt factorii cheie.” [4]

Generarea unei noi teorii, care să ducă la o schimbare de paradigmă, ni se pare o pretenție mult prea mare. Comunitatea științifică, care trebuie să ducă la generarea unei noi teorii, obligă la concepte sensibile care să ducă la o schimbare de paradigmă, ceea ce presupune un efort conjugat al unei părți importante a comunității științifice în domeniu. Putem totuși, să contribuim la stimularea inițiativei unor cercetători consacrați care vor găsi aici, cu siguranță, elemente de noutate, care să le permită demararea și aprofundarea unui studiu de cercetare științifică laborios bazat pe experiență și de notorietate privind dominația, relațiile conflictuale și servitutea voluntară.

I.3. Trăsăturile perspectivei conflictualiste

Motivul principal al conflictului invocat de teoreticienii conflictului ar fi existența permanentă a unei competiții pentru resurse insuficiente, limitate. O astfel de justificare ni se pare, dacă nu bizară, cel puțin hazardantă și nedocumentată, aceștia uitând sau neluând în seamă că planeta deține suficiente resurse pentru a hrăni o populație dublă sau mai mare. Intervine însă, elementul determinant al conflictului care este egoismul și lăcomia. Cei care acumulează mijloace de subzistență peste necesarul firesc preferă să le arunce sau să le distrugă decât să dea surplusul lor celor lipsiți și înfometați. Există, în acest fel, permanent o mentalitate de clasă a celor care beneficiază de bunuri și resurse, care determină stratificarea societății în bogați și săraci. Pentru clasa avută această stare severă de discrepanță reprezintă însăși motorul societății de care ține dezvoltarea de ansamblu. Fără săraci nu pot exista bogații și invers. Sloganul revoluționar al egalității, fraternității și libertății nu reprezintă decât o chemare josnică prin care sunt mobilizate masele pentru schimbarea societății în folosul celor care devin noii îmbogățiți. O concepție despre o societate a bunăstării generale, nimic mai fals. O societate egalitară nu este decât o utopie, un concept pueril și de realizat. Resursele la care se fac trimiteri că ar fi limitate, sunt cu adevărat banii și puterea ca mijloace sigure de dominație. Banii dau puterea iar puterea distribuie în mod inegal și imoral banii. Insuficiența resurselor este o politică de stat a puterii. Direcționarea câștigului către anumite grupuri de interese și putere înseamnă în mod direct o pierdere pentru celelalte grupuri sociale, majoritare numeric, care sunt defavorizate. Sursa conflictului este, după opinia noastră, nu insuficiența resurselor ci politica de repartizare injustă a câștigului de către gruparea care deține puterea de stat. Lupta dintre grupurile sociale apare din nevoia reducerii nivelului avuției sociale concentrate în mâna unui grup restrâns al puterii și favorizat de putere. Interesul acestora din urmă este să mențină această stare cu orice preț chiar încălcând normele de ei edictate sau făcând apel la violență sau represiune. Lupta se dă între cei

care urmăresc schimbarea și cei care doresc menținerea *status quo*-ului. Teoreticienii conflictului consideră că dacă un grup câștigă, în mod inevitabil, pentru un alt grup există o potențială pierdere de bogăție și putere. Cei care dețin disproporționat cei mai mulți bani și putere vor folosi puterea pentru susținerea poziției lor privilegiate în așa fel încât să formeze sau să reformeze societatea în propriul lor avantaj. Astfel, societatea va fi caracterizată de normele juridice, morale și de conduită, care vor avantaja grupul sau grupurile dominante din acea societate. Nu există o singură moralitate ci există moralități atât de diferit și intens invocate. Dacă susținătorii teoriei funcționaliste sunt de părere că aceste inegalități sunt însăși sursa funcționării societății, conflictualistii se întreabă: „dacă această inegalitate este funcțională, atunci pentru cine?” Aceste aranjamente, de care am făcut aici vorbire, pot fi funcționale dar nu pentru întreaga societate. Bogății controlează în mod direct legile și pot fi suprareprezențați în parlamente și guverne. Există totdeauna, sub o formă sau alta, chiar îmbrăcând forma așa zis democratică, posibilitatea ca un grup dominant să folosească avuția socială în avantajul său direct, să folosească banii publici și puterea, chiar forța, pentru a manipula societatea după propriile interese. Cu toate că nu face parte din curentul conflictualist, filosoful american, profesor de filosofie politică la Harvard, Statele Unite, *John Rawls*, lansează „o teorie a dreptății” văzută în concepția sa drept o „dreptate ca echitate”. Pentru acesta, inegalitățile sociale și economice sunt justificate dacă:

- posturile și pozițiile sunt deschise tuturor, în condițiile unei egalități corecte a oportunităților;

- sunt spre cel mai mare beneficiu al celor mai puțin avantajați membrii ai societății.

„ Trebuie spus că John Rawls se situează pe poziția acelor gânditori care definesc dreptatea ca *imparțialitate*, «în sensul că ceea ce e drept, decurge nu din considerarea punctului de vedere al unei sau altei persoane implicate, ci din formularea unei baze asupra căreia se poate cădea de acord odată ce se vor lua în considerare toate punctele de vedere ».” [5]

Liberalismul, considerat de conflictualisti o ideologie a inechității sociale, lansează în perioada postbelică o ramură doctrinară intitulată sugestiv „*liberalismul principial*”. Unul dintre reprezentanții săi, profesor de drept și filozofie la Universitatea din New York, a fost *Ronald Dworkin*. În lucrarea sa „*Taking Rights Seriously*” „formulează un punct de vedere (original) în problema de interpretare a legislației” reușind să interpreteze această problemă prin prisma „unui liberalism înnoit în următoarele direcții: Dworkin nu ezită să apere ideea după care drepturile sunt ale individului, chiar dacă ele sunt legate de instituții competente și chiar dacă ele sunt legate de scopul atingerii bunăstării generale și de experiența morală a unei comunități; o soluție viabilă în probleme legislative nu se poate atinge decât dacă, indivizii sunt luați drept purtători ai drepturilor, drepturile individuale fiind *tronfi* aflați în mâna indivizilor.” [6]

I.4. Conflictul, falsa conștiință și servitutea voluntară

Valorile ideologice ale grupurilor aflate în conflict vor fi totdeauna diferite și opuse. Grupul cel mai puternic, cel care va deține forțe și mijloace superioare, va fi dominant și va folosi puterea pentru a impune întregii societăți propria ideologie care susține ordinea dorită de putere. Grupurile dominate sunt obligate să accepte această ideologie și să creadă în suportul propagandistic al puterii, chiar dacă nu este în interesul lor să o facă. Conflictualistii, începând de la *Karl Marx*, o numesc *falsă conștiință*. Tendința inerentă a societății este spre conflict și nu spre consens. În timp, grupurile dominate își vor fundamenta propria ideologie pe interesele de

clasă ale acestora. În cele din urmă, grupurile dominate ajung să înțeleagă că interesele lor sunt contradictorii cu cele ale grupului dominant. Conflictul nu presupune în mod obligatoriu violența. Conflictul neviolent este aproape permanent și caracterizează societățile în care puterea apelează la mijloace de persuasiune și coerciție moderate. Conflictul violent apare ca urmare a unei stări de nesupunere și insuportabilitate din partea celor dominați și ca rezultat al acutizării crizei sociale generate de factori politici sau economici. Se poate vorbi de o instituționalizare a conflictului, cu o dinamică ascendentă și rareori ușor descendentă. Este relevant faptul că numai grupurile dominante dezvoltă instituții ale conflictului cu scopul soluționării acestuia în favoarea propriilor interese. Grupurile dominate folosesc stimularea conflictului drept un mijloc de acțiune și de luptă dar nu vor înclina balanța niciodată în favoarea lor. Ei vor fi manipulați și revoluțiile vor fi deviate de la țelul propus și furate. Escaladarea conflictului duce inevitabil la depășirea cadrului instituțional și la violență. Teoreticienii orientării conflictualiste văd conflictul inevitabil și necesar din perspectiva schimbării sociale. Conflictul este un remediu pentru eliminarea aranjamentelor politice din structura puterii care instituie cu putere de lege drenajul banilor, bunurilor și valorilor către grupul dominant. Sursa schimbării sociale este văzută diferit de către funcționaliști și conflictualiști. Primii văd schimbarea ca venind din afara societății iar ceilalți din interiorul societății. Grupurile cu interese diferite se angajează în conflict iar rezultatul escaladării acestuia poate determina schimbarea. În acest proces al acțiunii sociale și politice, un rol esențial îl are determinantul social care este servitutea voluntară. *Servitutea voluntară* este o stare de acceptare a dominației puterii atunci când aceasta din urmă se manifestă în anumite limite acceptabile pentru grupurile dominate. Când dominația este intensă și devine excesivă, puterea tinde să îngrădească drepturile și libertățile cetățenești, recunoscute sau câștigate, atunci servitutea voluntară își pierde din consistență și în cele din urmă dispare. Lipsa acesteia determină puterea să impună o servitute forțată prin aplicarea mijloacelor de constrângere. O societate nesupusă este o societate neguvernabilă iar acest punct al nesupunerii civice și al violențelor este preambulul schimbării sociale. Dacă funcționaliștii au o tendință conservatoare, conflictualiștii sunt mai degrabă radicali, accentuând numai și numai pe o singură soluție de rezolvare a problemelor sociale divergente, cea a schimbării. Conservatorii susțin că ordinea și stabilitatea pot fi menținute pe când radicalii exclud această posibilitate. Pentru conflictualiști, procesul socializării servește interesele grupului dominant din societate fie prin sprijinirea practicilor și ideologiei dominante, fie prin dirijare socială. Ierarhia, conformismul și supunerea, sub forma servituții voluntare, sunt elemente care conservă valorile și regulile sociale existente la un moment dat în societate. Această practică, tactică și strategie a puterii, asigură *status-quo-ul*, inhibă schimbarea socială și se manifestă în avantajul unui grup care este privilegiat în societate. O atare acțiune politică a puterii ia forma dirijismului social. Altfel spus, indivizii grupurilor sociale dominate devin obiect al acțiunii propagandistice și conștiința acestora suferă modificări radicale menite să determine un anumit comportament de supuși ai grupului de putere dominant. În societate, fie ea și democratică, ierarhia favorizează apariția liderilor care vor lua deciziile importante în favoarea puterii și consolidării acesteia. Acțiunile considerate deviante, în sensul tendinței de nesupunere la normele și regulile existente, sunt dezaprobatate iar cei care le promovează sunt izolați sau chiar condamnați, fiind considerați dușmani ai societății sau poporului.

Teoria servituții voluntare se situează între aceste două orientări sociologice. Ea este una moderată dar nu exclude schimbarea atunci când puterea nu înțelege să folosească mijloacele

dialogului social și ale concilierii pașnice pentru a-și menține supremația în conducerea statului și a societății. Noi luăm în calcul nivelul de suportabilitate al dominației. Atâta timp cât acesta se menține în limite acceptabile pentru grupurile dominate, schimbarea nu este necesară și nu intervine ca o necesitate socială vitală. Când este atins pragul insuportabilității, servitutea voluntară dispare și este declanșată revolta. Teoria servituții voluntare dă o orientare reală și valabilă compatibilității celor două teorii consacrate. Servitutea voluntară este un barometru situat între conflict și consens social. În condiții diferite, date de cadrul social direcționat de putere, conflictul sau consensul pot fi predominante pe rând și pot determina o anumită voință și acțiune socială diferită. Cheia echilibrului social dată de teoria servituții voluntare este menținerea dominației între anumite limite operaționale benefice și dezirabile întregii societăți. Această teorie oferă o soluție prevalenței stabilității sociale și a echilibrului dacă se renunță la mijloacele coercitive în exces și la represiune, ca forme de violență extremă folosite pentru menținerea puterii. Conflictul violent în exercitarea puterii de stat reprezintă un element critic dar posibil de ocolit în viața societății. „Orice societate se caracterizează printr-un set de norme și valori care contribuie la stabilirea unor relații relative de echilibru și care sunt cuprinse în noțiunea generică de «*ordine socială*». Ordinea socială nu are un caracter definitiv, deoarece pot să apară conflicte de valori noi sau să fie pusă la îndoială legitimitatea anumitor norme și reguli cât și a grupului de putere care le promovează. Acest fapt este întâlnit în perioadele caracterizate de mișcări sociale, de trecere de la un sistem social-politic la altul.” [7]

II. Teoria voluntarismului sociologic în ecuația de putere dominație și servitute voluntară

II.1. Voința socială și servitutea ca manifestare voluntară

Teoria voluntarismului sociologic prezintă societatea ca fiind întemeiată pe baza voinței, considerând acest fenomen psihic drept elementul determinant și dominant al ei. Rațiunea și sentimentul, cum este cel de ură sau invidie, pot izola pe oameni, voința însă îi adună când au un scop comun, îi unește și îi ține grupați laolaltă. Voința omenească are anumite caractere ale ei, prin care se poate explica întregul ei mecanism. Voința și acțiunea omenească sunt dominate nu de procesul de cauzalitate universală ci de un anumit *scop*, având un caracter teleologic.

În viața omului apare mai întâi reprezentarea anticipată a unui lucru pe care voința trebuie să-l realizeze. Unde nu există un scop de realizat, nu există acțiune. Acțiunile omenești trebuie cercetate și înțelese în mod teleologic, cu ajutorul ideii de finalitate.

Ludwig Gumplowicz, unul dintre fondatorii școlii sociologice europene, vede voința socială numai ca o întindere a unei voințe individuale asupra altor voințe și susține că nu poate fi vorba de o voință generală sau comună a unui popor, căci nu există decât voințe individuale egoiste.

Sociologul austriac *Gustav Ratzenhofer*, considerând procesul social ca un raport de forțe între voințe individuale, deosebește un gen de *voințe active* sau *agresive* și altul de *voințe pasive* sau *defensive*. Exercițarea puterii politice într-un stat, ca și dominația, nu pot fi decât rezultate ale voinței active. Servitutea voluntară, în schimb, este rezultatul voinței defensive, neagresive și pasive a individului sau grupului de indivizi. O minoritate de oameni cu voință puternică supune pe ceilalți care sunt slabi și cu o voință pasivă. Statul se constituie dintr-o grupare politică deținătoare a unei voințe active, chiar agresive, care își direcționează voința în scopul obținerii puterii și menținerii ei cu orice preț, chiar prin folosirea metodelor și mijloacelor de constrângere

aplicate de instituțiile specializate ale puterii de stat. În felul acesta, deținătorul puterii, oricare ar fi el, impune voința sa celorlalți, formulând interesul său ca interes al colectivității printr-o așa-numită voință socială. Voința socială nu se poate identifica cu cea individuală ci, cel mult, s-ar putea considera uneori ca un compromis al voințelor individuale în raport cu valoarea forței lor.

J. J. Rousseau face deosebirea între *voința generală* și *voința tuturor*. Aceasta din urmă este o sumă, o adunare de voințe individuale, un fel de consens aplicabil în grupurile mici. Voința generală este mult mai mult, pentru că ea se impune tuturor. Această voință stăpânește pe indivizi, fiind baza oricărei societăți organizate contractual și a statului. Ea rămâne constantă și deasupra indivizilor. În voința socială nu stă pe primul plan concordanța voințelor tuturor indivizilor ci ea este voința unui tot colectiv. Așadar, voința socială nu este o sumă numerică a voințelor individuale și nici un rezultat al relațiilor acestor voințe. Statul este o organizație politică în care un număr restrâns de conducători hotărăște iar hotărârile lor sunt valabile pentru toți cetățenii care li se supun. Voința lor, care prin faptul că ei dețin puterea s-ar putea identifica cu voința socială, trebuie să fie acceptată de cetățeni pentru a fi valabilă căci, dacă aceștia nu-și dau asentimentul, se produc tulburări care ajung chiar la revoluție. Reprezentantii voinței sociale nu-și pot impune propria lor voință individuală prin teama de pedeapsă pe care o pot iniția și menține. Voința socială există, ca atare, ca o realitate care își are baza și în voințele individuale dar care există și mai presus de fiecare în parte, fiind o rezultată totală. Prin determinanții săi, voința socială este elementul esențial al conștiinței sociale, prin care se formează și trăiește societatea. Voința socială bine articulată și motivată poate fi orientată benefic spre progres.

Ferdinand Tonnies, cel mai important reprezentant al voluntarismului social, deosebește două feluri distincte de voință și anume: *voința speciei* (*Wesenswill*), o voință naturală în care este cuprinsă toată ființa omului, cu gândirea și afectivitatea sa, și *voința personală* (*Kurwille*), de natură reflexivă, conștientă, produsă de gândire. *Voința speciei* umane stabilește o unitate absolută a instinctelor, sentimentelor și dorințelor individului. Ea este o realitate naturală, existentă în noi, cu care ne naștem și de care nu ne dăm seama. Este „echivalentul psihologic al trupului omenesc sau principiul unității vieții”. Această voință este ceva vegetativ căci, deși devine psihică, ea are totuși o existență latentă care este prezentă și activează în om indiferent de conștiința lui. Este o voință pe care speța o transmite descendenților. Este cazul voinței ca nevoie de libertate, cât și a reversului legat de servitute care se poate manifesta ca supunere voluntară. Prin extensie, se poate vorbi în istorie chiar de popoare care nu pot trăi decât libere, de popoare care au dezvoltat mesianic atributul de stăpânitori ca și de popoare care au cultivat umilința și supunerea, chiar robia, ca mijloc de existență. *Voința personală*, distinctiv, are caracteristici cu totul diferite față de cea dintâi, căci aceasta este o voință conștientă de sine, produsă de gândire și variabilă după indivizi, care sunt călăuziți în toate acțiunile lor de scopuri și interese. Aici, găsim utilitatea proprie, egoismul, orgoliul, etc. Este felul prin care individul se poate emancipa. Dominația, în funcție de manifestare poate îmbrăca ambele forme de manifestare. Primul fel de voință este esențial și necesar pentru ceea ce Tonnies numește *comunitate* (*Gemeinschaft*), cel de-al doilea creează *societatea propriu-zisă* (*Gesellschaft*). Din acest punct de vedere, comunitatea este o unitate de viață în care legătura oamenilor se exprimă prin obiceiuri și amintiri comune pe care nu individul le-au stabilit ci tradiția le-a conservat și le-a impus cu literă de lege nescrisă pentru toți membrii grupului comunitar. Societatea propriu-zisă se bazează, din contră, pe hotărâri voite, norme scrise, pe interese conștiente și idei gândite. În acest caz, individul vrea el singur să se găsească împreună cu aceia cu care, în mod intenționat, urmăresc

același scop comun. Toate formele de societate au ca element esențial, constitutiv, *voința*, fie că ea se prezintă sub aspectul conștient al interesului, fie că apare în forma constrângătoare de voință a poporului, civilizației sau rasei. Societatea există numai acolo și atunci când există acțiune și scop. „Voința socială este la fel de reală ca și cea individuală, pornește de la cea individuală, pe care întotdeauna o depășește. Ea nu este o formă de mister și nu este o entitate metafizică. Societatea este o comunitate spirituală în care indivizii se unesc conștient în vederea realizării unor scopuri comune, este o organizare a vieții umane pentru toți și prin toți. De aceea, ea exercită *constrângere* asupra indivizilor care o compun.” [8]

REFERENCES

- [1] Mircea, Agabrian, *General Sociology*, Institute European, Iasi, 2003, pp.18-20
- [2] Ralf, Dahrendorf, *The Modern Social Conflict*, Humanitas Publishing House, Bucharest, 1996, p. 5
- [3] Émile, Durkheim, *Les formes élémentaires de la vie religieuse* (The Elementary Forms of Religious Life), KE Fields, Trans., Free Press, New York, 1912/1995, p. 212
- [4] Randall, Collins, *Conflict Sociology*, New York: Academic Press, 1974, pp. 56-61
- [5] Adrian, Gorun, *The Political Thinking and The Idea of Freedom - Fundamental Landmarks* – Bibliotheca Publishing House, Targoviste, 2006, p. 88 (Apud Adrian, Miroiu, *Theories of justice*, Alternative Publishing House, Bucharest, 1996, p. 21)
- [6] Adrian, Gorun, *The Political Thinking and The Idea of Freedom - Fundamental Landmarks* – Bibliotheca Publishing House, Targoviste, 2006, p. 92 (Apud Ronald, Dworkin, *Taking Rights Seriously*, Harvard University Press, 1977, p.11)
- [7] Sorin, M. Radulescu, *Homo sociologicus, Rationality and irrationality in human action* Șansa SRL Publishing House , Bucharest, 1994, p. 24
- [8] Andrei, Petre, *General Sociology*, Polirom, Bucharest, 1999, pp. 256-259

ILLEGALITY OF THE REPRESSIONS DURING THE REVOLUTION OF DECEMBER 1989

Flavius-Cristian MĂRCĂU

Researcher Assist., „Constantin Brancusi” University of Targu-Jiu

Ph.D. Student, „Babes-Bolyai” University of Cluj-Napoca

flaviusmarcau@yahoo.com

ABSTRACT:

IN ORDER TO PRESENT REAL EVENTS THAT LED TO WHAT HAPPENED IN DECEMBER 1989 IN ROMANIA MUST HAVE IN MIND THAT OUR COUNTRY WHICH WAS LAST TO GIVE UP COMMUNISM. WE COULD NOT ESCAPE THE CHANGE SO THAT THE END OF '89 THE ANTITOTALITARIAN MOVEMENT MADE HIS PRESENCE FELT ON THE STREETS OF ROMANIA. CEAUȘESCU'S REMOVAL COULD NOT BE STOPPED OR POSTPONED BE PEACEFUL BUT IF HE HAD UNDERSTOOD THAT STUBBORNNESS WILL HELP HIM MAINTAIN ITS TOTALITARIAN¹ LEADER. THE ARTICLE ACTUALLY TRIED TO PRESENT, LEGALLY, ILLEGAL ORDERS THAT WERE GIVEN DURING THE DEMONSTRATION. WE DRAW YOUR ATTENTION TO THE ILLEGALITY, AS REQUIRED BY LAW AT THAT TIME, AND PRESENT WAYS TO BE OPERATED. FACT THAT THE POPULATION OF ROMANIA DECIDED THAT NICOLAE CEAUSESCU LEAD THE COUNTRY IN AN ABUSIVE AND DANGEROUS WAY NOT ENTITLED THE LATTER TO ACT AS IT DID.

KEYWORDS: COMMUNISM, VASILE MILEA, STATE OF EMERGENCY, ILLEGALITY, CEAUSESCU

Demersul nostru științifică are în vedere prezentarea, uzitând atât de Constituția Republicii Socialiste România din 1965 cât și de raportul rechizitoriu întocmit de magistratul Dan Voinea, încălcărilor legislației prin decretarea stării de necesitate și aprobarea ordinului de luptă. Ne vom axa pe aceste încălcări flagrante ale legislației atunci când vom aduce în discuție trei puncte importante: inviolabilitatea persoanei, posibilitatea și interdicțiile organelor de abilitare de a utiliza armamentul de foc și dispozițiile prevăzute de Constituția în vigoare la acea dată ce fac referire la apărarea națională.

1. INVIOLABILITATEA PERSOANEI

* This article is found in a similar form in proceedings „Lege Sapere Aude!”, Second Edition, Student International Scientific Conference, publisher Academica Brâncuși, 2010, pag. 214 – 221

¹ Marcau Flavius-Cristian, *The Revolution of December 1989*, Academica Brancusi, Targu-Jiu, 2011, p. 7

În ceea ce privește *inviolabilitatea persoanei*, Constituția Republicii Socialiste România, consfințează foarte clar *inviolabilitatea persoanei*: *“cetățenilor RSR le este garantată inviolabilitatea persoanei. Nicio persoană nu poate fi reținută sau arestată dacă împotriva ei nu există probe sau indicii temeinice că a săvârșit o faptă prevăzută și pedepsită de lege. Organele de cercetare pot dispune reținerea unei persoane pe o durată de cel mult 24 de ore. Nimeni nu poate fi arestat decât pe baza unui mandat de arestare emis de tribunal sau de procuror. Dreptul de apărare este garantat în tot cursul procesului”*².

Această prevedere a articolul 31 din Constituția RSR crea dreptul cetățeanului de a i se proba vinovăția sau nevinovăția în cadrul unui proces, iar procedurile judiciare în asemenea cazuri erau reglementate atât prin Codul de procedură penală, cât și prin proceduri special, care, dacă erau respectate, garantau înfăptuirea corectă a actului de justiție.³

2. POSIBILITATEA ȘI INTERDICȚIILE ORGANELOR ABILITATE SĂ UTILIZEZE ARMAMENTUL DE FOC

În timpul evenimentelor din decembrie 1989, organele de miliție, securitate și armată au făcut uz de armamentul din dotare în altercațiile cu manifestanții. Potrivit legilor aflate în vigoare la data respectivă se putea face uz de foc doar în cazul protejării ordinii de drept și a valorilor sociale și numai în situațiile strict reglementate prin dispozițiile Decretului nr. 367/1971, privind regimul armelor, munițiilor și materiilor explosive⁴.

Art. 36 stipulează clar că” *persoanele care sunt dotate cu arme de foc, pot face uz de armă, pentru îndeplinirea sarcinilor de serviciu sau a misiunilor militare, numai dacă este absolut necesar și dacă folosirea altor mijloace de împiedicare sau constrângere nu este posibilă, în următoarele condiții:*

a) *Împotriva acelor care atacă prin surprindere pe cei aflați în serviciul de gardă, escortă, pază sau securitate, precum și împotriva celor care, prin actul săvârșit prin surprindere, pun în pericol grav obiectivul păzit;*

b) *Împotriva persoanelor care pătrund sau ies, în mod ilegal în sau din perimetrele sau zonele păzite, stabilite în consemn;*

c) *Pentru imobilizarea sau reținerea infractorilor care ripostează sau încearcă să riposteze cu arme sau cu orice alte obiecte care pot pune în pericol viața ori integritatea corporală;*

d) *Pentru a împiedica fuga de sub escortă sau evadarea celor aflați în stare legală de reținere sau deținere;*

e) *Pentru imobilizarea infractorilor care, după comiterea unor infracțiuni grave, încearcă să fugă, iar rămânerea lor în stare de libertate ar crea un pericol deosebit de grav.”*⁵

Art. 37 prevede că în cazurile prevăzute la art. 36 lit. b), d) și e) se va face uz de armă numai după ce s-a făcut somație legală care se face prin cuvântul “*stai*”. În cazul în care cel somat nu răspunde primului avertisment atunci se somează din nou, folosindu-se cuvintele “*stai*

² Constituția Republicii Socialiste România din 1965, art. 31

³ Parchetul de pe lângă Curtea Supremă de Justiție, secția Parchetelor Militare, dosar Nr. 55/P/1993, rechizitoriu întocmit de generalul de brigadă magistrat Dan Voinea, p. 165

⁴ *ibidem*

⁵ Art. 36, Decretul nr. 367/1971

că trag”, urmând a fi fost cu foc de avertisment în plan vertical. Numai după ce acești pași au fost întreprinși, iar cel somat nu răspunde avertismentelor, se poate face uz de foc împotriva acestuia. Nu s-au ținut cont de aceste prevederi, iar majoritatea victimelor au fost posibile doar datorită lipsei de pregătire a militarilor aflați în termen. Au fost constituite dispoziție care au fost atacate de manifestați, iar militari au omis să someze, deschizând direct focul. Avem în vedere episodul din fața Catedralei din Timișoara unde a fost deschis focul asupra manifestațiilor⁶.

3. DISPOZIȚII CONSTITUȚIONALE REFERITOARE LA APĂRAREA NAȚIONALĂ

Armata a intrat în alarmă de luptă pe data de 17 decembrie, începând cu ora 13:30. Ordinul a fost emis de Vasile Milea și nu reprezintă altceva decât un abuz al acestuia având în vedere că starea de necesitate nu era proclamată. Această acțiune poate fi catalogată ca reprezentând primul ordin grav dat la Timișoara și în același timp primul mare abuz, deoarece atât ordinul dat de Ceaușescu, cât și ordinul transmis de generalul Milea se situa în afara legii datorită faptului că nu a fost dat indicativul de luptă petru alarma parțială de luptă, iar *Starea de Necesitate* nu fusese decretată conform legii. Proclamarea reprezintă doar aspectul formal al instituirii stării de necesitate. Înainte de a proclama trebuie să existe un act de decizie. Prin urmare, pentru ca președintele să proclame starea de necesitate trebuia să folosească una din cele două căi: 1) Calea normală: convocă Consiliul Apărării, propunea și examina textul declarării stării de necesitate și îl înainta Consiliului de Stat. Acesta, având în vedere că MAN era între sesiuni, proclama starea de necesitate potrivit legii; 2) Calea de urgență: potrivit prevederilor art. 75, alin. 14 din Constituție, președintele proclamă starea de necesitate, dar numai după ce există actul juridic, adică un decret prezidențial⁷. Ceaușescu nu a respectat niciuna din aceste căi. Experții consiliului Legislativ și al Curții Constituționale au confirmat calitatea neconstituțională și ilegală a ordinelor date de N. Ceaușescu în perioada 17-20 decembrie 1989⁸. De asemenea, conform articolului 28⁹ din constituția RSR civilii aveau dreptul legal de a demonstra. De asemenea ordinul de luptă era considerat ilegal datorită faptului că Starea de Necesitate nu era proclamată la acea oră. Ordinul ilegal emis de Vasile Milea de a se trage în demonstranți a fost transmis de generalul Eftimescu, locțiitorul Șefului Marelui Stat Major, ce răspundea în mod expres de legalitatea ordinelor referitoare la indicativele de luptă, la indicativele de alarmare, alte indicative și legalitatea proclamării stării de necesitate, etc¹⁰. Prin indicativul *“Radu cel Frumos”* s-a alarmat ilegal întreaga armată romană, iar acesta putea produce efecte numai în cazul declanșării prin surprindere a unui atac armat al unei armate străine. În cazul de față observăm că singura condiție, care permitea emiterea unui asemenea ordin de luptă, lipsea.

Una dintre probleme esențiale gravitează în jurul faptului că cei care se aflau la comanda garnizoanelor și unităților militare, aveau cunoștință despre ilegalitatea ordinului având în vedere

⁶ A se vedea Marcau Flavius-Cristian, *Revoluția din Decembrie 1989*, Academica Brancusi, Targu-Jiu, 2011

⁷ Alex Mihai Stoenescu, *Interviuri despre Revoluție*, pp. 73-74

⁸ *Ibidem*, p. 75; Marcau Flavius-Cristian, *Revoluția din Decembrie 1989*, Academica Brancusi, Targu-Jiu, 2011, pp. 45-46

⁹ Constituției RSR art.28: *“cetățenilor RSR li se garantează libertatea cuvântului, a presei, a întrunirilor, a mitingurilor și a demonstrațiilor”*

¹⁰ Flavius Cristian MĂRCĂU și Mihaela Andreea CIOREI, „Cadru legislativ în decembrie 1989”, în volumul de publicări „Lege Sapere Aude!”, ediția a II-a , sesiune internațională de comunicări științifice studentești, editura Academica Brâncuși, 2010, paginile 214 – 221

că art. 28 din Constituția RSR prevedea foarte clar ca: *“cetățenilor RSR li se garantează libertatea cuvântului, a presei, a întrunirilor, a mitingurilor și a demonstrațiilor”*.

Conform Constituție erau stipulate foarte clar îndatoririle armate: 1) art. 40 stabilea că *“serviciul militar în rândul forțelor armate este obligatoriu și constituie o datorie de onoare a fiecărui cetățean”*, iar art. 41 precizează scopul: *“apărarea patriei este datoria sfântă a fiecărui cetățean al R.S. România”*; 2) În titlul II al Constituției erau enumerate organele supreme ale puterii de stat și atribuțiile funcționale ale fiecăruia dintre acestea: Marea Adunare Națională – unicul organ legiuitor (art. 42); Consiliul de Stat – organ cu activitate permanentă, subordonat M.Ap. N (art. 62); Președintele R.S. România – șef al statului și reprezentant al puterii de stat în relațiile interne și internaționale ale țării (art. 71). Fiecare dintre aceste organe ale puterii supreme de stat avea, printre altele, competent în domeniul apărării naționale. Astfel, printre atribuțiile Mării Adunări Naționale se aflau: 1) Proclamarea, în interesul apărării țării, a ordinii publice sau a securității statului, a Stării de Necesitate, în unele localități sau pe întreg teritoriul țării (art. 43, pct. 21); 2) Declararea mobilizării parțiale sau generale (art. 43, pct. 22); 3) Declararea stării de război: *“starea de război poate fi declarată numai în cazul unei agresiuni armate împotriva R.S. România, sau împotriva unui alt stat față de care R.S. România are obligații de apărare mutual asumate prin tratate internaționale, dacă s-a produs situația pentru care obligația de declarare a stării de război este statornică”* (art. 43, pct. 23). Consiliul de Stat avea ca atribuții să declare, în caz de urgent, mobilizarea generală sau parțială (art. 64, pct. 7); 2) Să declare, în caz de urgență, starea de război (art. 64, pct. 8). Președintele R.S. România era de drept Președinte al Consiliului de Stat (art. 66), Comandant Suprem al Forțelor Armate și Președinte al Consiliului Apărării (art. 74). În îndeplinirea atribuțiilor sale, Președintele emite decrete și decizii. Este de remarcat că, declararea stării de necesitate era atributul obișnuit al M.A.N și în “caz de urgent”, al Președintelui, Consiliul de Stat neavând o asemenea atribuție¹¹.

Menționăm că prin decret prezidențial nu se puteau stabili reglementări primare, iar normele prevăzute de către acesta aveau obligația de a fi conforme cu legea. De la data proclamării stării de necesitate și până la ridicarea acesteia, se aplicau norme juridice speciale adoptate de Marea Adunare națională sau Consiliul de Stat¹². De aici rezultă că, decretul prezidențial nu putea modifica sau complete legea și cu atât mai mult nu putea elabora norme primare. Deci, nu era izvor de drept.¹³

CONCLUZII

În primul rând trebuie înțeles și subliniat că demonstrațiile din decembrie 1989 contra regimului comunist de tip totalitar nu se încadrau, conform legislației în vigoare, în sfera motivelor care permiteau declararea stării de necesitate prin decret prezidențial. Nu există niciun pericol iminent, nici măcar la nivel declarativ, asupra statului venit din partea unor armate străine.

¹¹ Parchetul de pe langa Curtea Suprema de Justitie, sectia Parchetelor Militare, dosar Nr. 55/P/1993, rechizitoriu întocmit de generalul de brigada magistrat Dan Voinea, p. 169; Flavius Cristian MĂRCĂU și Mihaela Andreea CIOREI, „Cadru legislativ în decembrie 1989”, în volumul de publicări „Lege Sapere Aude!”, ediția a II-a, sesiune internațională de comunicări științifice studențești, editura Academica Brâncuși, 2010, paginile 214 – 221

¹² Acest reglementare a fost stabilita prin Decretul nr. 130/1974, art. 21

¹³ Parchetul de pe langa Curtea Suprema de Justitie, sectia Parchetelor Militare, dosar Nr. 55/P/1993, rechizitoriu întocmit de generalul de brigada magistrat Dan Voinea, p. 169

În acel moment legislația nu prevedea permiterea reprimării, iar actul prezidențial, după cum am demonstrat anterior, nu era izvor de drept. Având în vedere acest lucru, înțelegem că o lege nouă nu putea fi creată ci doar aplicată o lege existent (nicio lege nu făcea referire la reprimare) - se permitea doar luarea unor măsuri prin individualizarea faptei și a făptuitorului, în cadrul unor proceduri stricte¹⁴.

BIBLIOGRAFIE

1. CSJ, SPM, Sinteza aspectelor rezultate din anchetele efectuate de Parchetul Militar in perioada 1989
2. Parchetul de pe langa Curtea Suprema de Justitie, secita Parchetelor Militare, dosar Nr. 55/P/1993, rechizoriu intocmit de generalul de brigade magistrate Dan Voinea;
3. Alex Mihai Stoenescu, *Istoria loviturilor de stat in Romania vol.4, partea II*, Bucuresti:Rao, 2005;
4. Eleodor Focseanu, *Istoria constitutională a Romaniei 1859-1991*, Humanitas, Bucuresti, 1998;
5. Marcau Flavius-Cristian, *Revoluția din decembrie 1989*, Academica Brancusi, Targu-Jiu, 2011
6. Mărcău Flavius Cristian, Mihaela Andreea Ciorei, *Cadrul legislativ în decembrie 1989*, în volumul de publicări „Lege Sapere Aude!”, ediția a II-a , sesiune internațională de comunicări științifice studențești, editura Academica Brâncuși, 2010, paginile 214 – 221
7. Muraru Ioan, Ianu Gheorghe – “*Constitutiile Romane*”, Actami, Bucuresti, 2000;
8. Neagoe Stelian – “*Istoria politica a Romaniei*”, Noua Alternativa, Bucuresti, 1996.

¹⁴ *Ibidem* 172

THE LEGISLATION OF THE NORTHERN COUNTRIES REGARDING THE ENVIRONMENT PROTECTION

University assistant PhD Claudiu MANTA
“Constantin Brâncuși” University of Târgu-Jiu

ABSTRACT: THE ARTICLE PRESENTS CONCRETELY THE ENVIRONMENT’S PROTECTION METHODS FROM TWO COUNTRIES (GERMANY AND FINLAND) THAT ARE UNANIMOUSLY RECOGNIZED AS OWNERS OF THE MOST EFFICIENT PREVENTION SYSTEMS AND, ALSO THEIR SANCTION MECHANISMS.

KEY WORDS: ENVIRONMENT, ENVIRONMENT PROTECTION, SANCTION MECHANISMS.

Din punct de vedere istoric, Germania a fost prima țară din Europa (și printre primele state din lume) care a introdus în Codul său penal un capitol distinct intitulat “Delicte contra mediului” (prin reformele din anii 1980 și 1987). În același timp, s-au stabilit o serie de proceduri speciale și organe specializate (mai ales în cadrul Parchetelor) care să investigheze infracțiunile ecologice.

Legislația de protecție a mediului este foarte vastă, fiind structurată pe mai multe direcții de acțiune: legislația privind colectarea deșeurilor, legislația nucleară și de protecție împotriva radiațiilor periculoase, legislația apelor, legislația privind substanțele chimice, legislația privind protecția solului, legislația privind protecția împotriva emisiilor poluante.

Printre principiile de dreptul mediului consacrate de legislația germană se menționează: principiul prevenirii și cel al protecției, principiul poluatorul plătește sau principiul cooperării.¹

Responsabilitatea pentru pagubele produse mediului poate îmbrăca forma răspunderii civile, penale sau contravenționale.

Pornind de la dreptul comun în materie (Codul civil german, (Strafgesetzbuch, StGB), Legea privind responsabilitatea de mediu reglementează răspunderea (în special civilă) pentru producerea unui prejudiciu adus mediului, având în vedere și modalitățile concrete de indemnizare a victimelor. Actul normativ instituie răspunderea strictă a operatorului unei instalații industriale pentru prejudiciile cauzate mediului rezultate din emisiile toxice ale facilităților sale (așa cum sunt definite în anexa legii). Sancțiunile instituite prin acest act

¹ Expunere pe scurt: „Drept administrativ – Drept de contencios administrativ – Drept penal“, seminar desfășurat sub egida Comisiei Europene, București, 24-27 mai 2004

normativ pot merge până la sute de milioane de euro amendă, în cazurile mai grave putând fi aplicată inclusiv pedeapsa închisorii.

O dată cu realizarea primilor pași în această direcție, o mare parte dintre dispozițiile Legii privind răspunderea de mediu au fost preluate de noul Cod al mediului.

Posibilitățile de sancționare prin intermediul dreptului penal a delictelor și crimelor de mediu prevăzute de legislația germană sunt:

- privarea de libertate se poate aplica tuturor faptelor care constituie infracțiuni de mediu conform codului penal. Practica judecătorească ne arată însă că această sancțiune este relativ rar dictată.

- amenda penală reprezintă modalitatea „tipică” de sancționare a infracțiunilor de mediu. Din păcate efectul preventiv este oarecum diminuat.

- confiscarea vizează bunurile rezultate dintr-o infracțiune intenționată sau utilizate la săvârșirea sau pregătirea unei infracțiuni.

Protecția factorilor de mediu se realizează atât prin intermediul unor legi speciale (spre exemplu Actul Federal privind Controlul Emisiilor Poluante - BImSchG - adoptat la data de 26 septembrie 2002 -, Actul Federal privind Apa² - adoptat la 19 august 2002 -) cât și prin dispozițiile Codului Penal (Strafgesetzbuch, StGB).

Actul Federal privind Apa (adoptat la 19 august 2002) precizează categoriile de ape ce sunt supuse protecției (cele de suprafață, apele subterane precum și apele incluse în interiorul granițelor - inclusiv marea teritorială). Totodată, este instituită o obligație generală de a proteja apele, parte a mediului natural, astfel încât utilizarea acestora să servească interesului public (articolul 1a). Actul normativ instituie însă numai răspunderea civilă și cea contravențională în cazul încălcării regulilor impuse.

Răspunderea penală în domeniul protecției apelor este instituită prin articolul 324 Cod Penal. Astfel, orice persoană care, cu intenție și fără a avea o autorizație valabilă, poluează apa sau îi alterează calitatea va fi pedepsită cu închisoare până la 5 ani sau cu amendă. Tentativa se pedepsește. Conduita neglijentă (culpa) face, de asemenea, obiectul de reglementare al legii penale, dar, în acest caz, pedeapsa este mai redusă (închisoare până la trei ani sau amendă).

Codul Penal German (Strafgesetzbuch, StGB), adoptat la 13 noiembrie 1988 și publicat în Gazeta de Drept Federal partea I reprezintă principalul izvor al dreptului penal, fiind împărțit în două părți (generală și specială).

Infracțiunilor de mediu le este rezervat un întreg capitol³ (capitolul 29 intitulat „Crime împotriva mediului”) ce cuprinde un număr de 13 infracțiuni care se referă la: poluarea apei, a aerului și a solului, provocarea de zgomote, vibrații și radiații ne - ionizante, traficul ilegal de deșeuri periculoase, traficul ilegal de substanțe radioactive sau alte substanțe periculoase, infracțiuni referitoare la ariile naturale protejate etc.

Poluarea solului este definită ca fiind “introducerea sau permiterea deversării unor substanțe periculoase în sol, având ca rezultat poluarea acestuia, astfel încât să producă un prejudiciu sănătății umane, animale sau plantelor”, fiind sancționată cu închisoarea de până la 5 ani sau amenda. Tentativa se pedepsește, săvârșirea faptei din culpă fiind de asemenea incriminată penal.

² Acest act normativ urmărește să implementeze directiva 2000/60-EC a Parlamentului European și a Consiliului European

³ Versiunea în limba engleză a Codului Penal German se găsește pe portalul www.bmj.de

Un alt important factor de mediu -aerul- este protejat prin intermediul legii penale. Astfel, articolul 325 Cod Penal (Strafgesetzbuch, StGB), statuează că oricine persoană care, utilizând o instalație, alterează calitatea aerului, prin încălcarea normelor impuse de legea administrativă, cauzând prejudicii sănătății umane, florei sau faunei poate fi pedepsită cu închisoarea de până la 5 ani sau amendă. Normele impuse de legea administrativă sunt, conform articolului 330d Cod Penal, acele obligații care își au izvorul într-o dispoziție a legii, a unei instanțe judecătorești, sau al unui act emis de către o autoritate publică.

În concepția legiuitorului, substanțele dăunătoare sunt acelea care:

- a) produc o vătămare sănătății umane, florei, faunei sau unei proprietăți ce are o valoare importantă (patrimonială sau de altă natură).
- b) poluează sau alterează semnificativ calitatea apei, aerului sau solului (chiar dacă aceste consecințe nu se produc imediat ci într-o perioadă mai mare de timp).

Articolul 325 alineatul 5 Cod penal dispune că prevederile acestei legi nu se vor aplica însă motoarelor de mașini, trenurilor, avioanelor sau ambarcațiunilor navale, pentru aceste categorii de vehicule aplicându-se o serie de prevederi speciale.

Deșeurile periculoase au un regim special în ceea ce privește transportul, depozitarea sau neutralizarea lor, nerespectarea regulilor stricte impuse în acest domeniu putând avea o serie de consecințe grave precum poluarea pentru o perioadă îndelungată (uneori chiar sute de ani) a factorilor de mediu, punerea în pericol grav a sănătății umane, dispariția unor specii de plante sau animale. Ca atare, orice abatere de la acest regim de protecție strictă se pedepsește cu închisoare de până la 5 ani sau cu amendă. Sunt reglementate și chestiuni referitoare la importul sau exportul de deșuri periculoase.

Pentru definirea noțiunii de „bunuri periculoase” este folosit procedul trimiterii. Astfel, conform articolului 330 d Cod Penal „bunurile periculoase” sunt acele bunuri la care face trimitere Legea Germană a Transportului de Bunuri Periculoase sau convențiile internaționale la care acest stat este parte.

O atenție specială este acordată reglementării domeniului nuclear. Datorită gradului de risc presupus de acest tip de activități, orice persoană care folosește o instalație nucleară de orice tip, fără a avea autorizația necesară prevăzută de lege, va fi pedepsită cu închisoare de până la 5 ani sau aplicarea unei amenzi (articolul 327 Cod penal).

Sunt de asemenea incriminate utilizarea, importul sau exportul de combustibili nucleari precum și alte substanțe radioactive, fără a avea autorizația necesară sau în contra unei prohibiții legale. În această materie conduita neglijentă (culpabilă) este de asemenea pedepsită.

Articolul 330 Cod Penal prevede o serie de cazuri grave în care se poluează mediul. În aceste situații, pedeapsa privativă de libertate va fi cuprinsă între 6 luni și 10 ani, fără posibilitatea aplicării unei amenzi penale. „Cazurile grave” se referă la:

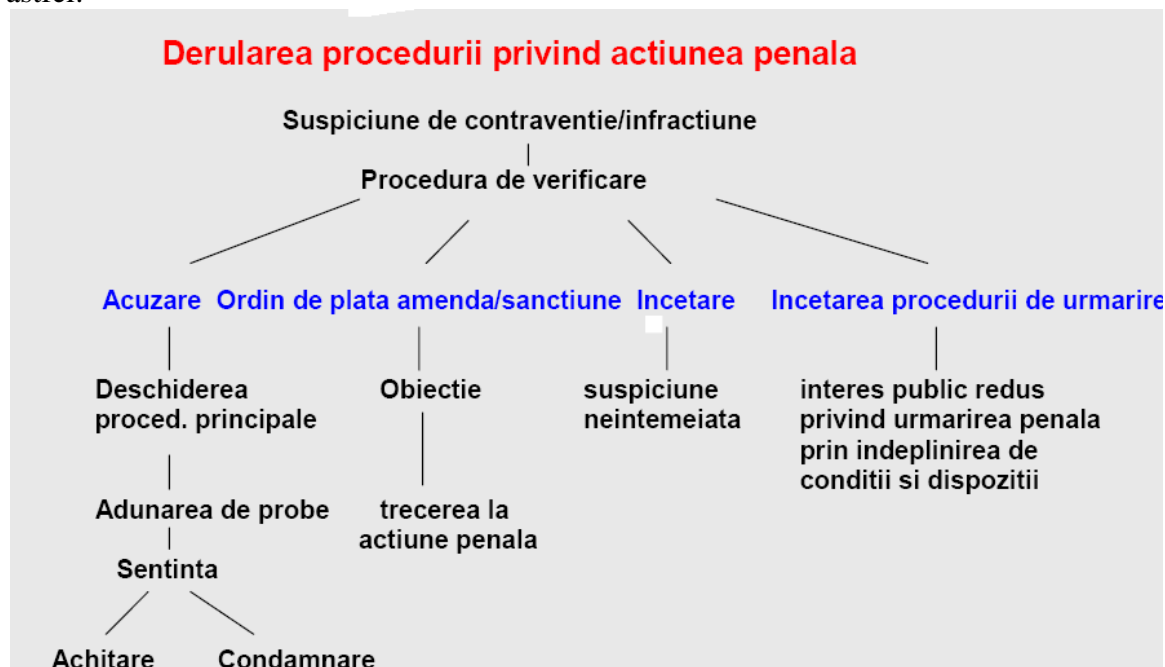
- producerea unui prejudiciu ireversibil apei, solului, aerului sau ariilor naturale protejate sau acel caz în care repararea daunei produse prin infracțiune necesită cheltuieli exorbitante;
- punerea în pericol a rezervelor publice de apă potabilă;
- producerea unui prejudiciu ale cărui efecte se întind pe o perioadă îndelungată sau prin care sunt puse în pericol specii de animale sau plante amenințate cu dispariția;
- obținerea unui profit prin activitatea infracțională;

Cu o pedeapsă mai gravă (închisoare de la 1 la 10 ani) vor fi sancționați aceia care, prin actele lor intenționate, pun în pericol sau cauzează moartea unei persoane sau a unei comunități de oameni.

În sistemul de drept german, instanța de judecată poate pronunța o pedeapsă mai mică în cazul în care infractorul înlătură pericolul creat sau elimină produsul infracțiunii sale, înainte de producerea unui prejudiciu. Dacă pericolul este înlăturat, fără însă ca eliminarea să se datoreze contribuției infractorului, este suficient ca acesta din urmă să participe voluntar și să aibă o conduită sinceră în atingerea acestui scop.

Sunt supuse confiscării obiectele care sunt produsul infracțiunii sau au fost folosite la săvârșirea acesteia (articolul 330 Cod penal).

Din punct de vedere procesual, derularea acțiunii penale poate fi reprezentată schematic astfel:⁴

În ceea ce privește legislația finlandeză, principalul izvor de drept penal îl reprezintă Codul penal finlandez. Prevederile acestuia se vor aplica atât faptelor comise pe teritoriul acestei țări dar și unor fapte comise în afara Finlandei, dar îndreptate împotriva acestui stat sau al unui cetățean finlandez (capitolul I, secțiunea a 3-a). Principalele sancțiuni prevăzute de acest act normativ sunt: închisoare, amendă sau prestarea unei munci în folosul comunității.

Domeniul infracțiunilor ecologice este reglementat de către capitolul 48 intitulat „Crime și delictes împotriva mediului” ce cuprinde 9 secțiuni (articole) și de către capitolul 48 a „Crime și delictes împotriva resurselor naturale”, cuprinzând un număr de 6 secțiuni (articole).

Astfel, o persoană care intenționat sau dintr-o gravă neglijență:

⁴ EU-Twinning Project RO2002/IB/EN-02 Implementation of the VOC's, LCP and SEVESO II Directives, disponibil pe portalul: www.mmediu.ro

- produce, transportă, folosește sau depozitează o substanță, un produs sau utilizează o instalație în contra dispozițiilor legale (Actul de Protecție a Mediului numărul 86/2006 sau Directiva numărul 2037/2000 a Parlamentului European);

- importă, exportă sau transportă pe teritoriul Finlandei deșeuri periculoase în contra dispozițiilor legale (secțiunea a 2-a);

- prin acțiunile sau inacțiunile sale pune în pericol mediul sau sănătatea umană va fi pedepsită cu închisoarea de până la doi ani sau amendă. Tentativa la o astfel de infracțiune se pedepsește.

Circumstanțele agravante (care atrag un spor de pedeapsă cuprins între 4 luni și 6 ani pedeapsă privativă de libertate) sunt definite de către legiuitor ca fiind „acele împrejurări în care prejudiciul produs mediului este serios” (are o durată de timp îndelungată sau un efect devastator; de exemplu: duce la dispariția unei specii de păsări).

Conduita neglijentă (culpa) este de asemenea sancționată de către legiuitor cu amendă sau închisoare de până la 1 an.

În sistemul de drept finlandez și persoanele juridice pot răspunde penal (secțiunea a 9-a - Corporate criminal liability).

Infracțiunea de braconaj (vânătoarea cu ajutorul capcanelor sau a unor metode sau mijloace interzise prin Actul Privind Vânătoarea - Hunting Act -, fără a avea un permis de vânătoare valid ori în perioada de prohibiție) este pedepsită cu închisoarea de până la doi ani sau cu amendă. Ca o sancțiune complementară, unei persoane condamnate pentru braconaj îi poate fi interzis dreptul de a mai vâna pe o perioadă de maxim 5 ani (conform secțiunii a 6 a din capitolul 48 a), în acest sens fiind obligată să predea permisul de vânătoare.

Protecția ecosistemelor terestre (a pădurilor) se realizează prin intermediul unui sistem foarte eficient. Datorită faptului că suprafața împădurită a țării este relativ întinsă, pedepsele pentru defrișarea ilegală sunt și ele destul de mari. Astfel, orice persoană care încalcă regulile instituite prin Actul de Protecție a Pădurilor (Forest Act) va fi pasibilă de o sancțiune costând în închisoare de până la 2 ani sau amendă (secțiunea a 3 a din capitolul 48a).

O dispoziție extrem de interesantă este aceea potrivit căreia o crimă sau un delict referitoare la pescuit sau vânătoare ce afectează proprietatea privată a unei persoane fizice sau juridice va putea fi cercetată de către organele abilitate numai dacă această persoană își va exprima dorința în acest sens.

O caracteristică a sistemului de drept finlandez este aceea că se folosește foarte des procedul trimiterii:

- la o altă normă juridică din dreptul intern fie generală (legea generală de protecție a mediului denumită Actul de Protecție a Mediului) sau specială (legea de protecție a apelor sau a solului).

- la o altă normă juridică din dreptul comunitar (spre exemplu încălcarea regulilor de protecție a mediului instituite de către Directiva numărul 2037/2000 a Parlamentului European).

În general, legiuitorul nu definește termenii specifici pe care îi folosește, acest lucru realizându-se în cadrul reglementărilor la care se face trimitere, menționând doar pedepsele aplicabile în cazul încălcării normelor instituite.

REVOCARA CLAUZEI TESTAMENTARE REFERITOARE LA UZUFRACTUL VIAGER AL UNUI IMOBIL. CONFLICT DE COMPETENTA GENERAT DE GRESITA INTERPRETARE A NORMELOR NCPC

**Conf.univ.dr. Gheorghe DINU
Drd. Raluca Antoanetta TOMESCU**

ABSTRACT:

*IN DETERMINAREA COMPETENTEI DE ATRIBUTIUNE A INSTANTELOR JUDECATORESTI, COMPETENTA DUPA MATERIE IN TERMENII LEGII DE PROCEDURA CIVILA, LEGIUITORUL FOLOSESTE MAI MULTE CRITERII REFERITOARE LA OBIECTUL, NATURA SAU VALOAREA CAUZELOR. **CRITERIUL OBIECTIV**, PENTRU STABILIREA COMPETENTEI MATERIALE A INSTANTEI, ESTE NATURA LITIGIULUI, LA CARE UNEORI SE ASOCIAZA SI ALTE CRITERII SUBSIDIARE : IMPORTANTA INTERESULUI IN LITIGIU, ADICA VALOAREA ECONOMICA A ACESTUIA SAU EXPRESIA BANEASCA, CALITATEA PARTILOR SI URGENTA. POTRIVIT CU NATURA SI OBIECTUL DREPTULUI EXERCITAT, POT FI DISTINSE ACTIUNI PERSONALE, ACTIUNI REALE (CÂND DREPTUL A CARUI PROTECTIE SE URMARESTE ESTE UN DREPT REAL), ACTIUNI NEPATRIMONIALE SI ACTIUNI PATRIMONIALE ETC. ACTIUNEA ARE CA OBIECT DE REGULA, PROTECTIA UNUI DREPT SAU A UNUI INTERES PENTRU REALIZAREA CARUIA CALEA JUSTITIEI ESTE OBLIGATORIE. OBIECTUL ACTIUNII SE CONCRETIZEAZA SI SE NUANTEAZA PRIN MIJLOCUL PROCESUAL FOLOSIT, OBIECTUL CERERII DE CHEMARE IN JUDECATA, CONSTITUINDU-L PRESENTIA CONCRETA A RECLAMANTULUI. ACTIUNILE PATRIMONIALE SUNT CELE CARE AU UN CONTINUT ECONOMIC, PE CÂND CELE NEPATRIMONIALE CORESPUND UNOR DREPTURI SUBIECTIVE INDISOLUBIL LEGATE DE PERSOANA TITULARULUI LOR, INDIFERENT DACA ESTE PERSOANA FIZICA SAU JURIDICA, DREPTURI FARA CONTINUT ECONOMIC, DECI DREPTURI PERSONAL NEPATRIMONIALE. INTRU-CAT DREPTUL SUBIECTIV MATERIAL CONSTITUIE FUNDAMENTUL ACTIUNII, FIIND FACTORUL CONFIGURATOR AL ACESTEIA, EL IMPUNE SI TOATE CONSECINTELE CE DECURG DE AICI: CALIFICAREA ACTIUNII, DETERMINAREA COMPETENTEI, ALCATUIREA COMPLETULUI, DETERMINAREA CAII DE ATAC. CA ATARE, SE POATE AFIRMA, FARA ECHIVOC, CA DREPTUL SUBIECTIV CE SE CERE A FI PROTEJAT IN JUSTITIE " TRANSFERA " CARACTERUL SAU PATRIMONIAL SAU NEPATRIMONIAL LITIGIULUI INSUSI SI, ASTFEL, PROCESUL VA PUTEA FI EVALUABIL IN BANI, ORI DE CATE ORI IN STRUCTURA RAPORTULUI JURIDIC DE DREPT SUBSTANTIAL, DEDUS JUDECATII, INTRA UN DREPT PATRIMONIAL, REAL SAU DE CREANTA. CUVINT CHEIE: DREP SUBIECTIV, PATRIMONIAL, NEPATRIMONIAL, ACTIUNE, CRITERIUL OBIECTIV, NATURA LITIGIULUI*

Prin hotararea civila nr.15209/2013 pronuntata de Judecatoria Constanta, la data de 17.12.2013 in dosarul civil nr. 17230/212/2013 – dosar ce are drept obiect revocarea clauzei testamentare referitoare la dreptul de uzufruct viager al unui imobil situat in orasul Constanta,

pentru ingratitude, instanta de fond a ridicat din oficiu ”exceptia necompetentei materiale” si a apreciat ca nu este competenta material, raportat la obiectul cererii de chemare in judecata.

Judecatoria a apreciat ca obiectul cererii de chemare in judecata nu s-ar incadra in nici unul din cazurile prevazute limitative de art.94 lit. a-i din NCPC, de asemenea se apreciaza ca nici incadrarea la lit.j nu ar fi posibila, motivandu-se ca obiectul cererii nu este evaluabil in bani.

Pe cale de consecinta Judecatoria Constanta a declinat competenta catre Tribunalul Constanta, conform art 95 pct din NCPC – care dispune imperativ ca tribunalul judeca in prima instanta toate cererile care nu sunt date prin lege in competent altei instante.

Motivarea data de Judecatoria Constanta, nu reprezinta in opinia noastra o interpretare corecta a prevederilor NCPC, deoarece criteriul determinant pentru stabilirea competentei material a instantei, este natura litigiului, la care uneori se asociaza si criteriia subsidiare.

Doctrinar aceasta „repartizare” a jurisdicției sau aceasta „atribuire” a „partii de jurisdicție” ce revine fiecărei instante, se face in functie de un dublu criteriu:

- a) un criteriu obiectiv, cat priveste competenta de atributiune; asadar intre instante de grade diferite sau, in fine, pe verticala;
- b) un criteriu teritorial; asadar intre instante de acelasi grad – judecatorii, tribunale, tribunale specializate ori curti de apel – dar situate in circumscriptii diferite.

Cele doua criterii trebuie conjugate, numai astfel putandu-se ajunge la determinarea acelei instante care – obiectiv si teritorial – are vocatia solutionarii cererii sau procesului. Aici, in acest context, vom examina mai intai semnificatiile si implicatiile celui dintai criteriu, pentru a stabili competenta de atributiune a instantelor judecatoresti.

Criteriul obiectiv determinant pentru stabilirea competentei materiale a instantei, este natura litigiului la care se asociaza si alte criterii subsidiare cum ar fi: importanta interesului in litigiu – reprezentata de valoarea economica a acestuia sau valoarea banneasca a acestuia, calitatea partilor si urgenta.

1

Criteriul obiectiv si determinarile lui subsidiare.

In doctrina romaneasca recenta, competenta materiala s-a considerat a fi determinata sub aspect functional, dupa felul atributiilor jurisdictionale, iar sub aspect procesual, dupa obiectul, natura sau valoarea cauzelor.

Asadar criteriile sau elementele in functie de care se determina competenta de atributiune a instantelor judecatoresti – „competenta dupa materie”, pentru a ne situa in termenii legii de procedura civila – s-au considerat a fi urmatoarele doua:

- natura litigiului
- valoarea interesului litigios ².

¹ RIL R

ecurs in interesul legii/ Decizie ICCJ - Decizia nr. 32 din 9 iunie 2008 cu privire la caracterul evaluabil in bani al litigiilor civile si comerciale avand ca obiect constatarea existentei sau inexistentei unui drept patrimonial, constatarea nulitatii, anulara, rezolutiunea, rezilierea unor acte juridice privind drepturi patrimoniale, in scopul stabilirii competentei material.Publicata in Monitorul Oficial nr. 830/2008 - M. Of. nr. 830 / 10 dec. 2008, Dosar nr. 75/2007

² H. Solus, R. Perrot, op. cit., t. II, nr. 13, p. 20.

Alteori, criteriul „obiectiv” s-a considerat a fi un criteriu complex, alcatuit din cateva criterii subsidiare: natura litigiului, „importanta lui economica” sau „valoarea lui”, calitatea partilor si urgenta³.

Intr-o opinie, pentru a determina competenta, legiuitorul s-ar fi raportat la urmatoarele criterii: importanta interesului in litigiu, natura proprie a litigiului, urgenta litigiului⁴.

In doctrina noastra de data mai veche⁵, „marginirea competentei” s-a considerat a se realiza dupa mai multe criterii sau „semne”: criteriul obiectiv, real, care poate fi valoarea litigiului sau natura acestuia, criteriul functional, criteriul teritorial, precum si alte criterii secundare, precum: conexitatea, competenta exclusiva, competenta obiectiva, competenta subiectiva, competenta privitoare la situatia partilor.

In ce ne priveste, consideram criteriul obiectiv ca fiind criteriul determinant pentru stabilirea competentei instantei, iar prin acesta urmeaza sa intelegem natura litigiului. Uneori, inasa, cum se va putea constata, la natura litigiului se asociaza si alte criterii subsidiare de determinare: importanta sau valoarea interesului alegat, calitatea partilor si urgenta⁶.

S-ar parea deci ca fiecare dintre aceste criterii are o valoare independenta si actioneaza ca atare pentru a determina competenta instantei. Or, cel putin in dreptul nostru, importanta interesului in litigiu – valoarea economica a acestuia sau expresia lui baneasca – nu determina niciodata, in exclusivitate, competenta instantei, ci, uneori, se asociaza naturii litigiului – criteriul prim si omniprezent in spatiul competentei instantelor.

Natura litigiului este asadar hotaratoare in stabilirea competentei de atributiune a instantelor judecatoresti. De altfel, legea de procedura civila se refera ea insasi la „competenta dupa materie”, iar „materia” semnifica tocmai natura litigiului. Atunci inasa cand litigii de aceeasi natura au fost distribuite in competenta unor instante de grade diferite, criteriul obiectiv – „materia litigiului” – nu putea fi – numai el – satisfacator pentru delimitarea competentei. Au fost, deci, puse in opera alte criterii, subsidiare.

In speta in cauza, natura litigiului ce se cere a fi protejat in justitie este cu certitudine o actiune cu caracter patrimonial prin caracterul subsidiar al acesteia, actiunea privind desfiintarea clauzei testamentare referitoare la uzufructul viager al unui imobil are consecinte patrimoniale, cu continut economic si deci evaluabil in bani. Mai mult – dreptul a carui valorificare se urmareste prin actiunea in revocare a clauzei testamentare are efecte patrimoniale, fiind incidente prevederile art.104 referitoare la cererile in materie imobiliara, valoarea imobilului se va determina in functie de valoarea impozabila, stabilita conform legislatiei fiscal si deci nu poate fi integrat drepturilor personale nepatrimoniale. Trebuie mentionat ca drepturile cu caracter personal, fara continut economic si prin urmare neevaluabile in bani sunt cele strans legate de

³ A. Fettweis s.a., Précis de droit judiciaire, t. II, Bruxelles, 1971, p. 1 si urm.

⁴ J. Vincent, S. Guinchard, Procédure civile, 21e éd, Dalloz, 1987, p. 154, nr. 109.

⁵ P. Vasilescu, Tratat teoretic si practic de procedura civila, vol. III, Iasi, 1941, p. 388-389, nr. 320.

⁶ Anterior modificarii Codului de procedura civila, la 12 februarie 1948, pivotul competentei de atributiune il constituia valoarea obiectului litigiului, dar aceasta in conditiile existentei judecatoriilor de ocol, care solutionau litigii de o valoare modica. In ce ne priveste, consideram ca determinarea competentei instantei in raport cu valoarea pretentiilor alegate ramane cel putin discutabila. Stabilirea de catre reclamant a valorii acestor pretentii, cu 10 bani sub sau peste plafonul valoric prevazut de lege, poate avea ca urmare alegerea discretionara a instantei si implicit a cailor de atac. Criteriul valoric al competentei – dupa „pretuirea” reclamantului – este indubitabil unul subiectiv si, astfel, dintru inceput este tolerata inegalitatea partilor in procesul civil. (A se vedea si infra, pct. 20 din cuprinsul acestui paragraf.)

integritatea fizica si morala, se refera la libertate, la onoare, cinste, reputatie, dreptul la nume, etc. deci drepturi subiective fara continut economic, strans legat de persoana omului si care, ca atare, sunt absolut, nesusceptibile de a fi cedate prin act juridic ori transmise prin mostenire sau exercitate prin reprezentare

Cu toate că noțiunea de sancțiune civilă, care reprezintă practic un pilon de referință indispensabil funcționării oricărei construcții sociale, însuflă o imagine de un comun firesc justitiabilului, la o analiză mai atentă a acestei instituții juridice, observăm faptul că tocmai datorită importanței sale de neneglijat, trăsăturile, caracterele precum și aplicațiile sale practice concrete reclamă un studiu de o inspirată profunzime⁷.

Noțiunea de revocare definește ipoteza în care un act juridic valabil încheiat este retractat de către o parte sau de către ambele părți, fiind astfel lipsit în tot sau în parte de forța sa⁸.

Legatul fiind dispoziția testamentară prin care testatorul stipulează ca la decesul său, ca unul sau mai mulți legatari să dobândească cu titlu gratuit, întregul sau patrimoniul, o fracțiune din patrimoniul sau anumite bunuri individuale determinate, aceștia din urmă devenind astfel titulari de drepturi patrimoniale .

Ineficacitatea legatelor

1. Revocarea voluntară a legatului
2. Revocarea judecătorească a legatului
3. Caducitatea legatului

Prin dispoziția consacrată în art. 1072 din Noul Cod Civil se prevede că ”ineficacitatea legatului din cauza nulității, revocării, caducității sau desființării pentru nerealizarea condiției suspensive ori pentru îndeplinirea condiției rezolutorii profită moștenitorilor ale căror drepturi succesoriale ar fi fost micșorate sau, după caz, înlăturate prin existența legatului sau care aveau obligația să execute legatul.

Clauza de uzufruct viager se încheie pe durata vieții beneficiarului sau titularului acestuia. Din punctul de vedere al duratei, dacă titularul este o persoană fizică, uzufructul poate fi cel mult viager. Dacă beneficiarul dreptului de uzufruct este o persoană juridică, acesta se poate încheia pe o perioadă de maxim 30 de ani. Prin urmare, uzufructul poate fi viager numai când beneficiarul este o persoană fizică.

Caracteristici juridice ale uzufructului:

- este un drept cu privire la bunul altuia, născut din separarea atributelor dreptului de proprietate cu privire la același bun. Astfel, o persoană - uzufructuarul - va stăpâni și va folosi bunul, culegându-i fructele, iar cealaltă persoană - proprietarul - va rămâne numai cu dreptul de a dispune cu privire la bun (îl poate vinde, dona etc.);
- este un drept real, ceea ce înseamnă că uzufructuarul poate să exercite drepturile sau atributele recunoscute lui asupra bunului care face obiectul acestui drept, în mod direct și nemijlocit, fără intervenția altei persoane. De exemplu, uzufructuarul poate să închirieze bunul sau să îl folosească pentru sine;
- este un drept temporar, se poate constitui maxim pe perioada vieții beneficiarului când acesta este persoană fizică (uzufruct viager) și cel mult pe 30 de ani în cazul persoanei juridice. Dacă nu a fost prevăzută durata uzufructului, cel constituit în favoarea unei

⁷ Sanctiuni civile privind liberalitățile – Teza de doctorat-Universitatea”Lucian Blaga”-Sibiu

⁸ A se vedea D. Cosma, Teoria generală a actului juridic civil, Ed. Stiintifică, București, 1969,p. 425

persoane fizice se prezumă că este viager, iar cel care are ca beneficiar o persoană juridică se prezumă că este constituit pe 30 de ani.

- se poate vinde dreptul de uzufruct? Conform noului Cod Civil, spre deosebire de vechiul Cod, uzufructuarul poate ceda atât contracost, cât și gratuit, dreptul său fără acordul nudului proprietar, dar cu respectarea prevederilor de publicitate imobiliară pentru bunurile imobile și cu obligația notificării cesiunii către nudul proprietar.

Uzufructul încetează în următoarele situații:

- Moartea uzufructuarului sau, dacă titularul este persoană juridică, încetarea personalității juridice. Prin urmare, dreptul de uzufruct nu se moștenește de către moștenitorii uzufructuarului deoarece acest drept încetează prin moartea sa;
- Expirarea termenului stabilit în contract ca durată a uzufructului;
- Consolidare, atunci când persoana are atât calitatea de uzufructuar cât și pe cea de nud proprietar. De exemplu, dacă în urma dezbaterei succesiunii, nuda-proprietate este moștenită de către uzufructuar;
- Renunțare la uzufruct, care se face prin declarație notarială autentică atunci când este vorba de un bun imobil, pentru a putea fi înscrisă în cartea funciară.
- Neuzul timp de 10 de ani sau, după caz, timp de 2 ani în cazul uzufructului unei creanțe;
- Prin hotărârea instanței, la cererea nudului proprietar atunci când uzufructuarul abuzează de folosința bunului, aduce stricăciuni acestuia ori îl lasă să se degradeze. Instanța poate dispune fie stingerea uzufructului, fie preluarea folosinței bunului de către nudul proprietar, cu obligația acestuia de a plăti uzufructuarului o rentă pe durata uzufructului;
- Când bunul a fost distrus în întregime într-un eveniment care nu putea fi prevăzut și nici împiedicat (caz fortuit).

Concluzionand asupra celor prezentate putem sustine ca indubitabil, ca incetarea dreptului de uzufruct din speta supusa analizei are cu certitudine un caracter personal patrimonial, iar singurul criteriu care duce la stabilirea instantei competente fiind valoarea economica a imobilului.

Asadar in cazul unei actiuni in anulare, atunci cand este vorba de desfiintarea unui act care a dat nastere unor drepturi patrimoniale este de la sine inteles ca si lipsirea de efectele unor astfel de acte juridice are tot consecinte patrimoniale si ca atare actiunea prin care se valorifica un asemenea drept este patrimoniala⁹.

⁹ Asa cum a sustinut inca de la inceput autorul articolului, speta a fost pana la urma declinata Judecatoriei Constanta, spre solutionare, in urma crearii unui conflict negativ de competent, prin hotararea Curtii de Apel Constanta.

SOME CONSIDERATIONS ABOUT THE END OF THE "SEPARATISM" IN MOLDOVA. THE EVENTS FROM APRIL THE 3RD 1866

Iulian PÎNIȘOARĂ
„Contantin Brâncuși” University of Târgu-Jiu

ABSTRACT

THE MOMENT OF ALEXANDRU IOAN CUZA'S ABDICATION WAS USED BY THE WEALTHIEST BOYARS IN MOLDAVIA IN ORDER TO CANCEL THE DOUBLE ELECTION FROM THE BEGINNING OF 1859. CLAIMS TO THE THRONE OF SOME OF THE MAJOR FAMILIES, CLAIMS WHICH WERE OBVIOUS DURING THE ELECTIONS SEVEN YEARS BEFORE, MOLDAVIANS INJURED PRIDE TO SEE THE CAPITAL IASI BECOMING JUST A PROVINCE CITY, ALSO THEIR THIRST FOR POWER, WERE SOME OF THE REASONS WHY THEY PROVOKED SOME INCIDENTS DURING THE PLEBISCITE IN APRIL 1866.

KEY WORDS: MEMOIR, REFERENDUM, INDICTMENT, GOVERNMENT, POLICE FORCES, PEASANTS, CAROL, ROSETTI.

În atmosfera încordată creată prin abdicarea lui Alexandru Ioan Cuza, proclamația Locotenenței Domnești din 30 martie/11 aprilie 1866 privind organizarea unui plebiscit prin care se recomanda alegerea lui Carol de Hohenzollern ca domnitor al Principatelor, conduce la amplificarea acestor tensiuni. În chiar a doua zi a plebiscitului, la 3 aprilie 1866 izbucnește la Iași ceea ce s-a numit în istoriografia românească “mișcarea separatistă de la Iași”. O parte a boierimii moldave, dezamăgită de faptul că Iașul pierdea tot mai mult teren în favoarea noii reședințe a țării, urmărea ca la sfârșitul domniei lui Cuza să revină la vechiul statut. Rusia hrănea și ea orgoliile boierilor separatiști din Moldova. Se constituia, în aceste condiții, un grup de inițiativă care a și redactat un memoriu adresat Marelui vizir Ali Pașa, în care se reclamau presupuse abuzuri săvârșite în timpul domniei lui Al. I. Cuza solicitându-i-se oficialului otoman revenirea la situația anterioară alegerii acestuia (domn și guvern separat)¹⁰.

Detalii despre membrii acestei orientări au fost surprinse de Radu Rosetti în amintirile sale. Acesta susținea că „agentul de căpetenie al politicii rusești în Moldova nu era consulul rusesc ci un Moldovan: Costache Moruzi, desțărânat în vremea lui Grigore Ghyka, tocmai pentru

¹⁰ Radu Rosetti, Amintiri din prima tinerețe, Imprimeria Fundației culturale „Principele Carol”, București 1927, pag. 11.

intrigi săvârșite în interesul Rusiei”¹¹. Nicolae Rosetti-Roznovanu (cumnatul lui Constantin Moruzi) caracterizat de Radu Rosetti ca fiind „inteligent, foarte cult, cunoscător deosebit al literaturii franceze din secolul al șaptesprezecelea și al optsprezecelea dar se resimțea de alintarea de care avusese parte de la maică-sa, nemăsurat de mândru de strălucirea și de bogăția neamului roznovănesc și crescut în idei pe cât de reacționare pe atât de rusofile ... fusese deprins să audă ... Să dea Dumnezeu să te văd Domn !”¹² Din această grupare mai făceau parte Mitropolitul Calinic Miclescu, Teodor Boldur-Lătescu, frații Constantin și Nicolae Aslan, Constantin Cazimir.

În dimineața zilei de 3 aprilie o „delegație” formată din persoanele amintite mai sus, s-a deplasat la reședința familiei Rosetti-Roznoveanu pentru a-i comunica mamei acestuia „dorința fierbinte a Moldovei întregi” aceea ca fiul ei să devină domnitor al Moldovei, aceasta transmițându-le delegaților acceptarea propunerii, după câteva momente de “deliberare”.

Toată acțiunea era foarte bine pusă la punct. În dimineața de 3 aprilie, curtea Mitropoliei fusese ocupată de o „mulțime însemnată, armată cu ciomege și cu felii de felii de arme”¹³. Un alt grup se adunase în jurul reședinței familiei Rosetti-Roznoveanu. Mulțimea aceasta, în fruntea căreia se afla Calinic Miclescu, se îndrepta spre palatul administrativ acolo unde se aflau autoritățile locale (prefect era Ștefan Golescu) dar și locotenentul domnesc Lascăr Catargiu. Când mulțimea a ajuns în apropierea Palatului Administrativ, drumul i-a fost barat de forțele de ordine, manifestații trebuind să se retragă: „Când răsculații ajunseră, în retragerea lor, în fața mitropoliei și a casei Roznovanu, din curtea mitropoliei, din cea a Roznovanului, din fereștile acelei case și din acele a celor megieșe, începu să se tragă focuri și să se azvârle cu pietre asupra trupei, iar aceasta, având ordin expres să nu tragă, s-a văzut silită să dea înapoi spre Palat, urmărită până la un loc de tulburători, în cap cu Toderiță Lătescu care ucise și răni mai mulți soldați”¹⁴.

Afla în dificultate forțele de ordine s-au regrupat, alăturându-li-se și o companie de infanterie. Astfel regrupate trupele își reluau pozițiile: “Căpitanii Costiescu și Pilat somară din nou pe răsculați să se supui, iar aceștia urmând să răspundă cu pietre și glonți, se dădu ordin să tragă în sus, ceiace se și făcu de două ori, cu rezultatul ca mulțimea să devie, văzând că nu cade nimene, încă mai îndrăzneată și să răspingă din nou trupele care acuma primiră ordin să traga fără cruțare trupa trase în mulțime, culcând la pământ o mulțime de morți și de răniți. Când s-a tras pentru a doua oară, mulțimea a rupt-o la fugă”¹⁵.

Amănunte despre incidentele de la Iași au fost publicare și în Monitorul Oficial: „De câtva timp se semnalase guvernului încercările a unor străini de a provoca turburări în Iași, cu scop evident de a compromite în ochii Europei cauza României; văzând că plebiscitul se primește cu entuziasm de populațiunea întregă, și că astfel se nimicesc culpabilele lor speranțe, șefii conspirației s’au hotărât a face o încercare desperată. Astăzi o bandă compusă în cea mai mare parte de străini, a ieșit pe stradele Iașului armata cu puști, revolvere, cuțite, ciomege și petre, și s’a încercat să se provoace poporul la răscoală. În capul ei era Mitropolitul, frații Cneazi

¹¹ Idem.

¹² Ibidem pag. 12-13.

¹³ Ibidem pag. 16

¹⁴ Ibidem pag 17

¹⁵ Ibidem pag. 18

Moruzi, din cari unul și acum supus rusesc, Roznovanu, cumnatul lor, frații Aslan, Lătescu, Inge Robert, arnăut.

Văzând atitudinea demnă a populației și indignațiunea tuturilor, această bandă s'a concentrat la casele D-lui Roznovanu, în fața Motropoliei.¹⁶

Într-o primă fază, atât autoritățile civile cât și cele militare au încercat să medieze acest conflict, să aplaneze tensiunile apărute, “prin cuvinte de persuasiune”. Această atitudine este simptomatică pentru felul în care aveau să acționeze forțele de ordine de fiecare dată când izbucneau astfel de conflicte. Ezitățile și nehotărârea ce au caracterizat prestația forțelor de ordine este oarecum de înțeles în această fază. România era o țară aflată la început de drum, o țară ale cărei instituții se aflau într-o fază incipientă de evoluție și, prin urmare, lipsa unei reacții prompte și decisive era oarecum scuizabilă. De neînțeles este însă faptul că, și de aici înainte, autoritățile statului vor avea aceeași “rețineră” în situații similare.

Încurajați de ezitățile forțelor de ordine, protestatarii au deschis focul, după ce se baricadaseră în casa lui Nicolae Rosetti-Roznoveanu. Numai după ce au căzut primele victime în rândul soldaților s-a decis utilizarea de către trupele de intervenție a armamentului din dotare, numai astfel putând fi dispersată mișcarea ce-l avea în fruntea sa pe însuși Mitropolitul Moldovei.

În urma incidentelor de pe străzile fostei capitale a Moldovei, incidente care au durat circa o jumătate de oră, Mitropolitul și alți participanți la aceste incidente au fost arestați, în timp ce alții au reușit să scape și să fugă în Rusia. Cu toate că sursa citată aici dădea toate asigurările că ordinea a fost restabilită și. ”plebiscitul se subsemnează în Iași și în districtele de dincolo de Milcov cu cea mai mare căldură”, lucrurile nu au stat exact așa, măcar în ceea ce privește desfășurarea referendumului, unde prezența a fost mult sub așteptări.

În acest sens, trebuie precizat faptul că referendumul organizat pentru desemnarea lui Carol de Hohenzollern ca domn al românilor nu a beneficiat de o participare chiar atât de “caldă” cum arăta Monitorul Oficial. Radu Rosetti, a cărui corectitudine nu poate fi pusă la îndoială, descria altfel participarea la acest scrutin. Deși arăta că tatăl său se afla în relații dintre cele mai cordiale cu țărani de pe moșia sa, deși acesta se ocupase personal și cu cea mai mare atenție de organizarea scrutinului, el și angajații săi fiind primii votanți, pentru a oferi un exemplu țaranilor, aceștia nu au fost cuprinși de același entuziasm, numărul participanților fiind extrem de mic față de așteptări. De altfel, Rosetti era convins că atitudinea țaranilor de pe moșia Căiuți nu fusese una singulară la nivel național, apreciind că o parte dintre “voturile patriotice” exprimate nu neapărat împotriva lui Carol, ci în primul ca semn de solidaritate față de Cuza, nu au fost calculate ori au fost “transformate” în voturi de susținere a noului domn. Din aceste motive, probabil, Rosetti consemna că “Guvernul Provizor a falsificat însă adevărul pentru a putea crea faptul îndeplinit.”¹⁷

Desfășurarea referendumului din aprilie 1866 este relevantă cel puțin în privința uneia dintre cele mai importante dezbateri politice din perioada anterioară primului război mondial: votul universal. Lipsa de interes în jurul acestui eveniment a fost evidentă, participarea la vot fiind destul de scăzută, chiar dacă unul dintre motivele invocate a fost acela că, mai ales în

¹⁶ Dreptul capului statului de amnistie și de a erta sau micșora pedepsele precum și exercițiul acestui drept în curs de 40 de ani de domnie (1866-1906), publicată de Ministerul de Justiție după o lucrare săvârșită de George D. Nedelcu, Atelierele grafice Socec & Comp., București 1906.

¹⁷ Ibidem, pag. 7.

mediul rural, românii ar fi văzut în participarea la vot un gest de trădare față de Cuza, cel care, prin reformele adoptate, căpătase un imens capital de simpatie în rândul țărănimii. Politicienii români au speculat însă acest subiect, care timp ce aproape 50 de ani a dat naștere la numeroase dispute, unele dintre ele transferate din tribunele Parlamentului în stradă. Era însă destul de clar că românii nu erau încă pregătiți pentru votul universal, majoritatea lor fiind ruși de realitatea politică, socială și economică a țării.

Revenind la evenimentele din 3 aprilie 1866, trebuie precizat că este greu de evaluat numărul morților și răniților care au rezultat în urma acestor incidente. Radu Rosetti afirma că au fost 16 morți și aproximativ 30 de răniți în rândul forțelor de ordine, iar printre răsculați ar fi fost peste o sută de morți și răniți. Este însă posibil ca numărul victimelor să fi fost mai mic¹⁸.

Printre persoanele rănite în incidente s-a aflat și Calinic Miculescu. Rosetti afirmă ca s-ar fi ascuns în casa unui evreu, de unde a reușit ulterior să fugă îmbrăcând haine evreiești. O altă versiune spune că s-ar fi ascuns într-o “cârciumă”, de unde ar fi plecat îmbrăcat în haine femeiești¹⁹.

Judecarea proceselor celor arestați cu ocazia revoltei din ziua de 3 aprilie progresa destul de încet din cauza numărului foarte mare de persoane implicate în anchetă și a dificultăților întâmpinate de autorități în a obține declarații edificatoare pentru bunul mers al anchetei. Alexandru Papiu-Ilarian, procuror-șef al Parchetului de pe lângă Curtea de Apel Craiova, scria într-un rechizitoriu că „s’au putut proba pînă acum că acea răscoală avea de scop răsturnarea guvernului actual și proclamarea separatismului, că era urzită de comitetul separatist, al căruia președinte era N. Roznovanu, care și avansa fondurile necesare pentru a ajunge la țelul propus; că Mitropolitul Moldovei și al Sucevei s’au pus în capul acelei mișcări, fact ce rezultă nu numai din aceea că în ziua de 3 au fost în fruntea răsvrățiților, dar încă din o proclamațiune iscălită de președintele comitetului, care încă nu era publicată, și prin care se zicea că Mitropolitul cu întregul cler s’au pus în capul colegiului electoral „spre a rădica din îngenuchere Moldova”, etc.; în ceea ce privește pe prințul Costachi Moruz, s’au găsit în camera sa, în case la Roznovanu, un revolver și o pușcă cu două țevi, din care una era încărcată și cocoșul rădicat; iar cealaltă se cunoaște că era proaspăt descărcată; s’au constatat că din acea cameră s’au tras mai multe focuri, că în acea zi pe la 12 ore au fugit după ce urmasse cea întâiu lovire între armată și revoltanți Numărul arestaților este până acum de 33, care toți mai mult sau mai puțin au luat parte la evenimentele din 3 curente”²⁰.

Deși acuzațiile aduse persoanelor arestate erau extrem de grave, participanții la agitațiile din ziua de 3 aprilie 1866 au fost în cele din urmă grațiați de noul domnitor. Confruntat cu o situație asemănătoare unei lovituri de stat, noul principe răspundea în cel mai blând mod cu putință, fiind convins că o reacție energică ar fi inflammat și mai mult spiritele și ar fi periclitat nu numai soarta tronului, ci însăși existența și integritatea teritorială a țării. Atitudinea lui Carol s-a dovedit una foarte inspirată, mai ales dacă avem în vedere faptul că la scurt timp după aceste evenimente o mare parte a complotiștilor deveniseră susținători ai domnului și dinastici fervenți.

¹⁸ În volumul întâi al lucrării *Istoria românilor în timpul celor patru regi*, volum dedicat domniei lui Carol I, reputatul istoric Ioan Scurtu scrie că incidentele s-au soldat cu 14 morți.

¹⁹ Mihail Polihroniade și Alexandru-Christian Tell, *Domnia lui Carol I*, vol I (1866-1877), Ed. Vreimea, București, 1937

²⁰ Ibidem, pag 50-51

Dacă atitudinea reținută a principelui Carol este de înțeles, în contextul amintit, nu același lucru se poate spune despre autorități. Acestea au reacționat, în primă fază, disproporționat cu gravitatea pericolului, considerând că era vorba de o simplă manifestație de simpatie la adresa lui Nicolae Rosetti-Roznovanu, motiv pentru care nu au fost luate inițial nici un fel de măsuri. Numai după ce manifestanții au deschis focul asupra forțelor de ordine, Lascăr Catargiu a luat hotărârea ca armata să riposteze. În aceste condiții este foarte posibil ca, în situația în care mișcarea separatistă ar fi beneficiat de adeziunea maselor largi ale populației ieșene, ar fi putut avea succes. A fost însă o manifestație elitistă care nu putea atrage, prin caracterul ei, simpatia oamenilor de rând.